

25148
EM. GRIGOROVITZA

Duduea Pulheria

Amintiri și schițe din țara fagilor

Grigorevici

DUDUEA PULHERIA

— Amintiri si schițe din țara fagilor —

Inv. A. 19.017

EM. GRIGOROVITZA

Duduea Pulheria

Amintiri și schițe din țara fagilor

BUCUREȘTI

Editiura Librăriei SOCEC & Co. Soc. Anonimă

1922

51545

CONTRACI 1955

Biblioteca Centrală Universitară
"Carol I" București
42971
Cota.....

1956

pe 34/99

B.C.U. Bucuresti

C44415

P R E F Ă Ț A

Casa editoare Socec & Co. a bine voit să scoată, în a doua tipăritură, lucrările literare ale scriitorului bucovinean Em. Grigorovița.

Astăzi, când norocul mare al neamului a făcut, ca țărișoara aceasta, atât de mult iubită și cântată de noi toți, să se alipiască la trupul țării mume, scrierile sale, descolbuite, sunt necesare din un îndoit punct de vedere. Pentru noi, cei din regatul vechiu și din celelalte ținuturi, ca să cunoaștem mai de aproape viața, sufletul și limba acestor frați buni; iar pentru ei, desrobiții, să-și arunce ochii descețoșați pe duioasele pagini, smulse din trecutul țării și al neamului lor și să-și formeze graiul din pârția, trasă cu multă destoinicie de un vrednic reprezentant al lor.

Em. Grigorovitza a fost bucovinean de baștină, născut în Storojineț, din tată învățător român. Și-a iubit țărișoara lui cu o duioșie rară. A murit în împrejurări tragice, înainte de începerea războiului desrobirii. Cauza gestului său desnădăjduit a fost datorită stării nervoase, înrăutățită prin unele decepții de ordin pur familiar și gospodăresc, ce-l

surveniseră, în ultimul timp, peste altele de natură profesională.

A avut un suflet curat bucovinean și cinstit românesc.

Atât deocamdată. Cu alt prilej mai mult.

Mihail Lungianu

1922, Octombrie 9.

„AMINTIRI și SCHIȚE“

de EM. GRIGOROVITZA

O carte nouă, apărută zilele acestea, în câmpul literaturii!.

O carte 'n vâlmășagul celor apărute zilnic, unele bune, — și acestea de multeori trec ne-băgate 'n seamă, — altele rele, înconjurate de surle și trâmbițe, se poate clasifica fără nici o rezervă în rândul celor bune.

Autorul, un modest și excelent profesor, nu-și adună pentru prima oară în această carte, paginile literare răspândite prin reviste răzlețe; d. Grigorovitzza ne este prieten vechiu, celor cari avem obiceiul, ca în clipele de răgaz, se deschidem o carte de literatură.

Autorul cărții, despre care vorbesc în aceste rânduri, a mai dat literaturii încă 10 volume, în cari, ca și în acesta, sunt zugrăvite cu măiestrie locuri, oameni și 'mprejurări din «Țara fagilor», locul de naștere al d-sale.

Mi aduc aminte, că, reîntors din Bucovina, acum câțva timp, mi-a căzut în mână cartea

„Cum a fost odată“. Am găsit aci descrise cu atâta frumusețe, locurile pe unde umblasem și eu, încât entuziasmat am scris o dare de seamă, care mi-a atras din partea d-lui Grigorovitză muștrări părintești, nu fiindcă spuseseam lucruri nedrepte.... Am înțeles atunci mai mult, ca ori când, ce 'nsemnează a fi modest.

*

În „Amintiri și schițe“ l-am găsit pe d. Grigorovitză același povestitor, care te farmecă prin frumusețe, te 'nlănțuește de la 'nceput pân' la sfârșit. Dacă cumva ai început să citești o bucată este peste putință ca să lași cartea din mână până ce n'o isprăvești de citit în întreagime.

Iată de pildă ce plastic începe bucata „Smintit“, o poveste jalnică de tot :

„În satul Gălănești, lângă drumulețul, ce duce spre vadul Sucevei, se vedea, până mai anii trecuți, o rămășiță de casă, cu gurile de la ferestre afumate, având în loc de acoperiș numai capite de grinzi și costoroabe pârpalite, semn că fusese totul mistuit de un nemilos pojar. De se 'ntâmplă, să dai prin locurile acelea de vr'un om și-l întrebi ce-i cu jăriștea de lângă drum, îți spune 'ndată, că a fost gospodăria lui Ion Smintitul, care a dat el singur foc casei și s'a dus în lume“

Ce tristă este povestea acestui om, care, ori decâte ori întâlnea pe cineva, rostia „cu ochii pururea păenjeniți de lacrimi»: „Mila lui Dumnezeu, oameni buni“.

Ce-l adusese pe bietul om în starea aceasta, este întrebarea pe care și-o pune ori și cine.

Jalea și durerea care-i străpunsese ca o suliță sufletul la vestea, că băiatul lui a murit în războiul cu Italienii, iar fata „după care flăcări satului se uitau tot mai mult», pe care o porecliseră „privighetoarea Gălăneștilor», singura lui mângâiere, i-a răpus-o holera.

Aceiași duioșie o găsim și'n „Dezertorul“ (pag. 97) un soldat rus, care, fugind din armată, să pripășise la curtea din Storojineț, a boierului Nicolaie Flondor.

Acolo i se dă un cal și o căruță, ca să care cele necesare pentru curtea boierească. În acest timp se 'ndrăgostește de o lipovancă văduvă, se căsătorește cu ea, dar se vede că lui Ivan nu-i era scris să aibă noroc deplin pe lumea asta.

Că vr'o cinci ani, după ce se așezase gospodar fruntaș, în satul lipovenesc la Climăuți, i-a murit Natașa, femeia sa, de o boală molipsitoare și 'ndată după dânsa i-au murit și cei doi copii, ce-i avură 'mpreună, și, de supărarea cea cumplită, dându-se — se vede treaba, — iar la beție, s'a stricat

omul de tot". Și bietul Ivan este găsit mai târziu spânzurat în pădurea boerească.

În „Duduea Pulheria” zugrăvește cu mult realism o dudue ’mbătrânită, căreia-i plăcea mult să se ocupe cu facerea dulcețurilor, a compoturilor și șerbeturilor. „Șmil mere murate” este o bucată de unde se revarsă ironii fine, iar „Voi prieteni” și celelalte ne dau iarăși nota duioșiei.

Așa cum este, cartea d-lui Grigorovitza se apropie, în mare măsură, de povestirile lui Creangă. Este o carte care poate să stea în ’n mâna ori cui, o carte, care va rămâne în literatură.

I. Irimescu-Cândești

„Viitorul”

DUDUEA PULHERIA

DUDUEA PULHERIA

— Vai! ce tot ieși cu gâtul gol pe afară, ș'încă pe frigul lăsat cumplit?» Așa o proboziă mama pe prietena noastră, răzășița de la Broscăuți, ce cosea la noi, în târgul Storc-jinețului, zestrea unei nepoțele a sa, pornită pe măritiș. Duduea Pulheria însă, — căreia cunoscuții apucaseră să-i zică așa, măcar că era fată bătrână de vr'o șesezeci de anișori, — nici că vroia să audă de cele zise, ci, cu o brobodică 'n vârful capului — și asta, mai mult ca să-și acopere șuvițele brumării de păr, ce-i mai rămăsese, — se avântă cu gâtul gol prin omătul scârțâitor, colo, subt scorușii din marginea grădinii, de 'mprăștia, pe măsuta anume așezată, sămânța de cânepă pentru musafirii sburători.

Era o slăbiciune a bătrânei fete, să ademeniască bieteles păsărele, încercate ca nicodată de frigul lungii ierni, să vie până subt fe-reștile casei și se bucura, ca o nebună, când le vedea sosind în sbor, una-câte una,

ca să culeagă cu cioculețul ospățul pregătit. Și venia apoi mulțumită de isprava sa, înghețată ciocan în casă, și fuga mare ștergea aburiala de pe geamurile ferestrei dinspre grădină, de unde priviam eu toți pițigoi, sticleții și gușăroșii, cum se aruneau lacomi asupra semințelor. Ba, de astă dată, veniau și păsări ceva mai măricele, cu pene albăstrui și mătăsoase, având un fel de coif roșu 'n cap și 'nghițiau cu nesaț din cânepa aruncată. Și ne spunea duduea, că asta e semn, că și'n depărtări ar fi iarnă grea, că doar nu de geaba se isprăviseră așa curând ciorchinele sângeratece din vârful scorușilor, pe cari Dumnezeu anume le lasă iarna, ca mâncare pentru sărmanele păsăruici.

Decât spunându-ne despre aceste toate, iată că o frântură de tusă uscată îi tae duduei vorba, și mama iar o ia la ceartă, că de ce nu-și pune un tulpan pe umeri, când iese pe afară. Dar duduea nu se lasă, și o aud, ca și cum ar fi fost ieri, cum îi întorcea mamei vorba, așa, cu colțișorii de lacrimi în ochii ei luminoși și veseli, zicând: — Ei, și ce ar fi, dacă m'ași și 'mbolnăvi și ași muri? Par'că cine are să mă plângă, sau are să-și bată capul, să mă pomeniască? Atâta rău, pe lumea asta!"

— Ei, vezi că nu-i așa, dudue! Că de murit, dă, chiar ai și murit. Nu de răcială — ce-i

drept, — ci de bătrânețe. Și nici n'avea altfel cum să fie, că de trăiai până astăzi, erai babă de o sută de ani și mai bine. Decât de pomenit, tot are să te pomeniască cineva, și uite, nimene altul decât eu, băștelul de odinioară, pe care l-ai alintat și răsfățat cu poveștile frumoase, ce-mi sună și astăzi încă prin minte, încât mă pălește uneori dorul să le scriu!»

Ce suflet de femeie, bun și curat, era duduea Pulheria. Par'c'o văd și acuma înna-intea mea, cu ochii ei mici, albaștri și cu zâmbetu-i neistovit, care până și 'n ceasuri, când își plângea amărăciunile vieții, tot nu se risipia de pe buze. Am apucat-o cam trecută dar nu știu ce-mi spunea și-mi zice par'că și acuma, că trebue să fi fost într'o vreme foarte frumoasă. Și ce adevăria oarecum lucrul acesta, era glasul acestei ființe, un glas, cum n'am auzit, cum nu voiu întâlni nicicând în lume. Un glas, nu știu cum să zic, ruginit, dar argintiu și înnădușit, ca sunetul unei campane ascunse, undeva, în tufișuri... un glas unic între glasuri omenști, încât să-l cunoști și deosebești între mii și mii.

Era sora unei boerneaș de viță veche, Iorgu Stârcea, după nume, pe care-l socotiau oamenii răzeș între răzeșii satului Broscăuți, aproape lângă târgul Strojinețului, deși se

deosebiă în multe de ceilalți locuitori de baștină răzășească, de pe acolo. Avea bătrânul, ce-i drept, o sfoară de moșie nu prea mare, dar era bine așezată și o lucrau niște vecini de ai săi. De aicea și pricina că se 'nvălmășise cu dânsii, încât trecea și el ca răzeș, deși toți îi spuneau boerule și cucoane Iorgule. Nevasta îi murise demult și avuse numai cât un copil cu ea, o fetișcană ce era cam de vr'o 13 ani, când am pomenit-o. Căci sedea la părinții mei în gazdă și um-eb-la la tatăl meu la școală.

Norocul cuconului Iorgu, că avea pe lângă dânsul și o soră mai mare a sa, pe du-
duea Pulheria, — precum am început să vă povestesc — care, pe urma unor împrejurări vitrege, n'a tot vroit, odată cu capul, să se mărite și a devenit mamă dreaptă a copilei părăsite. Ea grija de altfel și de gospodăria destul de întinsă a bătrânului, și acesta, mai mult de îndemnul și cu ajutorul ei, își păstra, în multe lucruri, înfățișarea de bucătică de boier și om de neam. Că nu venia — țin min-te bine — decât în butca sa, cam hârbuită de vremuri, dar trasă de niște cai frumoși, la noi, la târg. Și nu se pomenia odată mă-car, să vie, mai ales când era însoțit de du-
duea, și să intre 'n casă cu mâna goală, semn, că ținea să cinstiască pe cei ce-l cinstiau.

Nu mai țin minte cum s'a sorocit căsăto-

ria tinerei fete, a cărei zestre se cosea 'n casă la noi, în timpul când începe povestea mea dar atâta știu, că bătrânul Stârcea a muri câțiva ani după aceea, cum se zicea, mai mult de inimă rea, din pricina unei neslăbite lăcomii a ginerelui său. Iar, duduea Pulheria, care nu se 'ndură să părăsiască, așa — deodată, locul lei de copilărie, a vândut partea ei de pământ la oameni și s'a mutat în cele din urmă la noi, la târg. Aicia a stat un an și mai bine, după care au venit, de au luat-o, niște rubedenii de ale ei, în Moldova. În timpul acela însă am avut prilej s'o cunoaștem cu toții și mai bine. Că luase casa 'ntreagă 'n stăpânire, spre bucuria mamei, care ținea mult la această ființă harnică și deșteaptă. Cât eră însă de iscusită 'n lucruri de ale gospodăriei, am văzut și eu, petrecând în vacanță pe acasă.

Ce avea în deosebi duduea Pulheria, ca dar moștenit — se vede — de acasă, de la părinții ei, eră adică îndeletnicirea-i iscusită în copturi, mezeluri, dulceturi, murături, sărături și alte lucruri de felul acesta. Decum începea firea să-și aducă roadele sale de tot soiul, pornia și truda duduei să 'nzestreze casa cu lucrurile cele mai gustoase și căutate. Știu, că tocmai s'a fost întâmplat, cum că din pricină de boală să fie închise școlile Cernăuțului de la Rusalii și până spre sfârșitul lui Iunie, așa, că am tot stat acasă, dând în vacanță 'n alta.

Și am văzut, mări doamne, isprăvi de ale duduei, de se crucea mama. Nu zicea însă nimica, fiindcă o procopsise duduea cu borcane de dulceață de toate neamurile, de nu mai încăpeau prin cămară și prin cele guri de sobe ascunse.

Eră meșteră duduea în de alde trebi de zăhărială, lucru mare, și o văd par'că și acuma, cum o luă de la 'nceput, adică, cu ivirea celor d'întâi fragi și căpsune, aduse de țigăncile Crivei. Locul îndemânatec însă, unde-și așeză ea meșteșugul, eră foișorul de mesteacăn, închis de aluniș des, tocmai în fundul grădinii. Acolo mă chemă, de ne așezam lângă cazanul mic, pus pe pirosteie. Și în vreme ce fierbea apa limpede și 'ncepeam s'arunc într'însa bucățile de zahăr cântărite cu socotială, duduea Pulheria luă din mânilor hargatei, cu un pahar măsurat dinainte, frăgăria curățată frumos și o potrivii pe tipsiile cântarului, ca să iasă tocmai pe tocmai, adică atâtea fructe, atâta zahăr. Intre acestea foculețul de subt ceaunul de alamă pâlpâia vesel, și duduea mai dă prin topitura de zahăr câte o răsucială cu polonicul. Insfârșit, părându-i-se că siropul e destul de legat, lua sahanul cu fructele cântărite și le scufundă cu băgare de samă în zăhărială fierbinte, ce le 'nghiții lacom, ridicând pe

deasupra volburi din ce în ce mai spumoase. Și nici nu era bine golit sahanul, că iată ceaunul, pornit pe clocot năprasnic, și aici 'ncepea iscusința duduei. Că-mi prindea cu un linguroiu spuma trandafirie și o puneă pe talgerul, ce-l țineam eu deagata, la stânga ei. Asta, vedeți, era trufanda, la care aveam eu dreptul cel d'întâi. Și în vreme ce talgerul se umplea, grijiam cu o lingură mai mică, să se tot goliască, până în cele din urmă se potolia clocotul, se subția spuma cea dulce și vedeam pe duduea ștergându-și cu mâna slobodă sudorile de pe frunte, dovadă că lucrul era ca și isprăvit.

În timpul acesta doica noastră, care se pricepea și ea puțin la fiertul dulceței, așeză în rând gavanoasele ¹⁾ smălțuite, în cari deșertă apoi duduea dulceța cu polonicul, din ceaunul tras de la foc, cu aceeași băgare de samă, limpezind, unde vedeă că trebuie, chiagul fragilor fierte și potrivind amestecul după chibzuială. Apoi le ducea doica gavanoasele 'n casă, de le 'nșiră, așa deschise cum erau, pe o poliță 'n cămară, unde trebuiau să se răcoriască bine, căci, dacă le-ar fi legat cumva îndată pe la gură dulceța să zăhărisiă. Și până la legat, adică până 'n sară, mai era o trebușoară, și aici eu eram meșterul. Li făceam adică duduei, cu

1) borcanele.

un vârf ascuțit de tăciune, pe o bucată de mucava, un chenar rotund de flori și țărțamuri, după care potriviam altele pe hârtie curățică albă, tocmai cum trebuiau să fie puse la gurile gavanoaselor. Pe 'nsărate duduea lega apoi vasele, unul-câte unul, cu ață pestriță, adusă dela spițerie și nu uită să 'nsemne cu plumb roșu, pe o margine, soiul dulceței și ziua când s'a făcut.

Și nu treceau nici două săptămâni, că veniă apoi rândul dulceței de trandafiri, care eră însă ceva mai migăloasă. Cum n'aveam în grădină la noi decât numai câteva tufe de roze, anume pentru rostul acesta, — la cari li și zice trandafiri de dulceată, — trebuia să mă duc eu prin locuri, pe unde știam că sunt, și mai dela curtea boierului de alături, mai dela alți vecini, adunam două-trei coșulețe de frunze. Decât frunzele trebuiau și ele 'ntâi pregătite pentru treaba fiertului și asta eră o istorie 'ntreagă. Pe masa lungă din cerdacul casei se așterneă o față de masă albă și duduea 'ntr'un capăt, iar mama 'n celălalt, alegeau din grămada bobocilor mirositori foile neofilite, și cu forfecuța le răteazău pe dedesupt, curățându le bine de nodurile galbene ale floarei. Iar când lucrul acesta curat femeiesc eră gata, straturile de frunze alese se presărau cu sare de lămâie și trebuiau apoi frământate 'n covățele, până se făceau boț. După asta veniă socotiala și cântăritul,

care se făcea — țin minte bine — potrivit din boțurile de trandafir câte patru loturi frunză, la cât un funt de zahăr. Și de aici plecam în urmă drept la foișorul de subt aluniș, unde ceaunul eră și așezat și se umplea cu apă măsurată bine, adică un pahar mijlociu de fiecare funt, până se ridică la trei sferturi. Apoi, câte pahare de apă, atâtea grămezi de zahăr de câte un funt și alături tot atâtea boțuri de frunză sărată de câte patru loturi — socotială cu rost, nu șagă — care, de se greșia, era dusă naibei dulceța. Dar se făceau toate fără smintială și dijma mea la spumă dulce și îmbătător de mirositoare ieșea și ea de minune. Numai că gavanoasele trebuiau de data asta întâi afumate cu pucioasă, încolo însă aceeași rânduială. Iar pe la aprinsori dulceța sta legată bine la locul al doilea, pe polițele din cămara de iarnă.

După trandafiri, venia smeura, veniau ci-reșele, întâi cele mici pășărești, apoi cele albe mari, cumpărate dela Lipoveni, și în urmă cele negre amare. La aceste știu, că n'aveau voie să lipsiască sâmburașii albi, aruncați în clocotiala fierțurii dulceței, de unde se ridicau apoi ei singuri, ca niște stele argintii, peste chiagul întunecat al beltelei.

Venia după asta slăvita dulceță de coacăză, care îi da de hac la 'ntreaga suflare

muierească din casă, ba chiar se mai a-dăogau la astfel de zile încă și câteva fete din școală, chemate așa, în ajutor. Că trebuiau boabele acestor fructe întâi curățite frumos cu acul, de semințele din lăuntru. Și asta dură cu zilele, mai ales că dăddea Pulheria nu se mulțamiă numai cu dulceață de coacăză mărunță roșie, dar făcea dulceață și din coacăză mai mare, albă. Asta însă se găsia numai cât la un răzeș bogat din Broscăuți, la care trebuia trimisă, în adins, sluga cu trăsura.

Cea mai migăloasă și aleasă dulceață era însă pentru dăddea dulceața de miez de nucă, la care țin mai ales răzeșii lucru mare. Se culegeau nuci de cele mari de tot, câtă vreme învălișul lor cel verde este încă una cu miezul, și se curățau numai cu mânuși pe mână. Asta din pricină, că boia neagră mai trainică pentru mâni nici că este pe lume, și — dă — se feriau toți de pelița dracului. Miezul trebuia apoi spălat în cinci—șese ape și în urmă bine opărit, până se ferbea cu anume măsură, adică tot cât patruzeci de nuci la un funt de zahăr și un pahar mare de apă. Decât și dulceață mândră și gustoasă ca asta rar întâlneai. Că era numai cât aromă și melisă gălbuie, de-ți venia chiar să-ți lingi buzele.

La sfârșit se mai fierbea încă un fel de

dulceață, care trecea însă așa mai mult de doftorie. Asta era dulceața de coarne, la care ținea mai ales tatăl meu, în vreme ce noi, copiii cam fugiam de ea, fiindcă era acrie.

Săraca, duduea Pulheria, câte leștia ea? Ași putea tot să vă spun și să nu mai isprăvesc, dacă ași vrea să 'nșir câte le mai făcea biata. Că n'avea odihnă un ceas. Dar la fiertul majunului sau povidlei — cum îi mai zice pe la noi — cine, credeți că avea cuvântul cel mare? Dar la tăiatul și muratul curechiului și la pusul căpățânelor și scrijelelor în putini anume? Dar la înfundatul castraveților și la făcutul murăturilor mărunte? Ce meșteșuguri și chițibușuri, cu rețete cunoscute numai câtduduei singure! Decât ce folos, că nu avurăm parte să mâncăm împreună din toate aceste bunătăți, datorite hărniciei și iscucinței duduei Pulheria, căci ne-a părăsit, tocmai când ne fusese mai dragă.

Eră târziu vara, așa cam pe la sfântul Ilie, adică spre toamnă și duduea, care robotise la niște belteli de gutui timpurii, se pregătiă acum de cea mai de samă ispravă, de muratul rășcovilor. Aștia sunt, — poate ați auzit, — niște bureți, cari cresc numai prin pădurile cetinoase, între brazi și molizi și sunt înzestrați cu o aromă acrie foarte plăcută. Puțini oameni le știu rostul acestor roade dumnezești și mai puțini știu să le

potriviască, ca să poată să fie ținute peste iarnă. O friptură de găinușă sălbatecă cu rășcovi trecea în ochii igumenului de la mănăstirea Putnei, — pe la care ne abăteam de multe-ori, — ca mâncarea cea mai făimoasă în lume, și făcea, cum spunea el, mai mult încă de cum farfuria de linte, pentru care s'a dat vândut Esau fratelui său Iacov. Spălatul și opăritul rășcovilor ținea, ce-i drept, cu zilele, până se 'ncepea în cele din urmă cu muratul lor în putini de 'nnainte pregătite. Și mi le așeză dundea Pulheria cu mâna ei, straturi — straturi, punând printre bureții lucii și zămoși tot felul de mirodenii: ceapă tăiată în fălioare subțiri, frunză de dafin, piper alb și vlăstărașe de stejar și... câte numai știu.

Decât iată, că în toiul acestei isprăvi, îi vine dundei o scrisoare din Moldova, tocmai de pe la Huși, cu peceti stăcojii și cu două semne de cap de bou, și, — cum să vă spun —, îi întoarce capul, îi răsucește inima, de nu mai știă femeia ce-i cu dânsa. Că a citit-o și răscitit-o seri întregi, mai singură, mai cu tâlcul tatălui meu, de a plâns în urmă nenumărate rânduri de lacrimi, decât toate numai ca să se zăpăciască și mai cumplit. Avea pe acolo în Fălciu, niște rude după mamă. Trăia adică, cum se vedea din scrisoare, o soră a răposatei, care, pe cât înțelegeam, se bucură de oarecare stare, ținea însă, la rândul ei, ne-

poți și nepoate 'n casă, ce stăruiau într'un glas cu mătușa lor, ca să vie verișoara Pulheria la ei, la moșie... și câte și câte.

Ce să mai zic! Știut este, că omul astâmpăr nu găsește, până nu-l strânge Dumnezeu. Și duduei atâta-i trebuia, să se creadă dorită și iubită departe, colo, într'un colț de pământ necunoscut, dar căutat cu visul, prin faptul, că-și știa acolo mormintele strămoșilor. Cam cinci săptămâni în urmă, după un schimb de scrisori tot mai aprige, ne-am pomenit cu unul din acei verișori moldoveni, în contoșel cam purtat, dar de croială oarecum boierească. Și ne-a ademenit-o pe duduea, așa încetul, cu vorba șicu povața, de s'a dat pe brazdă și după două zile s'a și hotărît de plecare. Am plâns cu toții, mai ales mama. A petrecut-o tata până la hotar, la Mihăileni, și dusă a fost pe totdeauna duduea Pulheria.

ÎNVIAT DIN MORȚI

INVIAT DIN MORȚI

A trecut un sfert de veac, dacă nu mai mult, că mă găsim profesor la curtea unui boier, unde mă învoisem să pregătesc un conaș răsfățat pentru intrarea la academia tereziană. Și așa tot dăscălind băiețelul de bun neam pentru ziua cea mare, ce-l așteptă la școala sa, în vreme ce și eu mă gândiam la ispitirea ceva mai grea, ce aveam să o dau singur în colo la Cernăuți, mi-a trecut iarna, par'că nici nu fusese.

Și totuși, iarnă grea și cumplit de geroasă, ca aceea nici că-mi aduc aminte să fi apucat vre-o dată. Atât că în traiul cu tot felul de îndemnări, ce le aveam la casa boierească greul vieții de afară nu mă prea atingeau, doar în primblările, ce le făceam cu sania prin împrejurimi, dacă-mi mai venia o suflare de ale celor ce-și duceau zilele în nevoi și greutate. Până și serile lungi, —când școlarul meu se alintă în saloanele mamei sale, și eu îl mai slăbiam cu 'nvățătura mea,—am

avut parte să le petrec în tihnă și plăcere neuitată. Căci aveam la curte un prieten vrednic și bun, pe care-l voiu țineă de-asemenea minte întreaga mea viață.

Eră îngrijitorul pădurilor întinse ale boierului meu, adică ober-ferșterul curții, — cum îi spuneau toți, — om mai în vârstă ca mine, de soiu german din Boemia, umblat prin lume și oțelit în meseria sa prin școală și practică îndelungată. Numele nu-l voiu spune, fiindcă trăește încă și astăzi și poate s'ar supăra, auzind că i-am dat în vileag istoria, pe care vreau să v'o povestesc și care îl privește de aproape. Ce ne împrietenise pe amândoi a fost mai ales singurătatea, în care ne aruncase soarta, apoi însă și o apropiere dela unul la altul, cum se întâmplă că leagă de multe ori inimile omenеști, prin tot felul de fire de înrudire sufletească, de cari noi muritorii nici nu ne dăm bine sama.

Curțile boierului erau așezate pe un început de vale, strâmtorată jur împrejur de munți înalți și păduroși, ce se 'nchegau de-adreptul cu codrii de brad și molid ai Carpaților. Din ei se coboră apa albastră și zburdalnic de iute a Siretelui, cotindu-se spumos în albia ei strâmtă, cu zor năprasnic să străbată la largul șesului apropiat. Clădirea dinspre drumul mare, despărțită printr'un geamlâc lung de sălașul, unde stau stăpânii

curții, cuprindea, pe lângă odăile multe de musafiri, și locuința mea, de unde nu aveam de cât să trec un colț de curte, ca să ajung la casele de afară, unde eră stăpân și gospodar, înzestrat cu toate, amicul meu ober-ferșterul. Când nu eră el la mine, eram eu la dânsul, și așa ne desprinsesem să ne vedem mereu, încât în zilele sale de vânătoare sau de cercetări prin codrii munților, adică când se 'ntâmpla să nu ne 'ntâlnim de loc, ne tânjiau inimile de-opotrivă de greu.

De câte ori nu ne simțiam ținuți să luăm parte la mesele și petrecerile aduse prin tot felul de prilejuri ale casei, ne făceam și noi sfinte sărbători, petrecând, fie la mine la curte, fie 'n casa ferșterească, seri de ade-vărată pomenială. Amicul meu ținea o mulțime de gazete și de foi străine, din cari culegeam la noutăți de tot felul. Și tot citind împreună, ni se înțeția sfatul și mai mult, și dele o vreme 'ncepea vorbărețul ober-ferșter să-mi povestiască multele întâmplări din anii săi de pribegie prin țări străine. Și aveà, nu știu cum, un dar iscusit să spue și să descrie toate, câte le văzuse și pățise, de credeam că s'au petrecut chiar înaintea ochilor mei.

Așa ne a trecut iarna cu citirea și cu povestitul și prin răstimpuri, adică, de câteori se 'ntâmpla, că vânătorile mari, ce se făceau la curte, să mi-l înstrăineze pe prietenul

nedespărțit, când se făcea să lipsiască vin, că ne înprietenisem pe viață și deabinele. Dar iată, că în toiul acestei prietenii tot mai strânse, s'a ivit o 'ntâmplare, ce ne-a pus pe amândoi în suferință mare și neașteptată și era cât pe ce să-mi smulgă pe nedeslipitul meu tovarăș din surghiunul plăcut la curtea, de care v'am amintit, și chiar din viața acea sta.

Mergea spre sfintele Paști. Numai câteva zile ne despărțiau de săptămâna Patimilor și înviorătoarea primăvară își arăta în toate chipurile puterea ei năprasnică, topind scufile de zăpadă și de ghețuș din culmile munților, de se revărsau în chip de puhoie șopotuase din înălțimea lor, spre albia umflată și turbure a Siretului.

Dând vacanță timpurie școlarului meu, care avea să 'nsoțiască pe mamă-sa la oraș la Cernăuți, m'am așezat cu toată 'ndemânarea la amicul meu acasă. Atât numai că eram îngrijat de neastâmpărul, ce vedeam că-l mistuiă de câteva zile încoace. Apele, venind tot mai mari, rupseseră câteva poduri, și oamenii din cele două sate ale moșiei se băteau pe căratul lemnelor, cu cari ave au să se dureze trecătorile noi, plănuite de meșterii dulgheri, chemați în grabă din târg.

Dar mai eră și altceva, ce-l rodea pe ober

ferșterul nostru, lucru, care l-am aflat abia 'ntr'o sară, dela el însuși. Avea adică un câne de vânătoare de mare preț, pe care i-l dăruise un magnat, venit la curte în ospetie. Era și câne de soiu, bine 'nvățat, la care ținea omul ca la un odor. Ii zicea Nero, și era, — îl văd ca astăzi —, peste tot galben ca șofranul, având numai pieptul alb și pe spinare tot așa o dungă, ce părea, că-l desparte 'n două.

Nici dimineata, nici la prânz, Nero, după cum spunea nevasta berejnicului curții, ce 'n grijiă pe la casa ferșterească, nu atinsese măcar mâncarea, ce i s-a dat. În zădar îl îndemna acum stăpânul său însuși și-l alintă în toate chipurile să 'mbuce ceva din mână, cânele nici se urnia din bârlogul lui. Ober-ferșterul, cam nerăbdător de fire, vroind să-l scoată cu sila afară din coteț, s'a pomenit spre marea sa mirare, că i-a arătat cânele chiar dinții și, cum încerca acum în tot felul să-l tragă afară, — să vadă de nu cumva avea vr'un betesug sau altceva—, s'a ales odată cu o mușcătură zdravănă. Deși nu-și putea de loc lămuri, că ce să aibă animalul, l-a lăsat totuși în pace, a proptit cotețul bine și a 'nceput cu multă grijă să-și spele mâna 'nsângerată, făcându-și în urmă câteva cataplasme cu carpe muiate în arnică, la care lucru încă l'am ajutat eu, așa, pe cât mă pricepeam.

Toată sara n'am stat de vorbă decât asupra lucrului ciudat cu Nero și din toate ispitelile, făcute slujitorilor din curte, nu ieșea pic de lămurire, că ce să fi pățit sârmanul câne. A doua zi desdimineață însă, când s'a dus neliniștitul vânător pe la cotețul desmierdatului său tovarăș de pădure, a găsit cotețul deschis, iar Nero nicăirea. Toată căutarea și iscoada după urma fugitului erau degeaba. Perise ca 'n pământ.

Era Sâmbătă înaintea Floriilor, când l'am lăsat pe prietenul meu, dus pe gânduri și am plecat să petrec sărbătorile Paștilor la părinții mei. I-am zis rămas bun în chipul cel mai vesel, doar-doar îl voiu înviora cu vorbele mele, decât fața sa era, — îmi aduc aminte —, ca schimbată. Se petrecea ceva 'n adâncul năcăjitului om. Decât eu habar n'aveam ce hotărîre strașnică se zămislise 'n sufletul său. Trebuia să aflu lucrurile mult mai târziu, când orice mângâiere și sfat erau de prisos. Iată cum s'au perindat în adevăr clipele chinute ale sârmanului ober-feșter.

Credința omului, că drăguțul său de Nero eră mușcat de un câne turbat și turbase acum el însuși, i se 'nrădăcinase atât de cumplit în în minte, încât s'a 'mpăcat repede cu soarta sa nefericită și știindu-se 'n ghiarele unei morți sigure, s'a pus cu sufletul sdrobot pe rânduirea lucrurilor, ce aveau să se iviască din firul

soartei nestrămutate. Știa din cele auzite de pe la oameni, precum și din câte le citise prin cărți, că turbarea se arată negreșit la nouă zile și 'ncepe cu ferbințială năprasnică, cu dureri de cap și cu sete mare. Ziua a noua, strașnica zi în care avea să i se împliniască sorocul nenorocitului său sfârșit, cădeă deci Sâmbătă, în ajunul Învierii, care în anul acela, ca prin întâmplare, veniă odată cu Învierea la catolici, Și iată ce a făcut sârmanul om.

De Duminică și până Marți sara a pus la cale toate trebile de ferșterie, adică socotelile pădurilor, ale feresteielor și lucrătorilor, daraverile cu arendașii jidovi și tot-tot ce ținea de seama lui și Miercuri dimineța a plecat la târgul Vijnitei. Aicia, la dregătoria ținutului, și-a făcut testamentul și l-a 'ncredințat notarului judecătoresc. A mers apoi la biserica papistașă a târgului, de s'a spovedit și 'mpărtășit după legea sa și, mângâiat în suflet, că și-a pus la regulă cele ce-l mai legau de viața pământească, s'a 'ntors a treia zi înapoi, la moșie.

Ober-ferșterul avea 'n țara Boemiei, de unde eră de loc, o mamă bătrână și o soră văduvă, ce trăiau împreună cu o nepoțică, luată de suflet, într'un orașel mai mic. Astora li-a făcut ispititul om o scrisoare lungă, arătându-le toate, cum au venit și trimițându-le și un iz-

vod amănunțit asupra tuturor lucrurilor, ce le avea el la curte și cari erau să le cadă moștenire dreaptă, împreună cu banii puși în testament și meniți a sluji odată de zestre nepoțelei nevrâstnice. Câte lacrimi ferbinți va fi vărsat ispititul om, scriind aceste lucruri, numai Dumnezeu cel îndurător știa.

Apoi s'a apucat de altă ispravă, cam tot atât de dureroasă. S'a pus bietul adică, să-i scrie și o epistolă de rămas bun boierului său și asta trebuie să-i fi venit cumplit de greu, după cum am putut vedea din însăși scrisoarea mult încercatului om, pe care am citit-o în urmă cu toții. Șeptesprezece ani îi fusese el acestui blând și nobil stăpân nu numai slujitorul cel mai credincios, dar și prieten de casă adevărat și sfetnic scump la ceasuri grele. Prin hărnicia neamțului acestuia boierul își ridicase—ce-i drept,—proprietatea la o stare 'nfloritoare, pizmută de toată boierimea 'nvecinată. Decât nici stăpânul nu uitase de prețuitul său ajutor și-l făcuse—la rândul său—om cu stare. Căci prin chivernisiala sa și prin cumpătate în toate, ajunsese și ober-ferșterul aproape om bogat. Și acum trebuia să se despartă de scumpul său oblăduitor, fără să-i mulțumiască. Și lacrimile îi răzbiau din ochi cu șiroaiele, la fiecare cuvânt, ce-l așeză suspinând pe hârtie.

Dar cu asta se făcuse Vineri seara și Săm-

bătă desdimineată, după o noapte nedormită, ober-ferșterul meu s'a gătit, ca de vântoare, și cu ceva merinde 'n geanta sa de piele și cu pușca, atârnată pe umăr, a intrat întâi în curtea boierească, unde a dat în seamă vâtafului cheile cancelareiei ferșteresti și scrisoarea pecethuită pentru boier. Apoi a apucat drumul mare și intrând pe rând la preotul și apoi la învățătorul satului, în casa cărora petreceam adeseori împreună, și-a luat rămas bun, ca pentru scurtă vreme, sub cuvânt, că nu se 'ntoarce decât după sfintele sărbători. În urmă a dat și pe la poștă, ce se află la capătul drumului mare și aicia a trimis scrisoarea acasă, în Boemia, lundu-și ziua bună și dela postmaistrul, fost ofițer în vremuri și cu care de asemenea ne aveam amândoi foarte bine.

Sus, în creasta șirei muntoase a Suhăului, se resfață o poiană lunguiață, pe a cărei colțișor de miazănoapte pusese boierul să-i facă o casă de vânătoare în lemn de molid, cu cerdac lat împrejur, de unde puteai să privești în valea Siretului, ca și în cea a Ceremușului. În lăuntrul casei se găseau de toate, adică, cum s'ar zice, puteai să huzurești zile 'ntregi, căci erau mai multe 'ncăperi, pentru boieri și pentru slujitori și în una din odăi se găseau dulapuri mari, ferecate, pline cu tot felul de lucruri trebuincioase. Iar în pivnicioara

de subt podeala tindei, s'ar fi aflat chiar — așa-mi spuneau într'un rând berejnicii curții, — până și polobocele cu vin de Odobesti. Că și făceau boerii noștri oaspeți, la vânătorearea de căprioare pe la Simedru, nu odată chef și veselie acolo, în creștetul munților înalți, de se miră lumea, când zăboviau și nu se 'ntorceau cu zilele pe la curte.

Aicia la foișorul din Poiana Corbului, cum îi ziceau oamenii căsuței din culmea Suhei s'a urcat ober-ferșterul nostru, luând drumul cel mai scurt, tot pe poteci cunoscute numai de dânsul, ca să nu-l prichiască nimeni.

Și deși cam lungă și obositoare, calea spre șira muntoasă îi păruse totuși astăzi, nu știu cum, scurtă. Că se 'mprimăvăraseră, de timpuriu, și, măcar că eră abia Săptămâna Patimilor, firea se grăbise oarecum cu verdeața, încât cetinișul cel întunecat al pădurii se arătă par'că tivit de covoarele luminoase și pline de brândușe mirositoare ale veselei poieni. Și s'a oprit urgisitul om înaintea casei umbrite de brazii 'nnalți de prinprejur și, par'că nu știu cum, nu-i veniă să se apropie de treptele pridvorului lat de la intrare. I se părea că stă 'n fața unei biserici, în care se ascundea cripta mormântului, pregătit pentru dânsul, și gânduri negre se sbăteau în sufletul său, brăzdat de ispita soartei crude.

Erau ceasurile trei după amiază, când a

sosit amărîtul om la locul ce şi-l hotărîse pentru aşteptarea sfârşitului zilelor sale şi atât se deprinsese cu gândul morţii, încât a simţit oarecum un fior de mulţumire, că nu se mai găsiă în apropierea oamenilor şi nici nu ştiă macar cinevă, unde eră şi pentruce dispăruse aşă, pe neştiute, dintre cei care-l cunoşteau. De aici şi până la moartea adevărată ce mai eră ? O zi, sau două, şi... toate aveau să se isprăviască... Iar el eră să fie şters repede din rîndul celor vii şi uitat de cei trăitori. Una îi mai rămânea, ceasul cel cumplit al ieşirii sale din nădejdea ce mai licăriă 'n sufletul său, că poate-poate totul nu fusese decăt o 'ncercare dela Dumnezeu. Decăt în faţa primejdiei şi grijii ce-l mistuiă, ca să nu cadă pradă chinului straşnic, ce 'nsoţeşte moartea prin turbare, ober-ferşterul ştiă ce pregătiri trebuia să facă.

A descuiat cu sînge rece uşa intrării dela tinda foişorului, a intrat încet şi dînd obloanele mari la o parte, a lăsat să intre lumina soarelui cald în toată voia. A aşezat pe masa lungă din odaia întăia mantaua şi sacul cu merinde, a aninat în cui puşca sa cu două ţevi şi cuţitul vânătoresc, cu care fusese 'ncins, şi, aruncându-se pe unul din jeţurile largi din jurul mesei, a scos ceasornicul din buzunar şi a cercat să-şi numere bătăile vanei dela mână.

Oricât de 'nferbântată-i eră 'nchipuirea, minutarul nu arătă decât ce puteă s' arate la un om sănătos. Știa ober-feșterul, că eră ziua a noua și se apropiă izbucnirea semnelor intrării 'n stare de turbare și cine eră să-i scoată asta din minte? Și dacă se iviă durerea de cap cu friguri și ferbințială, știa ce aveă și trebuia să 'nceapă? Fără neastâmpăr a scos omul la gândul acesta din cureaua sa punga de piele, în care sticliă mânerul argintit al revolverului englezesc... Trebuia să 'ntâmpine el însuși moartea prin moarte. Și 'n așteptarea lucrului, a prins cu un suspin adânc, ca și când și-ar fi luat rămas bun dela ultimul prieten, să cerce cartușele și trăgătorul armei, dacă sunt cum trebuie și a așezat înșfârșit instrumentul ucigaș pe masă alături de ceasornic.

Acrul bălsămiu din poiana 'nflorită, dela tufele 'mmugurate de prinprejur, umpluse odăile și o moliciune neînțeleasă dar binefăcătoare s'a fost lăsat peste omul istovit de gândurile crâncene, de obosială și de nopțile nedormite ale săptămânii din urmă. Ii veniă parcă să se scoale și să se primble pe afară. Dar s'a lăsat în neștire, lin, pe speteaza moale a jeltului 'nnalt. Și, cu gândul îndepărtat către cei din patria sa, colo departe, înduioșat de vedenia bătrânei sale mame, la care-l tot duceă de un timp încoace amintirea, a trecut

în nesimțire dulce, cu lacrimile stăvilite 'n pleoapele 'nchise, în lumea visurilor, cuprins de un somn îndurător.

Cât va fi stat năcăjitul om așa, ațipit, nu pot să vă spun și cine știe dacă somnul nu s'ar mai fi prelungit înaintea, de nuse 'ntâmpla ceva neașteptat. Se lăsase de mult noaptea peste munți și văi și prin pâza subțire a aburelii calde, ce se ridica din pământul imprimăvărat, se ivia 'n roșată aurie o jumătate de lună peste broboada neagră a molidișului de prinprejur. Prin tăcerea tainică numai șopotul argintiu al părâiașului de munte din dosul casei se 'ngână cu foșnetul surd al cetinișului atins de freamătul vânticelului de miez de noapte. Și farmecul acestei liniști dumnezeiești părea că vestește și mai mult sfințenia sărbătoarei, ce se apropiă de locașurile omenesti.

Jos în vale, cu tot ceasul târziu, veghiau sătenii și, din casă în casă, se răspândia licărială luminilor, ce se tot înmulțiau și 'nchegau, făcându-și drum din toate părțile, spre biserica satului, înconjurată de pala roșiatică a unui foc uriaș, aprins de norodul adunat. Se pregăteau cu toții de Inviere.

Pe poteca de munte, ce ducea către povârnișul culmei Suhăului, dinspre valea de dincolo a Ceremușului, suiă cu pași grăbiți un om înalt, în pōrt țărănesc, cu căciula lungă

țurcănească, dată 'nnapoi și, de povara unui zmoș zdravăn de piei de miel, aninate de țava puștii, ce o avea pe după umăr, își ștergea acum fruntea asudată. Avea omul grabă mare nici vorbă. Se vedea asta bine după mersul său întins. Ce-i împedica însă pașii săi pripiti, erau cei doi câni de vânătoare, pe cari îi ținea legați de o curea subțire și îi tot îndemna la ascultare, de câte ori vedea dobitoacele, dându-se la dulmecare și lătrat.

Și a ajuns omul cu însoțitorii săi tăcuți în capătul poenii și acum da să treacă pe lângă casa vânătorească, când a băgat de odată de samă, că ușa dela intrare se află deschisă. Pironit, ca de un lucru neînțeles, a stat berejnicul boieresc, — căci după traista de piele neagră, i se vedea slujba, — o clipială ca trăsnet în fața cerdacului și abia potoliă câinii, ce prinseseră a hămui pe 'nfundate, ca și cum simțiau om străin prin apropiere.

Ô bubuitură de țacăluș a pătruns atunci văzduhul tăcut al nopții și 'nnălțându-și zgomotul dela biserica din vale spre piscurile muntoase, părea că despică cu răsunetul înzecit de tare ponoarele codrului, deșteptând pe adormitul ober-ferșter din somnul său adânc. Acesta a sărit iute din jăț, drept în picioare și a dat busna spre ușă. N'a ajuns

însă nici bine pragul, când iată că-i s'au năpustit în preajmă câinii lui Andrei berejnicul cu urlat și lătrat fioros, în vreme, ce acesta însuși smulsese pușca din umăr și o ațintia spre omul din ușă.

O clipă numai, o clipă ce cuprindea zeci de 'nțeleșuri, a urmat și ober-ferșterul nostru, în fața speriatului berejnic, a 'nțeles tot. Cine l-a făcut însă să răsuflă din greu, ca pe unul întors de pe lumea cealaltă, sau mai bine zis, ca pe omul, care se vede izbăvit din ghiara morții, eră cânele mai mare, scăpat din cureaua lui Andrei, care sărea nebun spre ober-ferșterul, numai cât să nu-l doboare jos de bucurie, urlând și scheunând ca besmetic. Eră Nero cel fugar, pe care-l găsisese berejnicul, după multă căutare, tocmai dincolo, la Izvoare, încotro se dase 'n bejenărie drăgăstoasă împreună cu copăul lui Andrei, învechit în astfel de păcate.

O a doua detunătură de țacăluș a pus totuși capătul la câte apucase să 'nșire berejnicul Andrei în povestirea sa și acum abia au început să-și dea samă atât stăpânul cât și sluga de rostul împușcăturilor din vale. Sfinția Sa, preotul satului, pornise la biserica boerească slujba învierii, încunjurând sfântul lăcaș în bubuiturile țacălușelor de la curte, cântând cu întreg norodul la lumina sutelor de făclii de Paști «Hristos a înviat». Și ober-fer-

șterul, scăpat din primejdia morții, sta 'n-genuchiat, pe priporul din fața casei, privind atins până la lacrimi cu ochianul său, jos, în vale. Și măcar, că nu auzia cântarea depărtată a stihurilor Invierii, simția totuși în sufletul său cuvintele 'nnălțătoare ale rugăciunii, știindu-se el însuși înviat din moarte strășnică.

ŞMIL MERE-MURATE

ȘMIL MERE-MURATE

Subt ferestruica cu trei geamuri, — căci unul de mult erà spart și lipit cu hârtie groasă — ședeà gârbovit bătrânul Ghedale și cârpia niște ciubote de străjer, știți, de cele cu tureți cât ziua de mîne, numai să 'nnoți cu dânsesele, nu altceva. Lumânarea de sãu dinnapoia boambei de sticlă plină cu apă, ardeà ca vai de dânsa, și mucările, cu cari mai rățezà bătrânul jidov din vreme 'n vreme feștila groasă a lumânării, intrase par'că 'n pãmânt, căci mâna tremurătoare a meșterului cârpaciu o căută 'n zădar prin toate părțile. Se 'ntâmplădes, — mai 'nnainte, nu acuma, — că le șterpelià Șmil băiatul, pentru ca să zugrăviască după obiceiul său, cu funinginea grasă, pe zidul casei, capete de goi, adică chipuri de țărani cu cușme țuguiate și cu lulele 'n gură.

Șmilucă erà însă acum măricel și cuminte și 'n ceasul, când încep să vă povestesc, drăguțul de băiat lipsià de-acasă și numai cât oftatul adânc al scârbitului Ghedale ar fi

putut să ne spue, câtă jale eră legată de lipsa mititelului.

Bătrânul Ghedale numai atâta copil aveà și acesta nu eră de tot al lui. Ii venià dela nevastă-sa, care mai avuse un bărbat, Ghedale însă îl iubià chiar ca pe copilul său bun, ba mai mult încă. Că de se 'ntâmplă să mănânce obraznicul de Șmil câte o bătaie dela năcăjita sa mamă, milosul tată vitreg se apucă să-l apere pe băiat și atunci împărția furtuiala cu drăguțul său. In schimb însă bunătatea asta de jidov eră om harnic, cum nu se mai poate, că aveà două meserii, nu una, deși mai—mai nu murià de foame cu amândouă.

Să nu uit să vă spun, că toate aceste se petreceau la târgul Siretului, cel vestit în jidovi, adunați dela trei hotare. Casa, în care ședeà omul nostru cu Rebeca, nevasta sa, și cu drăcosul de Șmil, eră un fel de ratuș vechiu, cum s'ar zice un fost han, cu șură mare 'n fund, iar dinnainte înfățișând două rânduri de odăi, joase, înșirate unele la dreapta și altele la stânga întrării. În această căsoaie cât lumea de mare, clădită încă pe vremile, când se țineau pe la Sirete iarmaroace mari și de samă și veniau negustori din Moldova, de-o potrivă cu cei din țara rusească, stă acum o babilonie 'ntreagă de oameni, jidovi și creștini, adunați grămadă, la olaltă, prin tot felul de nevoi.

În faţă, pe dreapta, şedeă un neamţ cârnăţar, care ţinea şi o leacă de cârşă, lucru rar în ziua de azi, unde vânzarea băuturilor, mai ales a rachiului, este treaba neamului lui Israil. În odăea 'ntâia din stânga, un lipovan din Fântâna-Albă îşi făcuse taraba de vândut must de mere. Veniă apoi, iarăşi pe dreapta, tâmplăria unui leah, pe care-l găsi ai însă toată ziua beat la cârşă cârnăţarului, iar pe stânga, uşă 'n uşă, dugheana de dohot şi frânghii a bătrânului Merkes, om scăpătat pe urma unui gheşeft nenorocit. Îndată după stoleria tăcută a leahului intra i apoi, tot pe mâna dreaptă, în odăea lui Ghedale, meşterul cu două feluri de meserii şi nici o pâne ca lumea, după care mai veniau pe o parte şi pe alta încă alte câteva chiliuţi din ce în ce mai întunecate. Căci mai locuiau acolo tot soiul de oameni săraci, având — ca şi ceilalţi chiriaşi — uşa de ieşire în gangul lat, podit cu bârne groase de brad, ce resunau asurzitor, când se întâmplă să intre vre-o căruţă încărcată cu ceva. De hurducătura roatelor începeau să zângăniască şi să joace farfuriile prin blidare. Iar chiriaşii săria u cu toţii la uşi, de scoteau capetele pe afară, încât puteai să numeri tot neamul cât să adăpostia în ratuş.

Aici îşi ascundeă, de nu nu mai ştiu câţi ani, Ghedale al nostru sărăcia sa, muncind

din zori până 'n sară, numai ca să-și țină zilele. Biata jidoavcă plecă vara și iarna, decum se crăpă de zi, în târgul, unde-și avea așezată, subt casele ferăriei mari a lui Chaim Zlociover tejgheluța ei. Vindea, săraca femeie, bulgări de var, scrobială, șofran, câteodată și poame, adică cum veniau pe rând, la început cireșe și vișini, apoi pere mici, zarzăre, mere dulci, trecând la perje, la struguri și nuci, iar pe la 'nceput de iarnă, la mere murate, vestite 'n Siret. Cu desfacerea acestei marfe mult căutată de băieții de școală ai târgului s'a 'mprietenit Șmilucă al nostru atât de mult, încât i-a ieșit pe urma negustoriei sale în curând porecla Șmil Mere-Murate, poreclă ce s'a tot ținut lipcă de el, până în ceasul când l-am cunoscut și eu.

Pe sub tejgheaua, unde-și avea jidoavca la zile geroase de iarnă oala cu jăratec încins, se vedeau nu odată și câte două trei gobăi, rețe san găște și mai întotdeauna un coș cu ouă, care eră marfa cea mai de samă a Rebechei, adunată și mereu întregită de neobositul Șmil. Încă dela vârsta de cinci—șese ani a fost început el să se dea la negoțul mamei sale și până la rătușul, unde li era sălașul, drumul pentru Șmilucă eră bătut, căci vecnic avea de cărat și de adus câte-ceva. Afară doar de Sâmbătă și de sărbătorile mari, când legea îi siliē pe toți să steie pe

acasă. Cât despre capul casei, jupânul Ghedale, cel cu două meserii și cu nici o pâne ca oamenii, munciă săracul și el, chiar cât trei, numai că din toată munca sa părea că nu se alege nimic. Cârpiă astăzi bietul Ghedale ciobotele străjerului comunei, cu tot meșteșugul omului priceput să umble cu sula.

Asta era a doua meserie, la care ajunsese bătrânul om, de când s'a pomenit în târgul Siretului. La început, când a venit, de dincolo, de peste granița rusească, fusese alămar. Făcea adică piulițe și fere de călcat și sfeșnice și policandre, încât îi merse într-o vreme chiar vestea. Apoi s'a lăsat de alămarie și — se vede treaba, — că nu-i mergea bine cu asta, că s'a dat într-o zi la cinștila ciobotărie.

Mare meșteșug mai e și ăsta, să cârpești ciobote de străjeri, decât mare lucru era și pricina pentru ce făcea Ghedale cu atâta osârdie treaba asta. Că dela bețivanul de străjer Tănăsuc plată n'avea cum să ceară, căci erau bogați de-o potrivă și Ghedale și străjerul. Dar Tănăsuc era pe ziua de azi la putere mare, fiindcă se dase poruncă dela burghemaisterul să-l bage pe Șmil la 'nchi-soare, și din pieptul lui Ghedale se ridicau suspinurile ca munții și oftă, de câte ori trăgea firul cernit prin găurile, făcute cu sula. L-au fost pârît alți băeți din târg pe Șmil, că

a intrat cu băiatul cârșmarului Bercovici în șura comunală și s'au jucat la tolumba cea nouă de foc, desprinzând mușamaua și meșterind pela șurupuri. Făcea Șmil șotii de astea, nu-i vorbă, dar nu era el de rând mai vinovat, ci eșia cel mai pedepsit, fiindcă pe el îl prindeau mai întotdeauna.

Așa o pățise abia cu câteva zile în urmă cu airuvul din dosul ratușului. Airuv se chiamă sârma, ce o întind jidovii la un capăt de ulicioară, pe doi pari, arătând habotnicilor, că până în locul acela, și nici un pas mai departe, nu au voie să se primble Sâmbăta. Băiatul tâmplarului leah din ratuș îi trebuia însă sârma dela airuv, ca să cârpiască o colivie de stigleți și pe Șmil, nu pe altul, l-a găsit să-i facă șterpeliala.

Bătaea, ce a mâncat-o jidovașul pentru fărădelegea cu sârma, a fost sfântă; pozna cu sacaua dela comună i-a chiar dogorit însă bătrânului Ghedale obrazul. Și nu atât din pricină, că au umblat băeții pe la saca, dar s'a 'ntâmplat să se aprindă chiar în sara aceea o casă, afară, la mahala și ce să vezi? Au prins vizitii dela comună, din pricina mușamalelor schimbate, caii lor la dricul morților, în loc la tolumba de foc, de s'au dus cu o goană până la locul pojarului. Era să turbe burghetmaistrul de mânie și abia—abia l-a 'mpăcat bătrânul Bercovici cu câteva și-

puri de rom. Pe Șmil l-au găsit însă vinovat și de acea ședeà la răcoare.

Acum pricepeți ce mare îi erà lui Ghedale grija și frica de străjerul Tănăsuc, care numai șagă nu făcea cu cei cari încăpeau odată pe mâna lui. Că i-a cârpit și ciobotele și l-a și cinstit cu câteva sângeapuri de holercă tare, numai să nu-i facă băiatului nimica.

A scăpat în sfârșit Șmilică și de după grațiile cămăruței dela cancelaria comunală, dar și pe Ghedale cu Rebeca nu i-au mai răbdat inima să lase pe băiat așa, fără căpătâi, că au ascultat de sfatul oamenilor și l-au băgat celeadnic la un eroitor de țilimar, adică de odăjdii sfinte.

Acest prea cinstit meșter, Simhe Sonnenblum, era rudă cu jupâneasa Rebeca și se află cu șederea la târg, la Suceava. Pe lângă țilimele ¹⁾ cu fir ce le cosea el la odăjdiile preotești, mai făcea însă și ceva cămătărie așa printre călugării de pela moaștele sf. Ion și pe la cei din mânăstirea Dragomirnei și la zile de hram îl îngăduiau egumenii să vândă în poarta mânăstirii mărunțișuri de tot felul. Că veniau oamenii cei evlavioși totdeauna cu ceva creștari în pungă și cumpărau așa, cu prilejul hramului, ba una — ba alta, pentru cei de acasă.

Treaba asta era tare după gustul lui Șmil,

1) Crucile.

care nu lipsia în asemenea zile dela tîgheaua jupânului Sonnenblum. Și se făcuse negustoraș, perciunatul naibei, încât te mirai de șiret ce ți se părea. Și stăpânul său numai la Suceava, în ziua Sânzienilor, de se mai arătă pe la tarafa de subt clopotniță, în colo însă, la hram la Dragomirna, îl lăsa pe Șmil singur și cu bătrânul socru-său, pe care-l trimitea, așa, un fel de pază bună pentru orice primejdie rea. Că dă, la socotiala banilor, tot par'că, nu prea se 'ncredea nici în istețimea lui Șmil. Și se bucurau, bătrânul Ghedale și Rebeca sa, la Sirete, de vestea bună, ce li se aducea din vreme în vreme la târg, despre băiatul lor cel cuminte, care cu puțină sa învățătură din hăiderul jidovesc era acum pe cale, să se facă și meseriaș de frunte, și negustor. Și i-au acumpărat mă-sa și tat — său, din toată sărăcia lor, de ziua lui, un tivl și un tales, ca să poată să facă băiatul rugăciunile sale, în rînd cu bărbații, între cari jidovul are dreptul să fie socotit dela vîsta de 13 ani împliniți.

Intr'o zi de Duminica Mare, adică de Rusalii, cum era hram la mănăstirea Dragomirnei, ce se află cale ca un ceas de târgul Sucevei, Șmil și cu socrul meșterului său au pornit din zori de zi eu boccelele spre locul lor de negustorie. Se arăta o zi călduroasă de vară, și, cu toată prospețiala dimineții, jidovii noștri asudau subt povara din spinare. Lângă podul

cel mare peste apă Sucevei, dinspre Ițcani, i-au ajuns niște cară slobode, ce aduseseră de cu sară, pe semne, lemne la târg și și-au aninat jidovii puțin legăturile lor de capul drugilor. Unde face însă drumul spre Pătrăuț, au trebuit să se despartă de înlesniala asta, și pâfâiau acum iarăși, Șmil de-o potrivă cu bătrânul harhar, dealul Mitocului în sus, de-ți era mai mare mila.

Când se ridicase soarele, așa de o suliță, s'au văzut în sfârșit ajunși înaintea mănăstirii, unde se și adunase norod multcel. Că veniau oameni mulți la hramul Dragomirunii, chiar de dincolo de hotar, fiind-că erau două zile sărbătoare de-a rândul și mănăstirea nu venia prea departe.

Imprejurul gospodăriei mănăstirești erau înșirate rânduri de trăsuri, brișcuțe și cară cu boi, în cari veniseră de cu sară încă cei din locuri mai depărtate. Caii nechezau vesel și și trăgeau lacom firele de fân din chilnele căruțelor, în vreme ce stăpânii își mai scuturau veșmintele de fân și de praf și se găteau pe rând să meargă la biserică.

Sunaseră clopotele din turnul dela poartă, nu mai știu a câta oară, și norodul tot sosiă din toate părțile, până ce, în cele din urmă, s'au mai astâmpărat toate. Șmil cu pristavul său, căutau leăturile și scândurile din cari își făceau de obicei taraba de vânzare pentru

marfă adusă. Iși aveau ei buclucurile lor, ascunse în dosul stodoalei mari mănăstirești, adică cu voea nămestnecului Pafnutie, care își primiă, pentru treaba asta, la fiecare hram șipul cu rachiu dulce de portocale. De astă-dată însă scândurile erau aruncate într'o parte, leațurile aiurea, și cât despre pânza ce avea să fie întinsă pe deasupra butcei, ea nu se găsiă nicăirea. Crăpau jidovii de năcaz și simțiau că nu e semn bun.

Și 'n adevăr, că le menise rău acest lucru. Că nici n'a fost așezat Șmil binișor de tot taraba, că iată se ivește un jidănoiu roșcovan la poarta mănăstirii și 'ncepe să-și dreagă și el o tejghea, drept în fața locului vechiu al lui Sonneblum. Eră un negustor, căzut din Rădăuți, și dăduse, hătrul, din ajun lacomului de nămestnic o turtă dulce, cât o roată de car de mare, chip ca să-l lase și pe el să desfacă ceva marfă pe la oameni, cu hramul.

Se măsurau protivnicii, așa, cu coada ochiului și-și întindeau pe tejghele bricele, cuțitașele, pungile, cerceii și oglinduțele, teancurile de flori și pene de păun, drâmbe, fluere și câte și mai multe lucruri și nimcuri de tot felul pe tejghelele, acoperite cu cearșafuri late.

Jupânul din Rădăuți trase peste taraba sa o pânză gălbue cu tivitură roșie, adusă innadins în cărucioara ce aveă alătura și a prins să-și facă târgul colo, frumos, la umbră. Șmil însă

se otrăvia de ciudă, văzându-se de astă dată și fără pânza obicinuită deasupra tarabei și dogorit de soare, de i se topia lepul pe iar-murca din cap. Și strigă negustorul nou venit cu jidauca sa, cât îi ținea gura: „Marfă, marfă de Paris, ieftină, faină, poftim de vedeți, poftim“!

Necăjitului Șmil însă i se 'ncleștase gura de ciudă și de sânge rău și nu putea să scoată un cuvânt. Oamenii însă mergeau la protivnicul său, se mirau și se uitau cu jind și se 'ndemnau la cumpărat tot mai tare și mai tare. Că avea hoțul de jidan rădăuțan și lulele de cele nemțești și cremeni cu am-nare, suhacuri și câte altele, de cari nici că pomenia negustoria lui Sonnenblum de la Suceava. Nici mirare dar, că îndată ce s'a isprăvit liturghia 'n biserică, au și 'nceput oamenii să curgă potop la taraba cea nouă și-și smulgeau marfa din mâni, nu alt ceva.

Cât vor fi răbdat Șmil cu pristavul său aceeașă treabă, nu știm bine, dar destul că dela o vreme au început să arunce cei de la Suceava celor din Rădăuți, pe limba lor vorbe și ocări de cele, știți, ce scot și poarta din țâțini și numai cât s'au luat habotnicii la bătae și s'au părut de li-au mers la amândoi fulgii. Că n'a rămas țandără din tarabele lor, și marfa cea mult lăudată sbu-ra peste capetele oamenilor, de credeai că

a dat lăcusta la mănăstire. A trebuit să sară oamenii și călugării și să cheme la urmă jadarmi, ca să-i despartă pe turbații jidovi.

Luni întregi apoi în urmă s'au judecat între dâșii, chemându-se unii pe alții când la Suceava, când la Rădăuți, până li s'a potolit cu încetul patima și sângele și s'au împăcat, mai mult ca să nu rădă lumea de dâșii. Șmil însă și-a luat din pricina asta catrafusele și s'a 'ntors din Suceava, înapoi la târgul Sirete. Căci îi căzuse mamei sale, câtăva vreme după acel bucluc, o mică moștenire dela un frate mai mare, fost arândaș le moșia unui bogătaș polon. Și s'au prins ei cu părăluțele căpătate, de o negustorie nu tocmai proastă, deschizând o crâșmuță colo, lângă drumul ce vine dinspre Mihăileni.

Ar fi vrut Șmil să se apuce acum de croitorie pe sama sa, dar i-a venit beleaua cătăniei pe cap, și fiind băietan sănătos, fusese luat chiar la regiment, adică cum se zice, pe trei ani. Așa, a dat crâșmuța în sama bătrânilor, ca să-și mai odihniască ceva și ei cu treaba asta, nu tocmai grea; ciolanele hodorogite și a plecat cu ceilalți la slujba 'mpărătească. Și nu-i era frică jidovașului de loc de cătănie, că știa de la alții cum că acolo poate să 'nvețe multe, și cu ascultare și cu capul plecat poate chiar s' ajungă ceva.

Atâta numai că bietul Șmil n'avea, se

vede, noroc, pe lumea asta. Că i-a venit împărăției în minte, să mai ia o țară sub stăpânirea ei și încă dela Turci. Și trântia acum la cătane, colo, în Bosnia și Herzegovina, par'că eră război nu șagă. Și război a și ășit din treaba asta, nevrând Bosnecii să se facă așa, cu una — cu două, supuși. Țara lor eră însă și cam muntoasă, cum e și Bucovina și, toți ostașii, trăiți pe la șes, pe cari îi duceau pe acolo, rămâneau biruiți. Până s'a gândit Împăratul, ce s'a gândit și i-a trimis pe flăcăii noștri bucovineni în colo.

Și au pus Austriacii în sfârșit mâna pe spurcata de Bosnie cu sărăcia ei, de au luat-o, dar câți flăcăi de ai noștri au plătit cu viața izbânda asta! La intrarea în târgul Seraievo însă, turcii de Bosneci s'au împotrivit ca niște turbați și luptau până și femeile lor turnând smoală clocotită pe capul ostașilor. Soldații noștri li-au dat însă de hac, luând târgul casă cu casă, în ciuda 'nversunării, cu care, se apărau îndârjiții locuitori.

Când a venit în sfârșit vestea biruinții, a venit și izvod de cei căzuți în bătae și 'ntre dâșii eră și sărmanul... Șmil.

SMINTIT

SMINTIT

În satul Gălănești, lângă drumulețul, ce dă spre vadul Sucevei, se vedeă până, mai anii trecuți, o rămășiță de casă, cu găurile dela ferestre afumate, având în loc de acoperiș numai capete de grinzi și costoroabe, semn că fusese totul mistuit de un nemilos pojar. De se 'ntâmplă să dai pe locurile acele de vr'un om, și-l întrebai ce-i cu jăriștea de lângă drum, îți spunea 'ndată, că a fost gospodăria lui Ion smintitul, care a dat el singur foc casei și s'a dus pe lume.

Lucrul eră chiar așa, cum spuneau oamenii, numai cu Ion smintitul nu eră dus tocmai pe lume, ci rătăciă sărmanul prin munți apropiați, trăind când din mila bacilor de pe la stâni, când pustnic, în toată puterea cuvântului. Căci l-am întâlnit și eu nu odată 'n primblările, ce le făceam de vacanță, pe poteca muntoasă dintre mănăstirile Putna și Sucevița.

Aveă nenorocitul de om, în adevăr un fel de 'nfățișare de pustnic. Poate fiind că-i dă-

ruise călugării o reasă veche, ce se potrivea nu știu cum, cu barba lui lungă și cu pletele-i slobozite 'n vânt. De altfel, când îl vedeai așa, rătăcind, îți venia, nu știu cum, și milă, dar și poftă, să te iai la vorbă cu dânsul. Eră o ființă blândă la fire acest nefericit, cu fața sa sbârcită de batrânețe fără vreme. Privind în ochii săi, pururea păingeniți de lacrimi, puteai citi, ca într'o carte deschisă, suferințele, ce trebuie să-i fi brăzdat inima de ajunsese 'n starea asta de ticăloșie. Când întâlnea pe cineva, îl întâmpina 'ntâi cu vorbele: «Mila lui Dumnezeu, oameni buni!» De nu eră drumetul tocmai grăbit și se opriă cumva să-i întoarcă vorba, sau să-i pună vr'o milostenie în torba de pe umăr, vedeai numai îndată pe Ion, că prinde par'că inimă și venia cu 'ntrebarea: «N'ați văzut cumvâ pe Ileana mea?»

Câtă jale tremură 'n glasul bietului smintit, când l-am auzit rostind aceste vorbe, după ce-i băgasem în mână câțiva crăițari, n'am să uit niciodată, precum nu pot să uit nici căutătura din ochii săi prăpădiți. Zadarnice mi-au fost cu toate aceste încercările să aflu vr'odată din gura lui, ce anume durere îl apăsă; mintea-i eră 'ntunecată și-ți făcea mai mare jale s'ascuți vorbele sale fără rost și fără legătură. Ce mai licăria 'n capul acela... eră numai nebunie.

Intr'o zi de iarnă, cum treceam dimineața de tot cu sania, prin orășelul Rădăușului, mi-a fost dat să văd o larmă groaznică printre târgoveți. Căci erau sculați cu toții 'n picioare și alergau spre cancelaria comunală, par'că intrase răzmerița 'ntr'nșii. Eră vorba de o poznă, stârnită de bietul Ion, care venise de răul frigului, dela săhăstriile sale din munte, la târg și cerșiă, precum îi era obiceiul la vreme de iarnă, pe la casele oamenilor. Făcuse smintitul multe șotii prin târg, mai ales că-l zădăriașu copiii de pe uliță, când îl vedeau umblând în halatul zdrențit și cu comanacul ciobănesc țuguiaș în cap, dar năzdrăvănia lui eră de astădată cam groasă de tot, că nu degeaba a fost legat cot la cot și dus de doi jandarmi la casa de nebuni din Cernăuți.

S'a 'ntâmplat, adică să moară pe atunci la Rădăuși mai marele peste hergheliile 'mpărătești, ce se află 'n ținutul orășelului, și, precum i s'a făcut câteva zile după 'nmormântare, la biserică papistașă, parastas cu paradă mare, s'a adunat cu prilejul acesta lume multă, de priviă din uliță d'afară, căci în biserică nu mai încăpea suflet de om. Și a dat și Ion Smintitul de treaba aceasta, uitându-se și dânsul cu norodul adunat prin ușile deschise, la târnațul de trepte negre, înălțat în mijlocul casei lui Dumnezeu, cu

sfeșnicele de ȃrgint, în cari ardeau lumânări mari de ceară, de strălucia 'ntreaga biserică și sclipiau odăjdiile preoților ca focul, nu altceva. A stat bietul om, de a privit multă vreme, ca pironit de ciudățenia aceasta, și ce-i va fi trăsnet prin minte, cum i-a venit în cap, dar destul că, după ce a 'nceput lumea să se risipiască 'n toate părțile, s'a furișat tiptil și, așteptând ascuns într'un colț, până au stins pălimarii lumânările, i-a lăsat să iasă frumos afară și să-l încue 'nnăuntru.

A stat Ion al nostru acolo 'nchis, și — se vede — a adormit, dar destul că pe la un târziu de noapte, s'a apucat de a aprins lumânările stinse de pe târnațul ¹⁾ părăsit, a mai aprins și pe cele dela altar și, după ce a isprăvit cu luminatul, s'a suit în turn și a apucat să tragă din răspuțericlopotele. Ce a urmat după asta, puteți să vă 'nchipuiți. Se făcuse dimineață, ziua mare, și târgul tot nu eră chip să se liniștiască. După ce l-au dus însă pe Ion la casa de nebuni, s'a aflat și câte ceva despre pricina nebunii sale.

Ion al Ursului, sau Smintitul, — cum îi zicea lumea, — eră de loc din satul Bilca, nu departe de Rădăuți. Fecior de gospodar bun și flăcău harnic eră el — nu-i vorbă; — dar aveă încă de copil o fire ciudată, că vedeă lucrurile altfel de cum ceilalți, și, din pricina asta, nu prea se 'mpacă cu ai săi din casă. Li

1) Catafalcul.

plăcea amar de mult să umble pe la bacia de stână, la munte, ba dela o vreme nici că făcea decât să steie la ei și se tocmiă chiar cioban la oi. Dacă se mai împăca iarna cu cei pe de acasă, eră că știă să cânte din fluerul lung ¹⁾ și din buciumul de cireș, lucrul mare. Ba pe urma cântatului său dulce, își găsisese și nevastă. Că s'a 'nsurat cu fata unui gospodar, bogat din Gălănești, și, precum Anica eră unic copil la tatăl ei, el s'a dus din Bilca, la socru-său, unde a rămas apoi și gospodar pe sama sa.

Și i-a dat Dumnezeu întâi un băiat, apoi pe Ileana, o frumusețe de copilă, la care se uitau oamenii ca la o minune. Întâi că eră bălăe la păr, cu ochii albaștrii și albă ca laptele, de părea că-i copil boieresc; apoi însă, fiindcă aveă de mică darul să zică vorbe deștepte peste firea minții ei. Și ce eră mai mult, cântă din gură minune mare. Moștenise ceva dela tată-său și se și ținea de el, sărăcuța, rămasă fără mamă din anii cei mai fragezi, ca umbra nedeslipită, în cât prinsese Ion dragoste de dânsa, cum rar să vede pe la acas oamenii de țară.

Stefan, băiatul, a crescut repede și, cum s'ar zice, nebăgat în samă și când i-a venit vremea cătăniei, s'a și stins din ochii lui Ion al Ursului, căci dus cu ceilalți flăcăi la oraș, la

1) Caval.

oaste, n'a mai avut nerocul să-și yadă încă odată casa tatălui. Erau tocmai luptele Austriacilor, departe, în țara italiană. Impărăția trimetea mereu la feciori, cari porniau cu droaea 'ncolo. După bătălie numai puțini însă s'au întors pe acasă și, între cei cari dormiau somnul de veci în țărâna străină, eră și nefericitul de Ștefan Ursul din Gălănești.

După ce l-a lovit pe Ion nenorocirea cu flecăul, dragostea sa către copila rămasă s'a aprins și mai tare și o păziă ca pe ochii din cap. Căci Ileana eră acum de 16 ani și flecăii sătucului se uitau tot mai mult la acest odor de față cu cosițele de aur. O poreclise „Privighetoarea Gălăneștilor“, atât de mândru-i răsună glasul pretutindene, unde numai se iviă. Nu putea să facă un pas Ileana fără să cânte. Scârbitului om însă asta-i mângâiă zilele. El, care numai puneă fluierul la gură, de când îi aduse vornicul hârtie, că Ștefan al lui eră 'ntre vitejii uciși colo- departe, în țară străină, la Magenta, ascultă cu drag glasul dulce al Ilenei, iar când s'a făcut din nou primăvară, a strâns Badea Ion iute, ca nici odată, oi de pe la oameni, a dat casa și gospodaria 'n sama unei vecine și s'a dus la munte, făcându-și stână, tocmai în poenile din Șandrul Mare. Departe de sat și de oameni, numai cu zarea spre mănăstirea Putnei, colo jos la picioarele munților, de unde străbătea la zile sfinte mugetul lui Buga

clopotul vestit al Putnei, i se părea 'ncercatului om, că se găsește acum mai ferit de durerile lumii și-i treceau lui și veselei sale Ilene zilele oare cum mai lin, una după alta.

Și totuși în inima lui Ion îi meniă un glas tainic, îi spunea par'că mereu de o nouă suferință, mai amară, ce venia peste dânsul Firea presimțitoare a acestui om, hotărât de soarte la ispile grele, își da prea bine sama de ceeace nu putea să ocoliască nici o putere omenască, și doinele duioase ale Ilenei sale îi scoteau fără voe gemete surde din piept, încât plângea omul, fără să știe de ce.

Băgase de samă și frumoasa copilă schimbarea 'n toate obiceiurile de altă dată ale tatălui său, vedea și moș Arhip, un baci vecin, că nu-i a bine firea ciudată a lui Ion Ursul și a sfătuit-o pe Ileana, să-l înduplece pe tată-său, să meargă la un sfânt călugăr, de vale, la mănăstire, să-i se spovediască, că doar cu asta și cu molitvele la sfintele icoane, să i se mai molcomiască zbuciumul sufletesc.

Și a ascultat fata de sfat și 'nnainte de Sfântă Maria Mare, când e hramul mănăstirii Putnei, au potrivit ei coborîtul oilor așa, încât erau acum cu stâna lor deasupra Dealului Crucii, adică o bătae de pușcă de mănăstire. Și, lăsând stâna 'n paza băiatului dela oi, a dat bădica Ion, cu Ileana lui, în dimineața de

sărbătoare pe la sfântul lăcaș, de s'au dus la biserică și s'au spovăduit și împărtășit amândoi, după toată rânduiala. Atât numai că hramul mănăstirii, vestit în toată împrejurimea, încât s'adună la Putna întotdeauna norod mult în ziua asta, părea de astădată ciudat, căci nu veniseră oameni mai de loc. Pricina era vestea despre boala holerii, ce se ivise prin târguri, și acum apucase să se arate și pe la sate. Căci se dăduse chiar poruncă dela stăpânire, ca oamenii să nu se adune pe nicăirea. Această strașnică boală, ce avea să secere atâtea mii de oameni și s'a lăjit la 1866 ca fulgerul prin toate părțile Bucovinii, avea să pună pecetea morții pe fruntea multora, cari nici că se gândiau la asta.

Când s'a întors Ion Ursu cu Ileana 'n sat, la Gălănești, străbătuseră deja țipetele de groază casele oamenilor și între cei d'întâi morți era baba vecină, care 'ngrijise de toată gospodăria lui Ursu. Fără pază și povață, s'a băgat nenorocitul tată cu fata 'n casă, de unde abia scosese moarta și după câteva zile s'a îmbolnăvit întâi Ion și pe urmă și Ileana. Firea cea puternică de om trăit tot la munte l-a mântuit, ce-i drept, pe tatăl; gingașa Ileană însă, care nu se lăsase dusă dela căpătâiul bolnavului, a fost secerată de îngerul morții, ca crinul câmpului din scrip-

tură și s'a stins sărmăna, într'o clipă de pe pământ.

Când au venit oamenii dela comună, de l-au silit pe Ursu să scoată toate lucrurile din casă și să le ardă, — poruncă dată 'n stărpirea boalei, — omul, mut de durere, nu s'a 'mprotivit câtuși de puțin. A atârnat el însuși focul de subt borfele, grămădite pe arie, și a așteptat să ardă tot. Oamenii l-au lăsat în durerea sa supusă, și, numai cât târziu de tot, s'a băgat de samă, că pornise să ardă gospodăria 'ntreagă. Au sărit cu toții, să 'ndepărteze primejdia și au scăpat, ce au putut și ce se vedeă până mai deunăzi pe drumulețul dinspre satul Gălănești, spre vadul Sucevei. Ion Ursul însă a rămas din ceasul acela nebun, căci umblă din casă în casă și 'ntrebă pe toți: «Oameni buni, n'ați văzut cumva pe Ileana mea?»...

Și lumea l-a poreclit de atunci pe Ion Ursu cu numele de Smintitul, și râdea de liturgia de miază-noapte în biserica Nemților din Rădăuți. Și a vrut întâmplarea să mă duc, într'o zi de vacanță de vară la fabrica de sticlă, sau cum zic românii de pe la noi, la huta din Voivodeasa. Sătișorul acesta, ascuns între două șisuri de munți destul de 'nnalți, nu departe de mănăstirea Suceviții, are și numele său deosebit nemțesc, căci îi zic „Fürstenthal“, adică Valea Doamnei, numire ce

se trage dela locuitorii nemți, oploșiți în locul acela. Acești străini de lege papistașă au fost aduși tocmai din Boemia nemțească, fiindcă trebuiau, la făcutul sticlei, oameni pricepuți și deprinși anume cu treaba aceasta. De când s'a așezat pretutindene drum de fer, a căzut și lucrul sticlăriei la Voevodeasa și nu știu zău, dacă mai este astăzi vr-o urmă din huta, ce fusese pe acolo. Dar ce a rămas, sunt locuitorii nemți, cu portul și cu graiul străin, cu biserica și cu școala lor, băgați colo, între Români, cari îi împresoară, fără să se amestece cumva cu dânșii. Te prinde numai mirarea, când dai de odată 'n valea asta ascunsă și vezi pe crucile drumului câte o zugrăvială cu chipul lui Hristos sau câte un sfânt cioplit în lemn, lucru ce nu se pomeneste prin satele noastre.

Mult mi-a plăcut locul acesta, când l-am văzut întâiași dată și m'am dus de am privit cuptoarele mari și cazanele cu țevi, unde se suflă sticla cu măiestrie. Vezi ghiulele albe și fierbinți, scoase cu niște ciubuce lungi din clocotiala cea strașnică, prefăcându-se ca prin farmec în bulbucături de sticlă, ce se desfac apoi cu foarfeca și se tae 'n fălii, par'c'ar fi unt, nu altceva. Că pusese, nu mai știu cine, pe un neamț bărbos de mi-ă arătat toate pe rând, și, cu prilejul acesta, am dat și de urmele lui Ion Smintitul. Cum vă mai spusese

chiar prin locurile acelea, îi plăcea nenorocitului om, să umble 'n pribegia sa, fiindcă acolo veniau stânile de munte, mult căutate de vechiul baci. Și nu puteau din păcate nici nemții dela huta din Fürstenthal să scape așa necerești de omul nostru. Deși nu-l știau și nici nu prea da el prin satul lor, dar într-o zi tot s'a 'ntâmplat să zăbăviască pe acolo și iacă din ce pricină.

Eră tocmai Sfânta Maria nemțească și,—cum prea curata Fecioară își avea chiar la intrarea satului, lângă fântânița din spre drumul, ce duce la Sucevița, chipul ei așezat într-o căsuță făcută anume,—credincioșii locului aveau să iasă după biserică 'n prohod până acolo, ca să-i facă Sfintei sfeștania de peste an. Altarul din căsuță, —clădit după cum se vede pretutindene, pe unde sunt papistași, în chip de bisericuță cu ferestre lunguete și cu cruce pe acoperiș,—eră astăzi ticsit cu flori ca niciodată. Fete și copii de școală se 'ntreceau să 'mpodobiască chipul Sfintei Fecioare, ciospit în lemn și mare cât un copil, îmbrăcându-l în hainele cele mai scumpe și pregătind toate pentru venirea preotului cu procesia. Și 'ntâmplându-se să treacă tocmai atunci smințitul de Ion pe acolo, lucrurile neobicinuite, ce-i se arătară de odată, așa 'n cale, l-au făcut să se opriască năuc în fața căsuței cu sfânta.

S'a uitat el lung la chipul acela omenesc, cu 'nfățișare de fecioară, gătită 'n haine strălucitoare, cu cununa de flori și cu cercul sculptor deasupra pletelor aurii și totul scăldat în lumina mulțimii de candelă și de sfeșnice aprinse, și, împins de cine știe ce nălucire năprasnică, c'a găsit pe moarta sa Ileana, s'a năpustit de-odată, ca o vijelie, asupra bisericuței, și, făcându-și loc printre mulțimea, care apucase să se adune, în așteptarea prohodului, a smuls Sfânta Fecioară de pe altar și a luat-o la fugă spre munte.

O goană nebună s'a pornit îndată după jefuitor și 'ntreg satul, bărbați, femei și copii, în frunte cu preotul lor, s'au luat pe urma lui Ion. De cât li-a fost zadarnică hăituiala. Smintitul eră sprinten ca un căprior și a pierit curând din ochii gonacilor săi, lăsându-i fără suflet și 'nfiorați de grozăvia păcatului. Abia târziu, câteva zile 'n urmă, au găsit niște oameni păpușa despuiată a nemților, departe, tocmai prin hățișurile Tomnaticului. Despre Ion Smintitul nu s'a mai auzit însă multă vreme nimica.

Cum era să mă fac catolic

Cum era să mă fac catolic

Trei lucruri se țin lăntuit în amintirea timpului meu de copilărie, petrecut colo, în târgulețul Storojinețului, pe care am cercat să vi-l descriu în mai multe rânduri. Casa boerească a stăpânului locului, școala veche și biserica leșească, înșirate tustrele, una lângă alta, pe răzorul dintre târg și moșie: ele—îmi stau și azi 'nnaintea ochilor, cu toată vraștea de, 'ntâmplări, din cari s'a ȳesut acea pânză, plină cu chipuri, rămasă neștearsă minți mele.

V'am povestit, cu alt prilej, de casa vrednicului boier bătrân, Niculai Flondor. V'am pomenit și despre vechea școală, în care a huzurit atâția ani tatăl meu ca 'nvățător; nu v'am povestit însă decât numai în treacăt de vechea biserică papistașă a târgului celui coplesit de leși. Și tocmai acolo mi-au rămas pironite o mulțime de amintiri vii, ce vor, cu orice preț, să fie scoase din uitare.

Mă veți întrebă, că ce rost avea acest loc

pentru mine, care eram de altă lege. Nu știu nici eu, dar atât, că la biserica noastră, din fundul satului, unde ne ducea tata din Crăciun în Paști, nu mă gândiam prea mult. Asta, poate și din pricină, că n'o vedeam; dar caștiolul¹⁾ Leșilor, îl aveam pururea 'nnaintea ochilor, și cele ce se petreceau în jurul lui îmi robiau pe nesimțite gândirea să știu și să 'nțeleg toate.

Era o clădire de zid, nu prea mare, cu acoperișul înalt, drănițit și având la frunte un turnuleț de lemn cu un singur clopot, al cărui dăngănit dulce, tânguios îmi sună și acum în urechi. Biserica aceasta s'a dărâmat de mult, și 'n locul ei s'a clădit una mare, cu două turnuri și cu clopote de moda nouă. Dar eu văd în amintirea mea numai cât capiștea veche mohorită, așezată 'n mijlocul curții largi, pătrate, pe care o despărția un mic zăplaz de scânduri de ograda școlii, unde locuiam. Și aud, ca prin vis, sunetul arămiu și plângăciu al vechiului clopot, ce-și tremura bătăile sale răsvedite prin diminețile geroase de iarnă, chemând credincioșii, cu noaptea 'n cap, la rugăciunile de post ale roratelor²⁾.

1) Pe limba polonă *biserică* (dela cuvântul latinesc *castellum*),

2) Slujbe matinale în postul mare, cum sunt la noi denile de sară

Erau ca o taină adâncă, pentru mintea mea de copil, aceste slujbe la 'ntunericul nopții, și nu odată mă smunciam din pătuțul meu și mă strecuram tiptil la fereastra, ce da spre biserică. Și roșata geamurilor luminate adăogă, — par'că o simt și acuma, — un farmec fioros la ceea-ce-și plăsmuia min-tea mea nepricepută, că s'ar fi petrecând colo, în casa lui Dumnezeu, așa 'n toiul nopții și totuși, oarecum ascuns, de privirea noastră, carei n' aveam ce căută în acel loc.

Intr'o zi doica noastră, care eră lească, m'a dus Duminica, în vremea liturghiei, în lăuntru, în biserică, de m'am întors acasă buimăcit și aproape mut de câte le văzusem. Din întunericul tainic al slujbelor de dimineață trecusem la lumina orbitoare a altarului, înconjurat de lumea, care tocmai se 'mpărtășia. Vedeam în urmă Invierea, pe care catolicii o făceau de cu Sâmbătă sara, cu pompă mare și cu innuri, cântate de norodul întreg, având în mijloc pe preotul catolic, Groholschi, și 'nconjurând cu lumânări aprinse de trei ori biserica. Odăjdiile aurite ale preotului, care pășia cu monstranța 'n mână, țanțos și mândru, sub baldahinul de mătasă cu fir, ținut sus de cei mai de samă ai târgului, apoi potopul de lumânări și fânare aprinse și bubuitul țăcălușelor, fără cari așa serbare nici că se putea 'nchipui, toate aceste ne

faceau pe cei din casă, să privim cu oarecare sfială la aceste lucruri, în vreme ce mie unuia, mi se strângea inima de o neliniște ciudată.

Tot așa 'n zilele de Joiea Verde, când târgoveții catolici, mai cu dare de mână, se 'ntreceau să potriviască cele patru altaruri de prilej, la răspântiile mai însemnate ale târgului, pe la cari venia apoi procesiunea din biserică, tot așa cu alaiu mare și cu preotul purtat sub baldahin. La fiecare din altarurile, făcute din flori și ramuri din verzi, podoabe și icoane sfinte, aduse de copiii bogătașilor, se făcea stare, apoi se citia una din evanghelii, și 'n urmă pornia tot târgul, în cântări de sute de glasuri, la alt altar. În acest timp tăcălușele de subt grajdul școlii nu se mai astâmpărau, spre groaza bietului nostru Hector, care, în asemenea zile, nu mai știa 'n ce colț să se ascundă.

Treceau anii, eu creșteam, și biserică catolică din fața noastră devenia pentru mine lucru tot mai sfânt. Și iată că două 'ntâmplări au făcut să mă apropii și mai mult de locul de 'nchinare al papistașilor. Intrasem și eu la 'nvățătură, la părintele meu, și eram școlar cam răsfățat — nu-i vorbă —, dar supus la toate rânduelile, ca și ceilalți. Și, dând o pacoste de boală peste bietul meu tată, pentru ca să nu se 'nchidă școala, cine credeți

c'a luat de bună voe asupra sa, să-i fie locul? Părintele Groholschi, preotul catolic. Și atunci am văzut și noi ce suflet bun și păstor adevărat era omul acesta. Tatăl meu i-a și rămas mulțamitor, cât a stat acest preot în târgul nostru, și, în cele din urmă, s'a fost legat între ei o prietenie, cum nu se poate mai strânsă.

S'a brodit însă, că tot în vremea aceea, — eram școlar în clasa doua sau a treia, nu mai țin minte, — să se pripășiască pe la noi nu pălărier din Galiția, Torbinschi cu numele, având și un băiat ceva mai răsarit ca mine, care umbla și el la școală, dar cu o clasă mai sus. Din ceasul venirii acestor oameni, lucrurile la biserică de lângă noi s'au schimbat. Căci bătrânul Torbinschi era și maistru de orgă, și, cum tocmai pe atunci comunitatea catolică s'a fost învrednicit să-și cumpere și ea un astfel de instrument, slujba catolicilor a ajuns și mai de-a cătării, că mergeau acum și oameni de ai noștri, să vadă liturghia lesească, — cum ziceau ei, — fiindcă lucrul acesta li părea ceva nou. Paracliser la Cașiol însă devenise băiatul lui Torbinschi. Tot el era și ministrant, adică dascălaș, care dă răspunsurile la rugăciunile preotului. În zile de sărbători mari și la Duminici își avea popa Groholschi dălcăușii lui anume pentru treaba

asta; dar la zile de rând, — din pricină că la papistași se slujește 'n toate zilele, — Vladec, băiatul organistului, eră mână dreaptă a preotului.

Cu ajutorul lui Vladec, care mă băga foarte 'n samă, — poate fiindcă eram fiul în-vățătorului, — m'am proslăvit să pătrund de tot în tainele sfântului locaș. Că m'a dus întâi pe scară sus, la corul nou de lemne al bisericii, unde se afla orga și, după ce m'am săturat de uitat la minunăția asta cu fluerele lungi de cositor, înșirate 'n capete și cu zăvoarele cele multe deasupra tălpigelor, m'am ureat în pod, și de acolo, pe o scărică strâmtă, în turnulețul cu clopotul cel cu sunet dulce.

O lume 'ntreagă de lucruri nevăzute și mult jinduite mi s'a descoperit. Dar par'că-mi făcuse și rău prietenul Vladec, arătându-mi-le prea 'n goliciunea lor, căci acumă mi se păreau mai puțin sfinte. Mai ales, când a apucat într'o zi, spre Crăciun, să așeze 'n biserică ieslele Domnului, cu 'ntreg vifleimul, la care au început să tăbere, chiar din dimineața ajunului Nașterii, copiii și babele cu 'nchinarea, apoi norodul, și 'nsfârșit și domnii din târg, aruncând la creștari și pițule, — m'am cam oțărît la vederea negoțului cu cele sfinte și mă uitam strâmb la Vladec cu tinichiaua sa zuruitoare. Și era

poate mai bine că l-am lăsat pe prietenul paracliser în sama lui, căci cu pușculița strângea apoi sara creștari pe la casele oamenilor, umblând în fruntea unei cete de băcți leși de ai lui, îmbrăcat ca Irod împărat și colindând la cântece, cât îl ținea gura. La treburi de aceste nu puteam să-i fiu lui Vladec tovarăș, ori cât de drag mi-ar fi fost, că nu mă lăsau părinții.

Darul, ce avea băiatul ăsta să strângă bani, dacă nu-i venia cumva dela numele său ciudat de torbar, dar de bună samă i-a fost oarecum menială pentru ce avea s'ajungă. Căci l-am văzut, mulți ani în urmă, în haine de finanțer, încasator la vama dela Mihăileni, prin care s'a 'ntâmplat să trec într'un rând din România 'n Bucovina.

Tot Vladec era 'nsărcinat și cu strângerea banilor, ce-i dau oamenii pentru biserică, adică așa un fel de dare de bună voe. Și n'am să uit niciodată năcazul și ciuda lui Vladec, când a găsit într'o Duminică, în săculețul de mărgеле, pe care-l întindea după liturghie cu o prăjină lungă printre băncile credincioșilor, doi bumbi de alamă. Căci, cum Vladec cam avea obiceiul să se joace de a bumbilor, popa Groholschi, care știa de patima băiatului, i-a și dat, la numărarea banilor strânși, cei doi bumbi, ca parte cuvenită pentru adunat.

Cu toate aceste Vladec era băiat cinstit, - foc, lucru ce se vedea mai cu samă 'n Septămâna Patimilor. Atunci se obișnuște 'n bisericile papistașe, să se așeze la un loc, îndemnatec chipul de lemn al lui Hristos, care, culcat între flori și lumânări aprinse slujește, în timpul acesta de pocăială, drept colț de 'nchinare sfântă și ferbinte din partea credincioșilor, și norodul se târâe pe brânci, ca să-și facă rugăciunile. Precum și la acest prilej sfânta biserică își adună obolul ei, este așezată la capul însângerat de cununa de spini a Mântuitorului o tipsie, pe care-și pune fiecare din cei cu pocăință milostenia sa. Nu tocmai spre lauda sărăcimii papistașe, trebue s'o spun însă, că se 'ntâmpla de multe ori, cumcă printre cei cu evlavie să se furișeze și suflete păcătoase, cari se prilejiau prin lumea adâncită 'n molitve și pândiau cum ar putea să ieie, în loc să deie. Și ochii lui Vladec se făceau, la aceste priveghiuri, mici ca la o mătă, că păzia neadormit, tupilat fiind la dosul dulapului de spovedanie.

Mie sfîntenia tuturor acestor lucruri îmi scădea, de ce mă amesteca tot mai mult amicul Vladec în tainele meseriei sale. Și meserie, nu altceva, îmi păreau toate, de când așezam cu el iarna ieslele și vișlele Domnului, și 'n primăvară mormântul Răstignitului,

aşa, mai mult în vederea adunatului banilor. Mai ales, că-l şi ajutam la sărbători mari pe Vladec la pregătirea altarului cu toate cele sfinte, frecând sfeşnicele şi lustruind sfinţii de alamă, ca să scilipiască mai bine şi câte altele. Dar a venit ziua, când şi cel din urmă lucru sfânt avea să mi se 'nfăţişeze ca meserie şi treabă ca toate trebile.

Intr'o dimineaţă, când nici că mă gândiam să dau pe la biserica din vecini, iată că m'aud strigat de tatăl lui Vladec. Acesta deschisese de cu vreme biserica, o măturase, pregătise jăratecul pentru cădelniţă, şi acum se gătia să urce treptele la orga sa. Şi mă pomenesc, că-mi spune, cu ochii cam într'o parte, că mă chiamă părintele Groholschi, să viu o clipă la sacristie. Sacristia era adică căsuţa cea lipită de biserică, unde 'ntr'o odăiţă se află canţalărioara pentru 'nscierea botezurilor, a morţilor şi cununilor, iar în alta, ce da cu uşa 'n partea dinspre altar a bisericii, era vesmântăria parohului. Am dat fuga pe după biserică şi am urcat cele două trepte spre căsuţă, unde mă aştepta în adevăr preotul, chiar în pragul uşii. M'a netezit pe cap, ca răspuns la sărutarea de mână cuvenită, şi iată că 'ncepe să-mi zică pe limba leşească, ca să fiu copil bun şi... să-i slujesc... la liturgia de dimineaţă ca ministrant..., Vladec fiind bolnav de gălci.

Știa preotul, că de nenumărate ori privisem și ajutasem pe băiatul organistului la isprăvile sale de paraclise și-și închipuia, că trebuie să știu și eu toate boscorodelile ministrantului.

Eu am roșit de mândrie, auzind propunerea, și nici nu era cum să mă dau înapoi. Abia de am bâlbâit așa ceva... că poate n'am să nimeresc toate bine, dar bătrânul nici că mi-a dat ascultare.

În biserică obiceiau să fie de față, la aceste slujbe de dimineață, mai mult femei, câteodată și vre-un cerșetor sau alt trecător, — mai mult sărăcime. N'avea însă a face, căci cuvântul lui Dumnezeu era al lor ca și al celor, cari dau pela casa Domnului numai pela zile mari, ca să-și arate mai mult hainele, decât să-și deschiză sufletele. Și 'n privința aceastea popa Groholschi era slujitorul poate cel mai vrednic de pe lume. Nu numai slujbele de dimineață le ținea cu sfințenie, dar încă și de două sau trei ori pe săptămână aduna tineretul din popor, băeți și fete, de-i învăța catehism, rugăciuni, cântări, povățuindu-i frumos, tot spre viața curată și cinstită. De aceea omul acesta era iubit de toată lumea, și norodul de jos ținea la el ca la un sfânt.

Și așa și acuma, mulțumit că poate să-și cîntască slujba, m'a netezit iarăși pe obraji, și,

aruncând o privire pe ușa crăpată, ca să vadă cine cam este prin biserică, mi-a 'ntins cheia dela dulapul cu odăjdiiile. Pe când organistul trăsesese clopotul de a doua oară și 'ncepea acum să cânte un coral pentru rugăciunea de dimineață, eu m'am și apucat să-l îmbrac pe preot, așa, pecăt mă pri-cepeam și cum văzusem de atâtea ori că o făcuse Vlădec. Și l-am ajutat pe pântecosul Csendz ¹⁾, să-și pună cămașa, să-și încingă mânecarele și să-și potriviască gulerașul. I-am întins apoi ciboriul, adică odajdia, cea cusută cu fir, spre sărutat, și, după ce l-am văzut gata, i-am pus căciulița de catifea cu colțuri în cap și vroiam să-i întind și evanghelia. Decât aicia mă 'ntrecusem cu treaba și mă pomenesc cu 'ntrebare din partea preotului mirat: «Da'tu? Tu nu te 'mbraci?»

Degradă m'am repezit la un alt dulăpaș mai mic, unde erau cămășile la fel ale ministranților și, luând pe, cea d'întâi, ce mi-a căzut în mână, dau s'o trag peste cap, dar simt că pârâe și 'ncepe să se rupă, chiar deabinele.

—Incet, măi băete, mai încet, că dranchile aste de cămăși sunt vechi de atâta spălătură și s'au făcut subțiri ca hârtia. Bagă de samă.... stăi., că te ajut eu!”

1) Denumirea de *preot* pe limba polonă.

Și, zicând aceste, a și început popa să-mi tragă și să-mi așeze cămașa cu poale roșii și, încheindu-mă cam cu sila la gulerăș, ce-mi venia prea strâmt,— mi-a făcut semn spre cădelnița, ce fumega a prăpădenie 'n colțul ușii și, apucând evanghelia, a zis cu nerăbdare: „Idzme!» adică «haidem».

Și am intrat în biserică, eu înaintea, popa după mine, și a pornit slujba. Am uitat numai cât să vă spun, că după ce pășirăm pragul, am sbuciumat la iuțială coarda de mătăasă, legată de limba clopotului, atârnat lângă ușă, ca să vestesc adică intrarea prea sfințitului și, — se vede treaba, — am smuncit-o cam tare, de s'a rupt și a căzut jos. Dar nu s'a băgat de samă și liturghioara a început.

Cum lumânările cele patru, ce ard la slujba de dimineață, fuseseră aprinse de către organist cam demultisor, ele-și făcuseră niște capete de feștilă, ce se 'ntreceau la fumegat cu cădelnița mea și numai cât am văzut că bătrânul Groholschi își ridică ochii de pe molitvelnic, și, încruntându-se puțin la sprâncene, îmi zice cu jumătate de glas: «Șcepte!»¹⁾

Coadă de băț cu mucările era, pe cât știam, în dosul altarului, răzămată de un stâlp. Dând să mă repăd într'acolo, nu știam ce să fac cu cădelnița și, cum asta era prea

1) Mucările.

bucșită cu jăratec, eu la treaba 'ndoită, ce aveam acum de făcut, am cam împrăștiat câțiva din tăciuni prin biserică. Noroc că erau lespezile de peatră și 'n vreme ce popa, cu ochii mânioși, tot îmi țâșniă un „*Uvajai chilopec*“ !, — ia sama, băete. — eu i-am stâns afurisiții de cărbuni cu talpa ciubotei.

Dar lucrul a mers totuși destul de bine, că i-am dat, preotului, îngenunchind la treapta de jos a altarului, răspunsurile cuvenite, când un „Deo gratias“, când un „Et cum spiritu tuo“ și, în vreme ce organistul mormăia de sus aminurile sale umflate de hodorogiala cu orga, i-am mutat preotului evanghelia de vr-o două ori, din dreapta 'n stânga și 'napoi, — cum cere slujba la catolici. L-am tămâiat apoi zdravăn pe sfințitul, am sunat din clopoțelul mic, ascuns sub treaptă, când și cât a trebuit, i-am întins în sfârșit bătrânului lighinașul argintiu de și-a spălat cu apă, din ibricașul ținut de mine, mânilor, și, după un „Dominus vobiscum“ cam de mântuială, am ieșit amândoi, cum intrașăm, cu frunțile ridicate, în sacristie. Și bătrânul Groholschi, măcar că făcuse de astă dată adevărată liturghie cu bragă și încă slujit de un șismatic, — cum ne spune papistașii nouă ortodocșilor — eră atât de vesel, încât m'a sărutat pe frunte și mi-a dăruit un sorcovă!, zicând pe leșește : „Tu mi-ai fost astăzi scăparea mea!“

Poate chiar că așa a și fost. Numai că din scăparea părintelui Groholschi i-a ieșit tatălui meu bucluc întreg. Căci preotul nostru, părințele Filievici, — cu care noi nu prea ne aveam bine, — cum tot hojma îi căută tatei pricină, a și aflat de istoria asta, și dă-i cu jalbă la consistoriu, de s'au judecat apoi ani dearându-l. Eu însă am mâncat o ocară zdravănă și, ca să nu-mi vie cumva poftă să mai fac pe papistașul, m'au trimis fără zăbavă la școală, la Cernăuți.

CĂPRARUL BICU

CĂPRARUL BICU

Eră 'n primăvara anului 1866, cam după sfintele Paști, când m'am pomenit, că trebuie să plec la Cernăuți, la școală mai înaltă. La tatăl meu, învățătorul târgului Storojineț, nu mai aveam, — ce-i drept — multe de 'nvățat; decât nu eră tocmăi asta pricina năprasniciei hotărîri părintești, ca să mă deie 'n străini, ci cu totul altceva.

Eră o nenorocită bucățică de loc, ce avea să o ieie mamă-mea parte de zestre, colo, la oraș, de unde eră și fratele mamei, cărui îi ardea să-și măriască grădina, și a căzut cu tatăl meu la 'nvoială, că, în loc de plată 'n bani, să mă ție pe mine trei ani în gazdă, ca școlar de gimnaziu, ce eram să fiu.

Eram băiat cam sburdalnic și răsfățat și aveam multe păcate pe răboș. Că nu mai departe decât vr'o trei zile 'n urmă, cât pe ce să mă 'nnec în mlaștinele din bahna Racovețului. Și acum, dă, toate mi s'aruncau în cap și, — lucru ciudat, — nu-mi ținea parte

nici măcar mama, pesemne fiindcă aveă 'n leagăn o proslăvenie de frățior, venit așa, cu nepoftită, căruia nu-i tăceă gura, cum nu-i tace cam nici astăzi, colo 'n sfatul împărătesc din Viena. Și-mi păreă rău-foc de casă, c'aveam, pe lângă ministrantul dela biserica papistașă, încă doi prieteni, la cari țineam mult. Unul eră cănele nostru Hector, tovarășul plimblărilor mele prin câmp și pădure, celalalt eră Bicu, umblătorul comunei și 'n aceeași vreme servitor la școală. Bicu s'a fost întors de curând din oaste, unde slujise opt ani dearândul, văzuse multe, știa să și vorbiască ceva nemțește și eră pentru mine comoră nesecată de povești și snoave, pe cari aveă darul să le spună, cum nimene altul.

Și 'ntr'o zi de dimineață, căruța bădichii Cărășel, harabagiul târgului, cu mârtoagele sale albe, pe cari le îndemnă la fugă, desmerdându-le mereu cu vorba „Haide, balaurii tatei, haide !” s'a și oprit la poartă și slujnicile au pornit a bucsi chilna trăsुरii cu tot felul de merinde și pocloane pentru bunică-mea și pentru unchiul din Cernăuți. Am cam făcut eu ceva bere la mâți, trăgând la plânsete și oftaturi, dar în cele din urmă, iacă-mă așezat alături de tată-meu și căruța pornită 'n goană, cu Hector după noi. Credinciosul căne lătră 'ntr'una și ne-a petrecut, sărmanul, până'n dealul Crivei. Cine s'a acă-

tat însă 'n minutul din urmă pe capră, lângă bădica Cărășel, a fost Bicu nostru. Abia pe drum am aflat apoi din vorbele tatei, că omul eră acum chemat din nou la cătănie, fiindcă izbucnise războiu cu Prusia.

Inima mi s'a umplut de jale și vedeam după fața ispititului om, ce greu îi venia și lui să se despartă de Storojineț. Mă mângâiam însă, în ascunsul inimei mele de copil, cu nădejdea 'n poveștile noi, ce aveam să le aud în urmă, căci nu mă 'ndoiam, cum că căprarul nostru se va 'ntoarce și din isprava asta a 'mpărăției, care adună de o vreme pe toți feciorii noștri românași la treaba ostășească, colo, pe câmpurile de bătălie. Nădejde ușuratică a minții mele de copil, ce eră să se 'mpliniască, dar cam altfel de cum credeam eu.

Am stat lunile de vară 'n gazdă la orașul Prutului, de m'am pregătit pentru intrarea la școala latinească, cum îi ziceam noi gimnaziului, dar am văzut, în timpul acesta la Cernăuți, pregătirile de războiu și strășniciile hoțerii și m'am întors în târgulețul nostru chiar odată cu soldații, cari veniau, săracii, dela măcelul din Boemia. Veniau adică, din cei duși, unul la douăzeci, și, din cei rămași teferi, unul la zece. Cine a zăbovit însă cu 'ntorsul, eră căprarul Bicu. Atâta noroc, că venise o hârtie la cântălăria comunală, cum că trăia, deși căzuse greu rănit, chiar în bătălia cea d'întâi.

Și iată că așa, pe la Sf. Ilie, au și adus tot balaorii lui bădica Cărășel, într'o căruță lungă cu draghini, căptușită eu toale și cu paie, câți vă din cei vindicați pe la spitaluri și printre dâșii eră și bietul Bicu. Pe căpotul cătănesc aveă aninată o bleșcută, ca răsplată pentru vitejie. În schimb aveă și un picior de lemn. Cu asta se alese pe seama isprăvii 'mpărătești.

Eu m'am speriat, dar totuși par'că ardeam, să aflū pățaniile căprarului. Și iată că într'o zi de toamnă, până a nu plecă eu încă 'nnapoi, la Cernăuți, la școală, Bicu, măcar că nu-și venise de tot în puteri, a găsit prilejul să-mi înșire 'ntâmplările sale din războiu. Și eră lungă povestea lui, că am stat, așezați la gura colibeii de strujeni, în care strânseseră clăcașii popușoiul și bostănașii de pe locul școalei, am stat, până ne-a prins noaptea. Și, tot desfăcând amândoi pănușile de pe seminceri, mi-a povestit omul pe rând toate, din ziua plecării cu noi și până la 'ntoarcere 'n Storojineț. Și l-am ascultat într'un suflet, numai dă, sunt cam mulți ani de atunci, și deși-l văd pe Bicu par'că 'nnaintea mea, eu totuși nu știu dacă am să izbutesc să spun, la rândul meu, cititorilor istoria acestui viteaz, așa, cum am auzit-o.

„A fost mare noroc pentru mine“, — așa a 'nceput căprarul Bicu povestirea sa — „că m'a luat tătucu matale, domnișorule, atunci în

căruță, cu dumneavoastră, că unde nu, cine știe, poate că-mi făceam seama eu singur, în loc să merg la căsăpia ceea de oameni, ce am ajuns în urmă s'o văd colo'n băătălie. Că m'a picnit fost strajameșterul dela bețirc ¹⁾, cu hârția de chemare, tocmai când eram să mă reped la Iordănești, la mamă-mea. Știți doar, c'am pe acolo o gospodărioară, adică, cum s'ar zice, casă cu loc, avere rămasă dela răposatul tată-meu, pe care o caută mama cu o soră mai mică, măritată nu de mult.

Când m'am întors din cătănie, și mi-au dat bucățica cea de slujbă pe la cântălăria și școala tătuchii matale, m'am gândit, ce m'am gândit, și am lăsat pe bieții oameni să gospodăriască 'nnainte. Doar atât, că aveau să-mi deie de Simedru și de Florii din cele 'mbrăcăminte și schimburi, cum știți că le fac acasă, la noi. Și tocmai prind eu de veste, că mama-i pe zăcere, ca femeie bătrână, ce și este, și m'a pălit dorul, s'o mai văd. Apoi că am și tras fuga încă 'n noaptea aceea, până la Iordănești, și doar că am apucat s'o mai gălesc vie. Că trăgea săraca chiar de moarte, și n'a putut decât să mă blagosloviască. Căci auzind, că mă duc din nou la oaste, par'că i s'a curmat și rămășița de traiu, ce se mai sbăteă 'n biata femeie și, peste vr'o trei zile, a și murit, cum am aflat în urmă.

1) Prefectura județului.

Eu însă am fost în zori de zi la târg, de mi-a făcut tătuca matale socotiala banilor, ce aveam de luat și m'a 'ngăduit să plec odată cu dumnea voastră la Cernăuți. În chipul ăsta mi-am strămutat gândurile dela pacostea de acasă și, când am intrat la transporthausul oștirii, m'au năucit cei din cazarmă cu poruncile, de am uitat de toate. Că 'n aceeași zi ne-au și 'mbrăcat și ne-au rânduit pe fiecare la batalionul său. În urmă, împărțindu-ne pe companii, m'am văzut târziu, sara, pus în fața plutonului de 39 oameni, peste care eră sergent un neamț din Huta-Veche. Eu însă și cu un jidov, luat din linie, făceam părechea de căprari.

A doua zi ne-au și scos la zețircă ¹⁾, a treia zi iar. A patra zi ne-au pus să tragem la țintă. Și erau zugrăvite pe perețele de scânduri niște matahale de prusaci mustăcioși, în straie albastre, în cari băteau gloanțele noastre, de-ți eră mai mare groază. Așa a cincea zi, și a șesea așisderea. Și cum au văzut, că oamenii seamănă să fi deprins iarăși toate, cum le știuseră 'nnainte, ne-au și pornit fără zăbavă, pe jos, la târgul Colomea. Pân' acolo adică umblă de o vreme 'ncoace trenul și, la sosirea noastră la fața locului, ne și așteptau rânduri de vagoane, ca să ne ducă 'nnainte. Jalea celor cari ne 'ntâmpinau, pe toată 'ntinderea drumului, dela Cernăuți la Colomea, nu-s harnic să-ți o

1) Exercițiu.

spun, domnișorule, că eră mai cumplită de cum când ne-am întors apoi, unul câte unul, așa cum mă vezi, cu buturuga asta 'n loc de picior. Că, din oamenii mai bătrâni, chemați acum din nou, la slujbă, cei mai mulți apucaseră să se 'nsoare și țipau nevestele pe urma lor, de ți se sfâșia inima. Cine făcea însă larma cea mai cumplită, erau jidovii. Că de se 'ntâmplă să aibă să-și petreacă câte unul de ai lor, n'alerga numai balabusta cu copiii, dar tot neamul și se umplea văzduhul de vaiete și bocete, de eră comedie, nu ce. Îți venia să crezi, că-i duceă chiar în prinsoare, la Babilon.

Dar destul, că ne-am văzut în sfârșit porniți și din Colomea și de acolo nu mai știu, pe unde ne-au dus, prin ce locuri ne-au mai primblat, că mă buimăcise vuetul trenurilor, schimbatul vagoanelor și mai ales adaosul mereu de alți și iar alți tovarăși de oșteni, de pe la toate regimentele și de tot soiul pe arme. Decât plutonul nostru îl țineam eu și cu sergentul neamț binișor, în vreme ce tovarășul meu, căprarul Herș Taler, era rânduit cu menajul trupei. Și făcea, blăstămatul, după cum îmi spuneau fruntașii plutonului, la gheșefturi cu mâncarea, de-și umplea buzunarele de pițule. Mai ales, că avea cu el și un lădoi, cu tot felul de lucruri căutate: băuturi, ciai, tutun și țigări, pentru cari lua parale bune.

Insfârșit ne-am văzut în târgul Cașau, unde se afla batalionul al treilea din regimentul nostru bucovinean. Aicia am poposit iarăși câteva zile, până s'a hotărît în care parte a armiei aveam să fim rânduiți. Ne-au primit apoi pe toți, — cam la patruzeci de mii de oameni, câți eram adunați, — pe dinaintea ștabului și generalilor, cari stau roată 'm-prejurul unchiului împăratului, venit într'a-dins la Cașau, să ne facă inspecție. Din regimentul nostru 41, regimentul de mămăligari, — cum ne spunea căpitanul Vasile Botezatu, — erau însă de față numai două batalioane, adică al doilea și al treilea. I tocmai, când treceam noi prin fața erțherțogului, el, — se vede treaba, că umbla să ne zică ceva — a scos coiful cu pene verzi din cap și ne făcea semn. Decât strigătele de ura din partea cătănimei au fost pricină, că n'am putut să auz nimica.

A doua zi, când nu se crăpase bine de ziuă, am pornit apoi, în sunetul asurzitor al tobelor, trâmbițasilor și al muzicelor, de la Cașau, la Hulain, iar de acolo la alt oraș măricel, Olmültz, unde am dat de batalionul nostru întâi, la care se află și steagul regimentului. De la Olmültz ne-am îndreptat apoi spre Litau și de acolo către Skalitz. Aici bieții locuitori se adunaseră grămadă, cuprinși de frica dușmanilor, cari au fost apucat să treacă chiar

deabinele hotarul prusian, intrând pe pământul împărăției noastre.

Și ne-au așezat pe unii la marginea satului Wysokow și, cum batalionul nostru al doilea, în care eră și compania mea, venia, nu știu cum, cu spatele spre o dumbravă mică, iar la depărtare, ca de o bătae de pușcă, se ridică un dâmbuleț cu huci deși, iată că ne pomenim din partea ceea cu un ropot de fasole de cele de plumb, ce, când picniau pe când unul, îl și culcau la pământ, ca pe un buștean. Erau puștile *Hinterlader*¹⁾ ale Prusacilor, cari începuseră să ne cante și auzim numai cât o pârpăială 'nnădușită și mărunță. Dar dela călăreții noștri ulani strbătea când un țipăt și un oftat prelung al oamenilor, fulgerați ca din senin, când câte o nechezătură jalnică de cal, care se svârcolia pe jos, în bătaia năprasnică a morții.

Ne-am tras repede 'n dumbravă, cornurile au început să sune la signale și iată că zărim pe adiutantul regimentului, galopând pe calul său sforăitor. Și a strigat numai către maiorul nostru, că batalionul al doilea să se arunce asupra dâmbului. La minut au și prins să se

1) Se știe, că 'n războiul acesta Prusienii erau deja, înarmați cu chassepouri, în vreme ce Austriacii luptau cu puști sistem vechiu, ce se 'ncărcău pe la gură, cauză, care a și decis isbânda prusiană, în ciuda bravurii recunoscute a trupelor austriace.

dea oamenii din compania mea la pământ și 'nnaintarea pe furișate a 'nceput. Decât n'am prea avut vreme, să ne jucăm de-a ascunsului, că îndatamare au și apucat să se arate chipurile dușmanilor și atunci, cam pe brânci, cam sculați în picioare și pe pitulială, am dat năvală spre tufișuri.

Focurile de pușcă, mai ales din partea noastră, ne asurziau și 'n zăpaciala ce a 'nceput să ne cuprindă, par'că nici nu vedeam cum cădeau rândurile de tovarăși. Se prăbușiau, așa tăcuți, și vr-o câtevă minute nu s'a auzit decât numai șuieratul gloanțelor. Deodată însă a izbucnit un urlet fîoros de sute de glasuri și, fără să-și mai deie oamenii bine sama ce erau să facă, au lăsat naibei ruperea cartușelor cu dinții și 'ncărcatul pe dinainte al puștilor. Impinși, ca de o groază ascunsă, să nu se vază secerați cu toții de grindina gloanțelor vrăjmașului, s'au aruncat cu baionetele în strigăt turbat asupra tufișurilor, ce ascundeau dâmbul. Și atunci s'a văzut, că eră cogemite deal, nu șagă, și pe culmea lui se ridică o biseriцуă, în care foia mulțimea dușmanilor.

Oberlaintnantul nostru Ambrosie, cu sabia scoasă, îmbărbătă oamenii, scoțând la urale ce păreau mai mult răcnete de fiare, și noi, dând iuruș după dânsul, am pus pe Prusacii din capiste pe fugă, chiar în minutul, când sărmanul fișer a căzut și el grămadă, ciuruit de plum-

burile omoritoare, ce veniau potop de sus. In vreme ce vrăjmaşul fugea acum a prăpădenie povârnişul dealului în jos, spre partea de dincolo, şi oamenii noştri dau goană după ei, văd eu pe stegarul nostru Wurzer, neamţ dela Țureni, cu faţa 'nsângerată, cum se luptă cu nişte 'ncruntaţi de Prusieni. Strig la câţiva din oamenii mei, de se opresc pe loc şi ne năpustim, să scăpăm steagul. Şi atunci iată că, din podul bisericii, trage un blăstămat pe gaura streşinii şi mă picneşte o afurisită de fasolă de acele, tocmai în bolfa genunchiului drept, de mi s'a făcut numai cât vânăt înaintea ochilor.

Mă uitam la cei dela steag cum mântuiau pe Nemţi de zile, decât eu nici că puteam să mai fac un pas, așa de rău mă durea colo, la genunchiu. Din podețul capiştei vedeam însă că se coboară, unul după altul, ca vr'o zece Prusaci, cu puştile 'n mână; dar se vede treaba, că li se isprăviseră cartuşele, că nu aveau cu ce să tragă. S'au repezit, ca lupii spre mine, şi eu stam răzămat în puşca înţepenită cu stratul în pământ, cât pe ce să nu cad. Numai cât Cel de sus ştia suferinţa mea, că-mi muşcam limba de durere, şi de ciudă, că nu puteam să mă mişc. Aşa, stând în picioare, ei m'ar fi sfârticat în baionete, dar pesemne că pricepuseră după faţa mea, cam ce era cu mine, că nu mai cât îi văd, încunjurându-mă cu puştile plecate 'n jos şi

unul din ei, cu galon la umăr, îmi spune pe nemțește: «Căprare, să te dai prins, că vezi doar că n'ai încotro!»

Vorba va fi fost la vorbă spusă, așa, de om ce simte și vede, dar mie nu-mi era a sfat părintesc. Întâi, că mă doborâ durerea, al doilea că-mi ardea obrazul de rușine, să mă dau prins numai cu una — cu două, când ai noștri colo de vale, îi fugăreau pe dușmani, ca pe niște mistreți, scoși din bârlog. Și, în neștire, trag nu știu cum piciorul cu genunchiul zdrobit înapoi, mă sgudui de o crâcnială strașnic de dureroasă a osului, dar, simțind totuși piciorul oarecum mai pironit sub mine, ridic pușca mea, o apuc de capătul țevii și o rotesc, mânia lui Dumnezeu, pe deasupra capului, cârpindu-i pe cei din jurul meu peste țitve, de le pârâiau căpățânele. Pe trei i-am văzut căzând deodată la pământ, pe ceilalți i-am ajuns așa, din rândul al doilea, apoi m'am prăbușit, cuprins de un leșin, pe urma durerii la genunchiu și mi se părea numai cât, în clipiala ceia, că aud glasuri și pași grăbiți de oameni cari veniau din partea de dincoace a dâmbului.

Ce s'a 'ntâmplat apoi cu mine nu știu. Dar am auzit în urmă, că m'au cules sanitarii și m'au dus în lazaretul din satul Wysokow, de am fost pornit în urmă la spitalul din Olmütz. Aicia mi-au tăiat piciorul, sub cu-

vânt că nu mai e bun de nimica. Iar după ce m'am vindecat, mi-au dat la regiment bleșcuța asta și m'au trimis acasă.

Ceilalți din tovarășii mei de luptă n'au scăpat numai cu atâta. Că i-au dus, săracii, în urmă la Chulm, unde a fost bătălie și mai sângeroasă. Cășăpia cea mai strașnică a fost însă la Königrätz, sau Sadova, cum îi mai spune satului celui nenorocit de lângă apa Elbei. Că nu numai i-au biruit Prusienii cu puștile lor ucigașe pe ai noștri da, încă i-au luat pe goană, și podul cel mare peste râul Elba rupându-se de atâta povară, ce se îngrămădisise pe el în toiul fugii, o mulțime de bieți oșteni s'au înecat, alții au perit, de nu li s'a mai dat de urmă și numai puțini au avut parte să se vadă întorși acasă.

.
Așa glăsuiă povestea lui Bicu, și 'n vreme ce-l ascultam și trăgeam pe furis cu ochiul la piciorul de lemn al căprarului, lacrimi mi se strecurau pe față. Decât înserase și Bicu n'a putut să vadă, că i-am plâns de milă.

Câteva zile după asta i-a venit tatei o hârtie de la cârmuire, cum că pe Bicu l-au făcut păzitor de râu, slujbă înființată de curând. Și aveă Bicu nostru lefșoară nu tocmai rea, cu o căsuță lângă podul cel mare al Siretelui. De acolo își făcea clopăind primbările lui zilnice, când în susul apei, până la Panca,

când în josul ei, până la satul Ropcei. Și cârmuirea cea miloasă îi trimitea în fiecare an, de ziua împăratului, câte un picior de lemn nou, cu căptușiala de piele neagră, pe care se vedeă o pajură.

Iar eu, când se 'ntâmplă să viu de vacanța mare acasă, la Storojineț, trăgeam fuga la căprarul meu. Și mă duceă la zile frumoase colo, subț pădure, unde Siretele șerpuește la umbra brazilor, de tot roade din malul, înalt, și ne așezam lângă o colibioară, ce și-o făcuse omul anume pentru pescuit. Și, învățându-mă, să potrivesc undița, scoteam din plasa mare dinspre hotarul Pătrăuțului, niște mrețe frumoase, de se crucia mama, când veniam cu ele acasă.

DEZERTORUL

DEZERTORUL

Eră pe la sfârșitul anului de pomenire 1848, an greu și plin de turburări pentru țara 'n-treagă, fiindcă 'mpărăția intrase 'n zarvă mare cu neamurile, pe cari le stăpâniă. Ungurii mai ales, neastâmpărați din fire, se burzuluiseră urît de tot împotriva oblăduirii nemțești, și stăpânirea, văzând că nu-i șagă, ci răzvrătire războinică în toată puterea, a povățuit pe Impăratul, de a chemat pe vecina Rusie 'n ajutor. Ș'apoi Muscălii țarului au făcut ei ce au făcut și mi i-au potolit pe buntușnici, de nu se găsiă copac în drum, în care să nu fi rămas de amintire câte un ștreang pe urma samovolnicilor spânzurați.

Decât cu trecerea sălbaticilor cazaci și pehotnici prin munții Bucovinei, pe unde li fusese drumul mai scurt și 'ndemănat, au avut și oamenii noștri destul bucluc, de a rămas și până astăzi pomeniala pe urma popasurilor muscălești, mai ales la 'ntoarcerea izbândașilor spre casă. Ba a rămas și câte

o mărturie vie, precum veți vedea 'ndată din cele ce am să vă povestesc. Căci istoria s'a petrecut în târgul Storojinețului, unde am copilărit și măcar că, pe vremea pacosetei cu trecerea muscalilor, nu eram încă pe lume, dar o bucată din această istorie tot am apucat-o, încât nu mi-a venit greu să o 'ntregesc în urmă din cele auzite.

Era, cum v'am spus, pe la sfârșitul anului cu revoluția și cele 'ntâmplăte începeau, ca toate lucrurile de pe lumea asta, să fie uitate. În târgulețul Storojinețului mai ales, unde toate mergeau după voea și placul stăpânului locului, boierul Nicolae Flondor, se simția pace și liniște, ca și cum nici n'ar fi fost ceva. Adică așa li se părea târgoveților, căci nu mult după burzuluiala ungurească, boierul și-a 'nsurat pe unicul său fecior, Iorgu, cu cea mai frumoasă fată de neam din câte erau prin ținut și s'a făcut nuntă boierească de i-a mers veste până peste hotare. Pe duduca Eufrosina, fiică-sa, o măritase bătrânul, ceva mai 'nnainte, cu neuitatul vlăstar de viță boierească Iorgu Hurmuzachi, și acum se veselia pe urma acestor isprăvi de pace și bucurie cu toți oamenii locului, încât de năcazurile cu Muscalii nici că mai pomenia cineva. Și boierul Niculae Flondor, care, după ce dăduse curțile sale noi, de subt poala Crivei, în sama feciorului înzestrat, s'a tras

în casele vechi de lângă școala târgului și se gândia la multe, numai de bătrânețe nu voia să știe. Că-mi începuse să umble în toamna aceia pe la vânat pe moșia 'ntinsă, de nu se mai sătura. Și cu asta l-a și apucat iarna, venită, nu știu cum, timpuriu de tot și cu niște troiene de omăt și vântăraie geroase de cre-deai curat că o lăsaseră Muscalii plocon.

Intr'o zi îi spuse boierului unul din vătafii săi, că s'au ivit porci sălbatici pe moșie și ar fi dat de vre-o câteva ori năvală, mai ales pe la odaea cea de subt pădure. Și după cum povestia omul, eră vorba de o ceată cam de șapte-opt capete de mistreți, adică un ger cu scroafă și godaci hăt mărișori, cari veniau, cum mai spunea el, așa pe la zori de zi, de se aruncau peste șarampoiul odăiei, unde miroșise — se vedeă treaba — grămezile de poșoi de subt girezi. Boierului i se aprinseră ochii la vestea asta și, fără multă voroavă, s'a și hotărît să meargă a doua zi cu noaptea 'n cap la pândă la mistreți. Și cum a zis a și făcut. Nu cântaseră cocoșii nici a doua oară, când sania de țară, înhămată cu doi cai iuți, în care ședea boierul cu vătaful, s'a și strecurat tăcută, fără pic de sunete de tălânguțe sau zurgălăi, pe drumul către odaea de subt pădure.

Eră, după cum mi-a povestit bătrânul Timofi, vătaful de pe atunci, un ger uscat și

aspru, de tremurau stelele pe negrul cerului și tălpile sâniei rădeau ca cu briciul coaja amorțită a omătului din făgașul drumului sătesc. Un capăt de lună grăbia să se ascundă după coama păduroasă a dealului Pătrăuțului, ca și cum se temea de geana roșcată, ce se iția sfioasă din spre răsărit, prevestind zorile, ce se apropiau. Apa Siretului, amorțit sub povara de ghiață și de troiene, culcate peste albia sa, par'că nici nu era, 'n ființă și numai cât zăgazul mare de lângă moară cu propitorile ridicate și 'nvălite de sloiuri uriașe de ghiață lucie, se zăriau, ca o cetate de vrajă, arătând pe unde curge râul. În dosul acestui zăgaz, începea 'ngrăditura odăii, lipită din partea aceea chiar de streșinișul șandramalelor celor câteva case de gospodărie, ce 'nconjurau velnița boierească de pe vremuri. De acolo și până la poala pădurii moșiei nu era decât o zvârlitură de băț și ducea un drumuleț strâmt peste podețul pe jumătate 'ngropat de omete, spre malul de dincolo al apei ascunse. După răzămătoarele acestui podeț, având zăgazul la spate, s'au tupilat boierul cu vătaful, însoțiți încă de un om dela odaie și de berejnic. Acesta, săracul, abia-și târâia picioarele de beteag ce părea, că se 'ntorsese numai de vr'o câteva săptămâni din cătănia greu ispitită, colo din țara ungurească. El dăduse de veste vătafului despre

o vedenie de om, care s'ar fi ivind de o vreme prin pădure, decât n'avea bietul berejnic de unde să știe mai multe, fiind prăpădit de be-cisnic și hămisit pe urmă boalei sale.

Boierul, în nerăbdarea sa, n'a prea dat ascultare multă la câte le 'ngâna pădurarul și cum chiar că și 'ncepea să se crape de ziuă, a poruncit tăcere și s'au dăsit cu toții și mai bine la locurile lor de pândă alese. La un al treilea cântat subțiat de cocoș, iată că a tapucat să se prelungiască pe dîngă troianului întins umbra unei dihanii, ce venia tiptil, dea-furișatul, drept spre podeț, la adăpostul vânătorilor. Era un vulpoi de toată frumusețea, și boierului îi svâcnia mâna subț meșinul în-blănit, decât nu venise el pentru vânat așa fără de samă. Cu grije a strâns dar pușca 'ncărcată cu poște țapene subț braț și se uita cu jînd la mișcările neprihănite ale șiretului de vulpoi, care habar n'avea în ce primejdie se găsea. Decât iată, că a pornit să stră-bată — nu se prea deosebea de unde — un troscot, ca de vreascuri zdrobite, apoi un foș-net surd și în urmă un groliot, ce venia deslușit dinspre pădure. Vulpoiul ascultă și el cu botul ridicat în văzduh zgomotul acesta și a tulit-o. Pe zarea omătului însă se arătară, în clipa aceea, chiar la marginea pădurii, chipurile negre ale unei cete de mistreți cu un ger uriaș în frunte. Capul mare și sburlit,

cu râțul gros, lungit între doi colți strașnici, ridicat în vânt, s'a oprit un minut pe loc, și ceata dobitoacelor, ce-l urma în șir, deasemenea. Sforăiau și grohoiau încet fără să-și plece râturile și par'că nu știau: să 'nnainteze sau nu. Boierul tresărise de uimire, dar sta neclintit, că știă el bine până unde îi ajungea ținta ochiului și bătea puștii. Erau prea departe dobitoacele și aici nu eră vorba să rănești, ci să ucizi gerul dintr'odată, căci altfel vai și amar de vânător.

În vreme ce se sbătea socotiala aceasta atât în capul boierului, cât și în ale vatafului și berejnicului, cari își aveau tragerea rânduie, cum erau adică să iasă și lucrurile după focul de pușcă al stăpânului, iată un alt sgomot dinspre pădure. Erau ca niște pași de om, care se tot scufundă prin zăpada 'nghețată. Mistrețul din frunte a făcut atunci o mișcare înna-
inte, cam încă de vr'o zece pași, dar cu ferială și întorcându-și capul spre pădure, de unde pornise zgomotul. Boierul, în aprinderea sa, nu băgase însă de samă nimica și avea acum pușcă la ochi. Încă cinci pași și dobitocul îi venia ca și lipit de buza puștii. Când iată, că 'n clipiala aceea a răsunat aproape o descărcătură asurzitoare și godacul mistreț din coada cetei, făcând numai cât un salt în văzduh, s'a prăbușit în sângele său. Cei-alți porci au luat-o, cum bine se 'nțelege, la

fugă, în goană năprasnică, dealungul apei, spre partea de jos a pădurii. De după umbra unui arbore mai înaintat s'a văzut însă un om cu barbă lungă, cum venia asupra vânatului doborât și, punând pușca sa lungă jos, a și apucat fără multă zăbavă să despoaie cu un cuțit mare dela brâu mistrețul.

N'a avut însă hoțul vreme să-și isprăviască trebușoara, că s'a și pomenit prins de după spate de vâtaf și de hargatul dela odae și,—trântit la pământ, cu mâinile legate —, se uita cu ochii holbați în fața boierului și a oame-nilor săi încruntați. Și acum să vă țineți bine, dacă voți să aflați ce era cu omul acela străin, care-i stricase moșierului așa, nitam-nisam, întreaga vânătoare, că-i mult de spus. Eu însă am să mai scurtez din poveste,—vorba ceea, — că de aicea mult mai este.

Adus la curte, omul a mărturisit, în graiu muscălesc, abia înțeles de slujitorii moșiei, că a fugit dela oștenii rusești, cari trecuseră la 'ntoarcere și s'a ascuns în pădurea Budinețului. Aicia a hălăduit de atuncia, dormind prin varaticile părăsite ale pădurenilor, trăind din furturi și vânat doborât cu pușca sa oștășească, pentru care avusese grijă să-și pună la o parte cartușe de ajuns. Și a căzut după această mărturisire la picioarele boierului, rugând cu lacrimi, să nu-l deie pe mâna celor dela cântălărie, că au să-l trimeată de

bună seamă peste graniță, și atunci îl așteaptă moartea cu cnutul. Și boierul, cum era de felul său suflet bun și milos, l-a iertat și l-a băgat pe Ivan, — c'asa-l cheama pe Muscal, — între hargatii săi, pe cuvânt ca să slujiască la curte pe hrană și pe schimburi și câte o pacică mare cu marcotcă de lulea pe săptămână. Iar vătaful, luându-l pe Muscal în samă și gândindu-se, că nu prea se 'nțelege cu celelalte slugi, i-a dat un cal și o taradaică veche și l-a rânduit să fie căruțaș de toată trebuința la curte și moșie.

Și acum, nu știu cum să 'nșir isprăvile acestui străin între oamenii noștri. Că l-am apucat — ce-i drept — abia târziu de tot, după ce mă făcusem prieten cu nepotelul boierului. Copilărind câțiva ani împreună, petreceam la curtea din deal, ca și acasă, și vedeam între alte chipuri, rămase 'n amintirea mea, și pe Ivan Muscalul cu gloaba sa. Căci după moartea boierului, bătrânul Ivan a fost trecut, — precum bine se 'nțelege, — cu tot hargalăcul curții din târg, la curtea mare de subț pădurea Crivei și a dăinuît cu slujba sa până și după ce a fost dărâmată și curtea din deal, făcând apoi loc caselor boierești, ce se văd încă și 'n ziua de astăzi la Storojineț.

Atât numai că slujba lui Ivan se tot îngreua și din om cam slobod cum fusese la 'nceput, apucaseră să-l cam robiască toți, de

ajunsese dela o vreme morăcănos, de-și răcōriă inima, pe muscăleasca sa limbă, din fericire nu prea 'nțeleasă de tovarășii și stăpânii săi. Că de unde la 'nceput îl puneă vătăful numai cât să care spălătoresele dela curte cu albiturile la apa Siretului, sau să ducă merinde și alte lucruri la odaeă de subt pădure și 'napoi, de când cu slujba la curtea din deal, nū mai știa bietul, cum să 'mpace pe logofătul cel nou al moșiei. Că îl pornia cu tot felul de însărcinări, până pe la Cernăuți și mai știu eu pe unde. Și bătea bietul Ivan drumul cu zilele, uneori nemâncat, — că simbrie i-se rânduise de o vreme și lui, numai cât cam puțină și marcotca la lulea se scumpise rău de tot. Și cine știe cum eră s'o scoată la capăt Ivan cu necazurile, dacă nu venia ceva la mijloc, ce l-a mângâiat pentru un timp.

Grădina mare, făloasă, a curții boierești, aveă dinnainte, către drum, cliomburi de tufe alese de tot felul, copaci umbroși și straturi cu flori, așa, în vederea frumuseții. Dar dinspre partea din dos, încolo, către pădure, ea se prefăcea 'n livadă, sau pomăt, — cum se zice pe la noi — având pomi roditori de toate nēamurile. Și cum grădinarul Simion nu biruiă de o vreme 'ncoace cu 'ngrijitul pomătului și cu culesul fructelor și mai puțin încă cu paza lor înaintea pofticoșilor hargați ai

curții, cari furau uneori poama cu cracă cu tot, boierul dăduse pomătul în căutarea unui Lipovan dela Fântâna-Albă. Și acesta, cum li este la toți de ai lor obiceiul, veniă din vreme cu cărucioara sa sprintenă, de sta o zi—două și făcea rânduială cu poamele, care cum se coceau pe rând. Dă pentru casa boierească ce eră mai bun și gustos și opriă cât credea pentru sine; iar ce rămâneă, mai vindea pe la hurtașii jidovi din târg. În timp ce lipsiă însă din Storojineț, puneă pe câte un om, tot de ai lui, de păziă pomătul, și treaba asta îi veniă năcăjitului Simion de minune.

Decât iată, că 'ntr'un an roditor în poame, ca niciodată, Lipovanul nu-și mai dă de capăt cu păzitoarea, că se apucase să mai năimiască și pomete prin alte locuri și nu-i ajungeau—se vede treaba,—oamenii câți îi avea. Așa fiind, a adus într'o sară pe fată-sa, nevastă tânără, văduvită nu de mult, și a lăsat-o 'mpreună cu un băiețaș, cam de vre-o 12 ani, cu paza livezii boierești. Lucru n'avea 'ncolo nici o meteahnă, numai dacă n'ar fi fost Ivan Muscalul la mijloc.

Căci se știe, că și Lipovenii sunt după neam așa un fel de Muscali, vorbesc adică aceeași limbă ca și dânșii, numai că se deosebesc ceva prin lege. Iși au adică popii lor,—o samă se lipsesc chiar și de popi—; dar în schimb duc o viață mai curată, nu beau nici rachiu,

nici tutun, și țin, lucru mare, la cuvânt, la cinste și la căsnicie.

Pentru Ivan acești oaspeți de vară erau un fel de fericire, — nu-i vorbă, — că se lua de vorbă cu Lipovanul și cu oamenii săi și s'ar fi 'ntins de bună seamă și la prietenie încă mai mare cu dâșii, dacă nu era afurisita sa de lulea cu marcotca cea pututroasă, de care fugeau crăienii săi, cum fuge ucigă-l toaca de tămâie. Decât așa o leacă de legătură tot se 'ncinsese 'ntre ei. Și mai ales de când venise Lipovanca văduvă, pe Ivan îl și vrăjiseră dracii. Că nu-l vedea decât pe la Simion, pe la orangerie, unde afumau ei cât afumau cu lulele lor afurisite cele flori de subt glasturi — vezi Doamne, ca să nu le prea mânânce păduceii, — dar după o vreme îl lasă Muscalul pe bătrânul grădinar în sâma lui Dumnezeu și se da la Natașa, Lipovanca. Și-l vedea hojma pe la coliba din pomăt, și muerea, care murea de urît, nu se prea supăra de asta. Atât numai, că pe Ivan îl supăra cam nedeslipitul de băiat, care, în nevinovăția sa, se uita stană în gura sfătosului Muscal, dar nici nu o lăsa o clipială pe stăpână sa singură.

Și au mers lucrurile așa, cât au mers și ce s'a 'ntâmplat în urmă, nu prea știu bine, dar atât că Ivan, — după ce-și cam schimbase traiul, își tunsese barba și se lăsase de lulea

și de rachi, — a plecat într'o zi dela curte, nu se știă 'ncotro și nici din ce pricină, dar dus a fost. Mare pacoste n'a ieșit de aieia, că treabă strașnică tot nu făcea el, doar cărăușia cu care se legase frate de cruce, încât nu-l vedeai decât pe drumuri, iarna și vara.

Și nici mie, — care fusesem dus de el, din porunca logofătului boieresc, în vr'o câteva rânduri la Cernăuți, la școală, — par'că nu-mi părea rău de el, că pățisem iarna din urmă un lucru, de care eu ca copil nu mi-am bătut mult capul, dar părinții mei îl pomেনiau mereu și cu groază și nu l-au uitat nici până'n ziua de astăzi încă.

Eră după vacanța de Crăciun și aveam să mă 'ntorc la oraș, la școală. Deși de sărbători fusese o vreme aproape de primăvară, s'a fost pus însă din ajunul bobotezii, — țin minte prea bine, — niște viscole și omete, de se troieniseră toate drumurile.

Abia vre-o câteva zile după sfântul Ion au fost harnici oamenii să facă pârție prin munții de zăpadă. Și, pe făgașele, croite cu multă trudă, am pornit, într'o dimineață, eu cu Ivan și cu calul său bătrân. Săniuța strâmtă, adică prinsă așa numai cât pe leucile 'nfipse 'n muchile tălpilor, nu putea să ne cuprindă pe amândoi alătura, că Ivan eră 'nșolit zdăvăn, dar și pe mine mă 'mbondolise mama, încă mai tare, cu tot ce găsisese, de păream

așezat colo în mijlocul saniei, printre boccele, cât un munte, de-și nu eram decât un pumn de copilandru, de zece ani, nu mai mult.

Și cum încetase ninsoarea cu totul, am pornit pe un puiu de ger, încât de învălit ce eram pe la gât și urechi, nici talanga cea spartă a calului nu o mai auziam. Am mers cât am mers, lunecând lin, ca pe scripturi, și nu se vedeă 'n drum țepenie de om pe jos sau cu sanie. Când iată, că pe la 'nceputul pădurii, dincolo de dealul Crivei, dăm de o sușiță de drum gol ca napul, unde nu putuse să prindă omătul, din pricina crivățului, nici chiag de coajă, și auziam scrâșniturile saniei pe grunzurii ghețoși. Ivan, ca să scape de isbeliște, dă bice mârțogului său. Sania se 'nfundă din nou în omăt; dar lovește, nu știu cum, de un hârtop ascuns și mă saltă, ca pe o minge, în zăpada, ce acoperiă șanțurile de alături.

Căzut cu capul în zăpadă, m'am ales cu nasul julit de pojghița ghețoasă, încât îmi curgea sânge. Dar cu asta poate că am scăpat de moartea 'nnădușirii, fiindcă, îmbondolit cum eram, nu puteam o vreme să-mi scot mâinile, ca să mă desgrop din adâncimea de omăt, în care mă 'nfundasem. Abia când m'am despotmolit puțin, am înțeles cam pe deplin strășnicia 'ntâmplării. Ivan cu săniuța eră dus 'nnainte și se vedeă numai cât un bob

negru pe dunga argintie a drumului dintre poalele pădurii.

Iar eu rămăsesem singur, pierdut în pustietatea troienelor fioroase și fără sfârșit. Numai cât un stol de corbi croncănitori, n'ânați de foame, se avântă dinspre marginea codrului Broscăuțului și fiori rece îmi străbăteau trupul înfierbântat, când m'a săgetat gândul, că ar putea să deie peste mine, așa părăsit cum eram, o dihanie de lup sau altă fiară sălbatică. Și de groază îmi venia par'că să 'nchid ochii. În minutul acela am zărit însă ivindu-se de după cotitura drumului, un șireag întreg de sănii lungi și după sunetul clopoștelor cailor, am înțeles îndată că sunt chirigii nemți din mahalaua Cernăuților, ce cară cu duiumul pe drumul de iarnă lemnele de foc din pădurea de alături a fondului religionar. Mi se puse inima 'n loc.

Când m'am văzut cules de neamțul Haberman și adus în vârful grămezii de lodve de fag, din sania sa cu trei cai, la rătușul din capătul cellalt al pădurii, mi-am dat samă și eu ce noroc am avut de oamenii aceștia. Căci tocmai povestea crâșmarul, încă plin de spaimă, cum, în noaptea aceea, nu au putut să 'nchiză ochii nici el nici jidoavca lui cu copiii de urletul lupilor, veniți de 'iscoală până subț poarta din dos a rașului, unde-ș ținea crâșmarul calul și 'noaa În vremea aceasta

iată însă că intră și Ivan fără suflet și, văzându-mă 'n mijlocul Nemților, strigă plângând: «Cacanaș, milei moi, cacanaș!» și tăbărește cu bocet muscălesc asupra mea, de nu știam cum să scap de el. Asta-mi fusese pățania și a vrut Dumnezeu cel de sus să iasă spre bine. Pe Ivan însă nu l-am văzut după 'ntâmplarea asta multă, multă vreme.

Peste vre o zece ani, dacă nu și mai mult mi-a venit abia să mai dau ochii cu acest om. Mă 'ntorceam din străinătate, și, pentru că aveam cu mine tot felul de lucruri, scrisesem înaintea, ca să mă aștepte trăsura la gara Hliboca, nefiind încă Storojinețul legat cu drumul de fer. Sosesec în gară, văd că nu mă așteaptă nimene. Se brodiser, nu știu cum, ca să fiu înțeles rău de către cei de-acasă și stam acum nedumerit, ce să mă fac. O cărucioară de poștă dela un sat din apropiere și o naiticeancă hărbuită cu doi cai slabi ai unui proprietăraș, erau tot ce se vedeă lângă gara mică. Și tot mai eră cineva 'n stație decât nu-l vedeam eu, din pricină, că omul cu cărucioara și cu gloaba sa, se află după magazia gării, unde descărcă niște cufere boerești. Și omul acesta eră Ivan Muscalul, cu barba sa lungă și albită de bătaea vremurilor. Ivan, după ce și-a 'mplinit treburile pe la magazie, mi-a luat, cu suflet plin de bucurie, buclucurile 'n cărucioara sa și m'a dus și pe mine la Storojineț.

Dar ce mai fericire pe moșneag, când, șezând pe capră amândoi, m'a auzit vorbind în graiul său muscălesc, că 'nvățasem, din păcate și eu pârdaľnica asta de limbă, colo, prin străini, și mă 'nțelegeam acum de minune cu dezertorul de odinioară al lui batiușca Țar. Și l-am întrebat de toate și mi-a povestit bietul Ivan câte nu le știusem, — că aveă și vreme 'n drumul de două ceasuri, cât l-am făcut împreună. Mai ales povestea lui despre Natașa Lipovanului m'a mișcat adânc. Că nu fugise Ivan numai cât așa de buimăcie dela curte, dar o leacă așa, cu știerea și 'nțelegerea Natașei. Și aici, vedeți bine eră beleaua.

Atâta i-a trebuit lui Ivan, că s'a ținut el apoi vârtos de capul lui Smirnov, tatăl Lipovenței. Și nu numai atât, dar s'a lăsat de tutun și de holercuță. A mai făcut, ce a mai făcut apoi în urmă, pe la lipovăńimea din Fântâna-Albă și, trecând de tot la legea lor, a luat fata bogătașului de nevastă.

Se vede însă că lui Ivan nu-i eră scris să aibă noroc deplin pe lumea asta. Că vr'o cinci ani, dupăce se așezase fruntaș în satul lipovenesc, la Climăuți, i-a murit Natașa, femeea sa, de o boală molipsitoare și, îndată după dânsa, i-au murit și cei doi copii, pe cari fi avură 'mpreună, și, de supărarea cea cumplită, dându'se, — se vede treaba, — iar la beție,

s'a stricat omul de tot. A ajuns, că l-au gonit în urmă și Lipovenii din rândul lor, și, hoinărind o vreme 'ncolo și 'nceoace, s'a 'ntors în sfârșit înapoi la curtea boierească din Storojineț, mâncând pânea milosteniei cu slujba sa de odinioară.

Și acum, fiindcă orice lucru trebuie să-și aibă sfârșitul său, am să vă spun și sfârșitul lui Ivan. Ii jalnic de tot, decât are ceva neobicinuit. Ivan a murit mai mult de inimă rea, decât de moarte bună. Căci, pe lângă slujba tot mai slabă, ce o făcea, din pricină, că se prinsese beția rău de dânsul, a avut și nenorocul, să-i piară calul. Și logofătul curții, ne mai vrând să-i cumpere altul, pe cuvânt, că nu face vită de cal mai bunicică pentru un om așa de dobitocit, i-a dat la căruță pe cel din urmă din măgarii bătrâni, rămași pe la curte încă din vremea, când învățase boierașii călăria. Și asta l-a atins pe bătrânul adânc de tot. Că n'a mai dat prin odaia hargaților curții, ci a 'nceput să beie până și vestmintele de pe dânsul, încât rămăsese gol și încă 'n toiul iernei celei cumplite.

Intr'o dimineață, niște pădurari, veniți la curte, au adus veste, că l-ar fi găsit pe Ivan degerat, sus, în pădurea de pe hotarul Pătrăuților, chiar la locul unde se sălășluise cu cincizeci de ani în urmă, ca fugar din armia muscălească.

PÂNEA DE TOATE ZILELE

PÂNEA DE TOATE ZILELE

În gazdă, la bunică-mea, unde mă dădură părinții, ca să urmez la școala latinească, — cum îi spuneă pe vremuri 'gimnaziului din Cernăuți —, stam tot soiul și neamul de școlari. Unii, cari se tocmiseră cu mâncare, dormit, spălat, adică cu tot ce trebuia; alții numai cu locuitul, în vreme ce schimburile și merindele pentru traiu li se aduceau de acasă: unii mai mărișori, alții mai mici, o seamă din casă mai bună, câțiva mai moșicuți, în sfârșit, plod studențesc de toate semințele. Mama mamei mele, o femeie zdravănă, harnică și cuminte, nu-și pierdeă 'n babilonia asta capul niciodată. Avea rânduială 'n toate și ținea la buna-cuviință, lucru mare. Unde nu biruia însă cu cuvântul, o mai ajuta feciorul ei, adică unchiu-meu, cu gârbaciul, că eră slujbaş la poliția târgului și nu știa de șagă.

La masa de sară, care eră cam de o samă la toți, adică câte nu merișor, câteva nuci, sau prune uscate, cu un colțișor de pâine, —

vezi doamne, ca să nu ne prea 'ndopăm la pântece, ci mai mult la minte —, eram de obicei ospătați toți la o laltă și trebuia să spunem în urmă cu jumătate de glas, cuvenita rugăciune. Pe la cuvintele «pânea noastră cea de toate zilele» se 'ntâmplă însă, mai ales dacă mergea cumva spre Sâmbătă, că unul sau altul dintre cei micuți, să nu poată să-și stăpâniască râsul și asta nu se socotea tocmai ca păcat mare, că-și avea pricina sa bună.

Sâmbetele ponosite, adică la două săptămâni odată, se cocea pânea și ceva aluaturi pentru casă, și treaba asta la o gospodină, cum era bunică-mea, înseamnă ceva. Că țineau Cernăuțenii noștri moldoveni, cât erau ei de negustori, de obiceiul strămoșesc, să-și aibă pânea făcută 'n casă. Femeea, care cumpără pânea dela pitar, nu mai era socotită ca gospodină de seamă, și, din pricina asta, obiceiul dăinuia, și era bine. Și fiindcă coptul pânei ținea de cinstea femeii gospodine, aceasta îi știa și rostul. Și mai că m'ași prinde să vă spun câte ceva despre această treabă de casă, mai ales că, în zilele noastre, a cam început să cadă 'n părăsire. Și cunosc bine această ispravă gospodărească, că am avut prilej să privesc de multe ori, adică cum s'ar zice, să prind câte ceva din tainele ei. Că privitul nu ni era 'ngăduit nouă băieților și cei cu râsul al rugăciune, știau ei ce pățiseră, în ziua de

Sâmbătă și de aceea făceau acum haz de năcaz.

Încă de cu Vineri sara se aducea din podul casei covata cea mare, de o opăriau și curățiau slujnicile bine, ca să fie gata pentru treaba de a doua zi. Și 'ncepea sbuciumul bunicăi încă din revărsatul zorilor, decum își puneă pităria 'n lucrare. Umblau băieții pitulați și pe vârful degetelor, știind bine că bătrâna se făcea foc, chiar pentru orice nimica, și cu drept cuvânt. Căci gospodina, care nu-și iese din fire la coptul pâinei, e vrednică să-i se zică sfântă și să i se păstreze moaștele. Nu e sigură, biata femeie, o singură clipială, cum au să-i iasă aluaturile, și numai capul ei știe câte primejdii amenință faptura mânilor ei harnice, ce s'au ostenit să potriviască lucrul cum trebuie. Dar să le vedem pe toate pe rând.

Întâi și 'ntâi se golește 'n covată un sac zdravăn de făină de secară, amestecată puțin cu cea de grâu, uneori de păpușoi, și se toarnă apoi peste ea câteva găleți de apă, ca să se facă chiag cu dospiala, rămasă din rândul trecut sau cu ceva drojdie, cumpărată din târg. Trec ani întregi până ce tânăra gospodină se deprinde să știe, câtă sare vine pusă 'n plămădială, cum trebuie aleasă făina, măscată sau pitluită, umedă sau uscată, cum trebuie să mai fie, rece sau caldă, și câte

alte. După această bătae de cap, vine apoi munca frământatului. Oricât de puternice-s hargatele stăpânei în pumni, nu rămâne delă o vreme, decât ca și ea să-și sufle mânecile 'n sus și să deie sporul de ajutor și încă zdravăn. Așa că, după un ceas întreg de lucru obositor, vezi numai fețe 'nferbântate și frunți pline de sudoare. Grija isbutelii însă tot nu li-a perit.

Decât asta-i numai partea ușoară a isprăvii. Căci după ce s'au înădrit, boț cu boț, cele cinsprezece sau douăzeci de pâni și s'au pus frumos presărate cu făină 'n coșulețe rotunde de paie și s'au înșirat rând, pe lavița lungă din kuhne, se mai fac din rămășițele aluatului ceva colaci mici, covrigi sau cocosei, pentru copii și se potrivesc cam pe la gura cuptorului.

Partea mai grea și migăloasă a isprăvii este, dimpotrivă, vâritul aluaturilor în cuptor, căci acesta trebuie pregătit cu o zi 'nnainte pentru astfel de treabă. Și să nu credeți, că lucrul ăsta-i ușor.

Petrică, un săracuț verișor al nostru, ce încă umbla la clasele primare, s'a apucat într'o zi de a făcut el rânduiala cerută de Vineri sara, adică s'a băgat, fiind subțirel ca o helge, în cuptor, l-a măturat frumos și a prins să potriviască înlăuntru lemnele anume tăiate. Și vedeam cum le așeză, bucățică cu bucățică, tocmai colo la mijloc, cam la

cinci palme de gura cuptorului, punându-le 'n cruciș și 'n curmeziș, până sus de tot.

Sâmbătă dimineața i se da apoi rugulețului foc și păraiau despicăturile țandăroase, de-ți cră drag să privești, încât mi se 'ncingeă o căldură 'n_cuhne, de credei că-i feredeu, nu altceva. Cu toate acestea ți-ai fi găsit beleaua, de ai fi pomenit numai cât de deschiderea ușii sau a vr'unei ferești. Că panelor, așezate prin cele coșulețe, atât li-ar fi trebuit. N'a-vea voe să intre nime, dar nici să iasă. Să nu-l fi 'mpins păcatul pe care-va să vie cumva, să crape, așa din neștire, numai cât o lecuță ușa, că era urgia lui Dumnezeu, Ajunge așa, un puiu de suflare de vânt de afară, și-i dusă plămădiala, a luat-o naiba! Adică așa merge vorba și se chiar întâmplă de multe ori. Ori că nu mai crește aluatul, ori se scufundă și pace bună. Aluatul se face numai de cât plească, așa deodată, și mai fă dintr'însul pâne dacă poți.

Dacă dă însă Dumnezeu, că merg lucrurile cum trebuie, arunci vine 'nsfârșit ceasul mare. Se 'ncepe mai întâi cu scosul jăratecului din cuptor, lucru pe care-l face de obicei gospodina și încă cu băgare de seamă. Atât de mare e dogoriala înlăuntrul cuptorului, că se aprinde nu odată până și cociorba. Și atunci apucă năcăjita femei pomotuful cu coada lungă, răzămat deagata lungă ușă și,

muiându-l în găleata cu apă de lângă vatră, stânge pălălaea din gura cuptorului și mai potolește jarul din fund, netezind bine locul, unde au să fie 'nșirate pânila din coșuri.

Decât cociorba aprinsă este semn bun și gospodina se mângâie cu asta, își șterge lacrămile, ce i-au rășbit din ochi, din pricina fumului și 'ncepe să bage pânila. Una câte una le răstoarnă ea din coșulețe pe lopata lată, așternută cu făină, și, după ce le-a lăut puțin cu apă caldă și le-a presărat cu săcărăică, le vără 'n cuptor, tocmai în fund de tot pe rând, și mai pe aproape, cu grijă și socotială, ca să 'ncapă frumos toate. Apoi așază repede pe la gură cele făpturi din rămășițele de aluat, ce nu prea au nevoie de jar așa cumplit și 'nchide cuptorul, potrivit bine capacul de lemn înaintea deschizăturii.

Și acu-i acu. Cu inima 'n bătăi se gândește biata gospodină cum are să-i iasă pânea și dacă nu toată truda ei i-a fost degeaba! Și acum ca și mai 'nnainte, ochii ei sunt ațintiți la ușă, ca să nu-i între cineva năprasnic în cuhne. Cât timp îi pânea' n cuptor, nu se vede țipenie de om pe lângă casă și nici sărmana măță, care alte dăți e stăpână pe cahle și pe cotloane calde, nu se bizue să se apropie de casă. Totul e ca subț vără. Noi băieții, găzduiți la bunica, o

știam asta deasemenea, că, din două sâmbete una, era zi neprihănită, era ziua noastră 'n care ne simțiam slobozi ca niciodată.

Dar iată, au trecut și cele două ceasuri sau mai mult, cât îi trebuie pânei până să se coacă bine. Gospodina ia 'ncetișor capacul dela gura cuptorului, dă 'ntâi cei covrigi și cocoșei la o parte, vede că-s rumeni și scoate apoi cu cociorba pânea cea mai apropiată. O ia, cât ar fi de ferbinte, și taie dintr'însa un colțișor. Și fața i se 'nseninează, ca lumina soarelui, ce vestește vremea frumoasă. Că și coaja pânei e rumână cum trebuie, miezul e ca buretele cel des, și dungi cleioase pe la margini nu se pomenesc, cu un cuvânt, pânea s'a copt de minune.

Gura cuptorului poate de acum să rămâie destupată, căci pânila celelalte mai sunt lăsate o clipială la căldura lor și apoi ies și ele la ivială, una — câte una, rotunde, frumoase, cu cearcăni peștrui pe urma 'mpletiturii dela coșuleț și a secăricii părpălite, încât îți e mai mare dragul să le privești.

Și 'ncepeau să se deschidă ușile și ferestrele, colăceii, covrigii și cocoșeii se 'mpărțiau, și sara la cină, când își primia fiecare, pe colțul de față de masă albă, fălia din pânea nouă și se spunea *tatăl nostru*, nu mai pufniă nici un băiat de răs, semn că toate au mers bine.

DRAGOSTE TARZIE

DRAGOSTE TÂRZIE

Când și cum s'au pomenit în țara Moldovei nu știă să spună nici lăcătușul Vențel și nici Carlin, nevastă-sa. Așa credeau cel puțin cei care-i cunoșteau și așa se desprinsese să creadă până și perechea cu pricina. Decât eu socot, că, dacă i-ai fi strâns pe amândoi o leacă cu ușa, își aduceau ei prea bine aminte, până și ciasul, în care trecuseră hotarul, colo pe la Mihăileni.

Decât să vedeți, — pozna dracului —, că nu cam vroiau ei să-i ispitești de-a trecutului și știau ei de bună samă de ce. Și Moldova, săraca, e țară bună cu oameni milostivi și 'ngăduitori și creștini prea cum se cade. Că, dă, nu li-au prea scormonit amintirile și nu știu cum se face, că la graniță, unde se cam obișnuște treaba asta, nici că l-au întrebat pe Vențel de pașaport, pe semne că-l cam deochiaseră pe vameș sorocoveții cei vechi, pe cari cercase să-i schimbe Carlin la zaraf. Destul că s'au văzut, așa deodată, pripă-

șiți din Bucovina nemțească, în țara românească, încât nici nu s'a băgat de seamă graba ce o avuseseră, să descalece cu nepusa 'n masă și fără mult calabalâc.

Pentru ce adică n'a intrat Vențel cu nemțoaica sa 'n țară cu trenul pe la Burdujeni, cum au făcut-o atâția alți străini, de cari geme Moldova astăzi, nu știu să vă spun și degeaba aveți să mă 'ntrebați, că ce căutau pe la noi? Dar ajunge să vă spun, că zoriau amarnic, să se vadă mai la larg, departe de ochii oamenilor, căci au și apucat-o 'ndată-așa, razna, printre câmpii, pe un drumuiac strâmt și grunzuos, de care nu se știă nici unde 'ncepe, nici încotro duce. Și se vede pricina sa ispitiții oameni să cam întinză piciorul, că nu s'au oprit decât hăt, departe, la umbra unui frasin bătrân, ce-și întindea cren-gile sale peste o fântâniță, înconjurată de un răzoraș de iarbă verde, răsărită 'n voie.

Aicia, după ce s'au răcorit omul, cu muierea, din trocuța izvorașului și s'au spălat puțin pe față, s'au pus de au îmbucat ceva și se uitau unul la altul, fără să-și zică o vorbă. Din ochii lor puteai, cu toate aceste, să cetesti, ca dintr'o carte, căci amarul vieții, în orice chip ar roade el inima omului, în față și în ochi doar se oglindește, de-l ghicești fără să-ți spue. Ce pățiseră horopsiții de oameni, de s'au pomenit, așa pe fugă, n'ain să v'o spun, pentru-că nici

nu prea știu; dar o frântură, în șirul vieții, ce li s'a deschis din ceasul, când îi găsim în țara românească, tot am să vă povestesc, fiind-că face s'o ascultați.

Eră o dimineată de vară de cele răcoroase și senine, ce se preface însă, din câteva bălți de soare, în zare de lumină cu căldură năbușitoare. La depărtare, în dreapta, se zăreau coline păduroase și apa Sucevii, ce șerpuia par'că a lene prin câmpiile 'ntinse. Lanuri de grâu galben așteptau secerișul, legănându-și oare-cum de nerăbdare marea de spicuri aurii, în bătaea vântului lin, ce se stârniă din când în când. La stânga însă, mai în mreața ochilor, bucatele neculese ale câmpului păreau hotărnicite de o dungă 'ntinsă de snopi, adunați de curând, pe urma secerătorilor răzleți, cari prefăceau acum lanul cu holdele sale în miriște netedă, așezând grăul în clăi. Alături de o dumbrăvioară de sălcii bătrâne și scrijelite de vremi se deslușia chipul negru al unei mașini de aburi încârdodate cu o batoză mare roșiatică, în jurul căreia stau adunați tot soiul de oameni.

Eră boierul moșiei cu vechilii și cu argații săi, cari se mișcau încoace și 'ncolo, vorbind cu glas ascuțit și ridicat, ce semănă mai mult a necaz decât a veselie. Se ivise o stingherială la mașina de treierat, adusă numai de câteva zile, cu atâta trudă și cheltuială, toc-

mai dela Botoșani. Mecanicul ei, nemai putând s'o pună 'n mișcare, s'a repezit călare până la Pașcani, ca să prefacă, — cum zicea el, — niște țevi și șurupuri, ce nu se potriviau și tot dus a rămas de două zile. Par'că-l înghițise pământul. Boierul, om încă tânăr și iute la fire, sosise și el la vestea, ce i s'a trimis la curte, să vadă pacostea cu ochii și, auzind de zăbava mecanicului, făcea spume la gură de mânie.

În minutul acela iacă și lăcătușul Vențel, care ochise aria boierească din popasul său și-și îndreptase cu tovarășa pașii 'ntr'acolo, întocmai ca o pasăre răpitoare, ca și cum mirosise pleșca, ce avea să-i cadă. Și era 'ntr'un ceas cum nu se putea mai bun venirea lăcătușului la aria boierului, de oarece se pricepea omul la treburi de mașinerie, lucru mare. Că ce nu găsisese mecanicul, venit cu mașina, a descoperit Vențel îndată, într'ocutie ascunsă sub pântecul batozei, unde erau și țevi de schimb și chei și șurupuri de toate neamurile, numai să știi să umbli cu dânsule. Și, dând Neamțul nostru de ce-i trebuia, a și potrivit, cât ai bate 'n palme, lucrurile după cum cerea nevoea și, până să se 'ntoarcă zăpăcitul maistru din gara Pașcani, mașina a și prins să fluere și să umble. Și-ți era mai mare dragul să privești cum lucra acum batoza și mănca la șnopi.

Cu asta Vențel a și intrat în pâne și eră stăpân pe aria boierească, fiind tocmit și 'nvoit fără multă vorbă și cu plată bună, cum nu visase măcar. Și Vențeloia se lăfăia, până nu apucă încă să se facă sară, în colibioara 'njghebată de oamenii moșiei, punându-și calabalâcul și înaintea de toate gura bărbatului la cale, care când s'a 'ntins la masă, a mâncat de bucurie cât zece. Și n'a isprăvit Vențel bine cu trieratul grâului la boier, că iată l-a și luat cumnatul acestuia, cuconul Mihăiță dela Chirceni. Și acesta se 'mpacă cu Neamțul și mai bine, fiindcă fusese 'n școală la Cernăuți și știă nemțește. Că se 'nțelegea nu numai bine cu mecanicul, dar și cu Carlin, încât a luat-o apoi spre iarnă bucătăreasă la curte. Și erau mulțumiți cu toții, pentrucă oamenii păreau amândoi harnici și de ispravă și puteai face treabă cu dânsii.

De cu primăvară Vențel al nostru eră prins și tocmit la trier în vr'o cinci locuri, și pe deasupra se 'nvoise, să dreagă și să pună 'n stare mașini de tot felul, pe la boierii de prin prejur. Faima de bun mecanic i-a mers până'n vecini, de veniau acum și alți oameni cu acareturi stricate pe la dânsul, încât nu-și vedeă capul, de câte aveă să le facă. Ca să le biruiască pe toate, istețul de Neamț s'a și gândit la un lucru, care a pus în mirare pe toți. În târg la Botoșani adică, și-a cumpărat,

pe preț de nimica, un vagonaș de circ, rămas părăsit încă dela bâlciul din urmă de niște bieți neplatnici. În căsulia asta pe roate și-a 'nghesuit tot calabalâcul său de mecanic, încât i-a rămas, în partea de dinainte, încă destul loc pentru plita de bucate a Carlinei; iar sălița mare îi slujia de odaie pentru odihnă.

Cu chipul ăsta Vențel s'a pomenit până'n toamna a doua meșter proprietar cu vază și om căutat de toți. Când a dat însă iarna și a 'nceput să-i strângă pe Nemți frigul printre umere, au lăsat vagonașul lor în sama lui Dumnezeu și și-au luat casă cu chirie, chiar în târg, la Botoșani. Și cum umblă vorba, că celui norocos îi iese dracul înaintea cu darurile, așa chiar l-a ajutat pe meșterul nostru și de astă dată norocul din răspuțeri. Că nu s'a prea opintit el cu căutatul de-a casei prin târg, și iată că-l și îndreaptă un jidănaș misit la tribunal, unde tocmai se vindea la mezat o dogărie, cu căscioară, șoproane și loc întins, cum se potriviă de minune pentru ce căuta Vențel. Și a deșertat Carlin ciorapii cu franci adunați în mâinile portărelului, și iată-i pe Nemți gospodari la casa lor și târgoveți de baștină.

Și, ce să mai lungesc pe calapodul acesta vorba, că li mergeă bine oamenilor noștri 'n Moldova, cum li-a mers și li merge bine la toți pripășiții, în blagoslovita țară româ-

nească. Că dacă n'ar fi așa, i-am vedeă că se cară dela noi; dar ei, dimpotrivă, tot vin mereu, încât au coplesit pe oamenii băstinași și nu mai încape Românul de atâta strâmtoare. Din dogăria de odinioară se făcuse mare atelier de reparațiuni pentru tot soiul de mașini agricole. În șoproanele vechi de bodnărială, precum și 'n căsoaiele de zid, clădite cu rost, auziai ciocănială și clămpănit de ferari, de-ți astupai urechile și ograda cea mare cu locul întins, cumpărat dela migieși, nu 'ncăpea de numărul mașinilor, batozelor și trierătoarelor uriașe, ce-și așteptau rândul să fie drese și renoite. Și domnul Vențel, în haine nemțești alese, cu un lanț gros de aur la cîas și cu pălăria de păslă îndesată pe ochi, numai cât se primblă printre cetele de lucrători și lăcătuși și da la porunci, ca și cum în toată viața sa altă treabă nu făcuse. În casele mari și curate însă, găsiai odăi de tot felul, cancelarie 'n regulă și rânduială, ca la o fabrică de samă, nu altceva. Se prefăcuse totul.

Ceva totuși a rămas, așa cum fusese, nu se schimbase aproape de loc. Asta era harnica și gospodăroasa Carlin, nemțoaica credincioasă a lui Vențel. Ea stăpâna casa și cu toate aceste par'că nimeni nici nu știa despre asta. Își vedeă 'n tăcere de gospodărie, îngrijind cu mâna ei harnică de toți și de

toate, făcea treburi cât pentru zece, încolo însă rămăsese aceeași tiință fără cuvânt și amestec în ceva, roaba necunoscută a casei. Atât că se făcuse încă mai grăsulie și sdra-vână nemțoaica, ceea-ce o prindea chiar bine. Dar cine era s'o bage 'n samă? În ves-mânt de toate zilele, — căci nu-și aducea aminte cineva s'o fi văzut vr'odată altfel, — cu tulpănelul, tras peste ochi, părăduia de dimineață până 'n seară gospodăria dintr'un capăt până 'n cealalt, ținând căsnicia în cea mai desăvârșită rânudială. Iar duminicile și sărbătorile, când atelierele se goliau și intra liniște 'n curtea sbuciumată a meșterului, Carlin, cu credincioasele sale slujnice, vedeau de alte lucruri.

În schimb domnul Vențel, — cum lăsa să-i zică oamenii, — făcea acum pe stăpânul în toată firea. În îmbrăcămintea sa căutată, cu mustățile mari, roșcate și chipeș la față, el avea 'nfățișarea unui om chiabur, care se știe și se crede. Cunoscut prin tot târgul și prin împrejurimi, Neamțul apucase să fie băgat în seamă mai ales de proprietari. Adeseori era adus cu trăsura la moșiile boerești și vorba sa avea greutate; căci Vențel nu se mulțumia acum numai cu dresul uneltelor și mașinilor agricole, ci devenise de o vreme reprezentant al unei fabrici mari din stră-inătate și mijlocia și poruncia tot soiul de

mașini noi, cari de cari mai iscusite. Pe cele vechi și hârbuite tot el le cumpăra, le dregă frumos și le vindea cu câștig. Ba mai făcea și altceva, și aici—îi curgea venitul gârlă. Inchiria mașini pe la proprietărași mai mărunți pe ani și 'ncepuse de un timp să ademeniască la această treabă până și obștii țărănești, cari îi plăteau munca mașinii cu dijmuială, adică dându-i bucate 'n loc de bani, ceeace-i aducea câștig și mai gros. Nici o mirare dar, că Vențel s'a pomenit în curând om bogat, om căutat și socotit de toți.

Decât este scris, că lucrurile pe lumea asta, fie ele bune sau rele, să meargă numai până la o vreme. Și așa a fost și la Neamțul nostru. Că a venit schimbarea, și nu, așa cum credeți poate, pentrucă ar fi dat peste el cine știe ce pacoste sau necaz. Doamne păzește! Trufia omenească numai l-a dat de mal, alta nimica; căci este doar o vorbă, că ce-și face omul singur nici dracul nu-i harnic să i-o facă.

În mahalaua, unde-și avea Vențel casa cu mașinile și atelierelor sale trăia printre vecini și un proprietar cu stare, care ținea nu departe de Botoșani o moșioară cu arândă, însă locuia la târg. Avuse și el ceva afaceri cu Vențel, se știa binișor, ba erau chiar prieteni buni, că iarna mai ales, când mun-

că la câmp nu era și lucrul prin ateliere lăncezia, venia cu conul Tasicu, — cum îl cheamă pe arendaș, — nu odată pela Vențel, de se 'ncegeau la vorbă, luau împreună câte un ciai, sau câte o cafeă, ba uneori făceau și câte o partidă de concină cu tabieturi.

Vedeă conu Tasicu tot ce se petrecea în casa Neamțului, o vedeă și pe tăcuta Carlin, mai ales când se 'ntâmplă să fie oamenii adunați la mâncare. Și se miră mult în sufletul său de rânduiala și liniștea ce domnia în această gospodărie nemțească. Asupra unui lucru însă nu era dumerit de loc și ăsta era locmai Carlin. Pentru ochiul omului ager la minte, această ființă femeiască, așa simplă cum era, părea a fi ceva neînțeles, fiindcă se vedeă doar bine, că ea era sufletul casei și urzitoarea averii lui Vențel, dar încolo par'că nici nu se știă, că muierea asta e pe lume. O vedeă pe Nemțoaica, de multeori vara, în toiul lucrului, cărând cu mâna ei mâncarea de dimineață la lucrătorii răzleți printre mașinile 'n reparație, împrăștiate până pe câmp afară, și clătină din cap, ca omul care crede, dar nu pricepe. Să intre însă 'n vorbă despre asta cu vecinul său, nu se 'ncumetă.

Intr'o sară însă, cum fuseseră amândoi, meșterul și cu vecinul său, la berăria nouă, ce o deschisese un evreu în mijlocul târgului,

și se 'ntorceau spre casă, conu Tasicu tot nu s'a putut răbdă să deschidă așa o vorbă, că ce bine i-ar ședeă lui Vențel să intre și el în societatea oamenilor de samă din târg, să deschidă casă și să facă, cum îi cere starea și averea. A stat neamțul puțin la gânduri și i-a răspuns înșfârșit în felul de om neprefăcut, că vede și el acest lucru, dar n'are cum să aducă schimbare, fiind-că-i lipsește pentru așa ceva femeea, care să știe să umble cu lumea. Iar când vecinul a 'nceput să-l îngăimeze cu vorbe, că așa și pe dincolo, lăsând să se 'ntelegă, că nici Carlin n'ar fi așa nepricepută la treburi de acestea, Vențel i-a mărturisit în față cum stau lucrurile, anume, că nu e cununat cu nemțoaica sa, adăogând și mai pe șleau, că nici n'ar fi Carlin aceea, care să poată să facă vr'odată pe cucoana.

Atât i-a trebuit conului Tasicu, că știă acum tot, și un plan, urzit de mulțisor de ai săi din casă, s'a desfășurat pe sama neamțului cu căsnicia deochiată. N'au trecut nici opt zile și domnul Vențel eră poftit cu mare stăruință, să facă familiei arendașului cinstea să vie pe la ei de sărbătorile Crăciunului, ceeace s'a și 'ntâmplat. Și primirea, ce a găsit-o vecinul din partea cucoanei Zamfirița și a mamei soacre, părea așa de neprefăcută, așa de caldă, că-i mergeă neamțului la inimă și a uitat cu totul, că e străin și om de rând,

cum sunt socotiți în Moldova cam toți nemții, fie ei de unde și ce vor fi. De Bobotează însă, când Vențel a dat a doua oară pe la casa arendașului, fiind și ziua stăpânei casei, a fost petrecere mare, și Vențel se simția par'că era chiar acasă, că nu-l mai slăbiau cei adunați cu măgulirile. S'a 'ntâmplat însă, că să fie de astădată de față și o soră a cucoanei Zamfirița, o demoazelă, cam trecută — nu-i vorba, — decât cu 'nfățișare de damă din lumea 'nnaltă. Foarte plăcută la vorbă, cu fasoanele ei de oraș mare, mai ales că vorbea și nemțește, damicica asta l-a zăpăcit pe bietul Vențel, încât nu mai știă pe ce lume se găsește. Duduea Cornelia fusese crescută 'n străinătate, era cum se spuneă, să devie chiar artistă mare la pian, și numai din pricina asta 'ntârziase cu măritatul. Decât drăgălașă și sburdalnică cum era, toți o răsfătau și i se 'nchină vădit familia 'ntreagă.

Ce să mai spunem de Neamțul nostru, băgat în așa lume aleasă, adunată din târg, așezat la masă chiar alături de domnul primar, care 'ndruga și el câte ceva pe nemțește și nu-l mai slăbia pe marele fabricant, cum îi spuneau acum toți, cu atențiile. A plecat ametit și a făgăduit, că va veni mai des pe la vecini, mai ales că-l îndemna însăși duduea Cornelia la asta, spunând că rămâne până la Paști în casa conului Tasicu și că se simte

fericită, că poate să vorbiască din când în când nemțește. Și nici n'au trecut bine câșlegile, că se legase 'ntre Vențel și duduea o prietenie, ce punea lumea târgului pe gânduri. Și acum nu se mai mulțumiau să vorbiască nemțește; dar descoperise duduea, că domnul Vențel are un glas nespus de frumos și cântau cu ciasurile, ea din pian, și el din gură, de răsunau odăile arendașului. Se stricau de răs sora și mama duduei de caraghiosul Neamț, care spăria oamenii de curte cu glasul său de taur, închipuindu-și tot mai mult că e cântăreț de frunte, nu altceva. Conu Tasicu însă-și vedea de treburi, în vreme ce duduea țesea, țesea cu răbdare broboada... de mireasă, ce avea să-i iasă.

Și steaua lui Vențel se 'nviora din ce în ce, căci îi veniau par'că toate cu spor. Intr'o sară, târziu de tot, se 'ntoarcea dela casele arendașului cu sufletul plin de gânduri dulci, ce-i brodau fericirea unui viitor apropiat. Când iată, că o pată neagră părea că-i întunecă luminișul din inima sa, Carlin, — ce are să se facă cu Carlin? A tresărit la gândul acesta și cu năprăsnicie i s'a năzărit roaba credincioasă a casei sale înaintea căreia se simția acum deodată atât de vinovat. Cum va rămânea sărmana ființa aceasta cu care 'mpărțise tot greul vieții de la 'nceput.

Vențel o scăpase pe biata fată din mâinile

unei mame vitrege crude, într-o vreme când bărbatul acesteia, fostul maistru, la care lucrase Vențel dincolo de hotar, nu-mai putea să priviască bătăile nenorocitei copile. Și bătrânul maistru, rășbit de milă 'n sufletul său de părinte, și-a călcat pe inimă și a 'ndemnat deci pe calfa sa, care tocmai avea să-și facă cătănia 'n țara nemțească, să o ieie pe Carlin și să fugă 'n Moldova. [Astea erau păcatele trecutului la Vențel, căci încolo acest om era cum, se vede, harnic, deștept și prea cum se cade. Decât întorsătura soartei îi puneă acum pe Carlin piedică în drumul său, și cugetul îl mustă amar.

Scufundat în această bătae de aduceri aminte și nedumeriri, Vențel se apropiase de casele sale și când să deie spre intrare iată că zărește, printre mașinile noui sosite de curând și înșirate pe fundul ogrăzii, două umbre nedeslușite, cari se mișcau încet, ca și cum nu aveau nici un zor să se ascundă. Repede s'a strcurat Vențel, în dosul mușamalei mohorite, cu care era acoperită una din batoze și, fără să fie văzut, a putut să priviască de aproape ființele. S'a cutremurat oarecum cunoscându-le, căci cei cu 'ntâlnirea erau meșterul său rânduitor Franț și cu Carlin. Ce aveau să-și spună ei, la ceas așa târziu de noapte, a aflat Vențel din vorbele, pe cari cei doi le schimbau în toată neprihănia,

chiar la câțiva pași de el. «Am venit, numai ca să-ți spun» — zice Carlin către Franț — «că între noi trebuie să fie un sfârșit. Se bagă de samă de toți, că dumneata mă urmărești mereu. Iubirea dumitale, Franț, este, de bună samă, cinstită; dar nu duce la nimic, fiindcă știi că nu-s slobodă. Măcar că nu sunt cununată cu Vențel și, așa cum stau lucrurile acuma, nici nu poate el să mă ieie de nevastă dreaptă, — eu totuși trebuie să-i rămân credincioasă, pentru că a fost bun cu mine».

La aceste vorbe, rostite cu amărăciune și cu glas înecat, tânărul meșter a prins mâna Carlinei și i-a răspuns: «Dacă-i așa atunci să-ți spun tot. Vențel nu te iubește și nici că te-a lua vreodată de soție, fiindcă are de gând să se 'nsoare cu cumnata arendașului. Ai să vezi și să te convingi în curând. Eu te iubesc din suflet curat și-ți făgăduiesc, că nu te mai supăr cu nicio vorbă dar lasă-mi nădejdea, că, dacă au să vie lucrurile, cum le văd eu, să fii femeea mea».. Ce a urmat după acest schimb de mărturisiri cinstite între Carlin și Franț, nu i-a fost dat lui Vențel să afle, nevoit fiind să-și părăsiască ascunsul său, căci tinerii se prea apropiaseră de dânsul. Dar i-a văzut în urmă, când ajunsese pragul ușii dela casă, despărțindu-se, cum s'au întâlnit. Și ar fi tot atât de greu de spus, ce s'a petrecut a doua

zi, în casele fabricantului de mașini, dar o știau totuși până și copiii din ateliere, că s'a întâmplat lucru mare. Căci a chemat Vențel dimineața pe Carlin și apoi pe Franț și 'n urmă au stat de vorbă lungă vreme tustrei și s'au despărțit cam cu ochii umezi, și-și aveau aceste lacrimi la fiecare din ei rostul lor.

Câteva zile 'n urmă a plecat apoi Franț c'o punguliță plină de poli, întâi la târgul Siret, în Bucovina, unde și-a scos sie-și și Carlinei hârtiile trebuincioase pentru căsătoriei iar de acolo s'a reprezit țintă la târgul Romanului și a cumpărat, nu prea scump, casele și gospodăria unui unchiu al său, vechiu potcovar și ferar, cunoscut prin partea locului. Și 'n vreme ce fericitul Franț își pune viitorul la cale, Vențel stăruia să 'nnăbușe bârfelile, ce se năpustiseră pe socotiala sa și a Carlinei, umplând casa cu cusutorese, cari îi găteau zăpăcite, lui Carlin o zestre, ca de ade-vărată bogătașă. Ce se petrecea însă de o vreme 'n sufletul ispititului om, era greu de spus.

Crezând că și-a netezit căile vieții prin pasul la care se hotărise, Vențel al nostru s'a trezit din toate aceste mai încurcat la suflet de cum era 'nnainte. O vedea acum pe tovarășa sa Carlin mai des ca altedăți și privirea ochilor ei împăcați, blândeța cu care-l întâmpina și vorbele de mulțumire, ce

i le tot repeta mereu, îl neliniștiau și-i sgândăriau sufletul, fără să știe de ce. Ce 'nsemna Carlin acum pentru Vențel? Atât cât nimic! Și nu'era adevărat, căci chipul ei, ne băgat în samă atâta vreme, nu se mai ștergea dinaintea ochilor săi. Și lucru ciudat, că de câteori se repezia dincolo, la casa arăndașului, unde deasemenea se ticleau pregătiri de nuntă, dar ceva mai tainice, — în loc să găsiască în apropierea duduei Cornelia tihna sufletească căutată, venia 'napoi, cu cugetul tot mai înstrăinat, deși nimenia nu-i zicea o vorbă cu două 'nțelesuri. El însă simția tot mai adânc, că umbla pe căi greșite și, ca să-și curme neastâmpărul, zoria pe cât se putea căsătoria Carlinei. A rărit însă și vizitele la arendașul, dând nerăbdătorului vecin să 'nțeleagă, că 'ntâi trebuie isprăvită una, și apoi cealaltă. Și conu Tasicu, om cu minte, își zicea, în taina duhului său șiret, că e și Neamțul om cu scaun la cap și nici nu bănuia ce foc misituia acum inima lui Vențel.

Și a venit în sfârșit și ziua, în care Carlin avea să se despartă de casa lui Vențel, urmând să se căsătorească cu Franț. Pregătirile de nuntă erau isprăvite și cu toții se gândiau la plecare. Căci cununia tinerilor avea să se facă la Pașcani, nu 'n târgul Botoșanilor, din pricină că popa catolic de a-

icia făcea greutate, zicând că 'nsurătoarea asta cam miroasă a fărădelege și cerea, pentru ispășirea păcatului, două clopote de biserică, în vreme ce misionarul papistaș dela bisericuța atelierilor din Pașcani s'a 'nvoit să cunune pe tineri, mulțumindu-se c'unrând de odăjdii. Și li venia asta bine și la cei cu nunta, temându-se de atâta vorbă.

Era o zi frumoasă de toamnă, când Franț, după ce-și trimisese tot avutul înaintea, la Roman, a venit cu Carlin la subsioară, să-l ieie pe Vențel din odăile sale, pentruca să porniască cu toții la gară. Vențel nu se ivise printre oameni vr'o două zile, zicând că e puțin bolnav. Ce se petrecea însă, în sufletul său, numai Dumnezeu unul știa. Ii aștepta pe 'nsurăței, în pragul pridvorului cu geamuri înflorite, îmbrăcat gata, dar fața sa eră albă ca varul. S'a așezat cu toate acestea, în căleașca largă, pregătită anume, ținând mireasa la dreapta și având pe Franț pe scăunaș, în fața lor. În tot drumul până la gară nu s'a schimbat nici o vorbă. La suire 'n tren însă, cum Franț a trebuit să vadă de bagajele sale, Vențel a aruncat ochii săi asupra Carlinei și a cuprins-o cu o privire 'nduioșată, încât femeea a plecat capul în jos și, în vâlul ei de mireasă, cu oțeteala aurită, adunată sub bărbie, s'au înecat două lacrimi ascunse și ferbinți. Cine

s'ar fi uitat mai aproape, în fața gătitiei femeii, ar fi cunoscut, că rumeniala obrazilor era puțin ofelită, pe urma nopților din urmă nedormite și turburate.

Au ajuns în gara Pașcani, unde au apucat fără zăbavă drumul spre bisericuța din capătul caselor de lucrători ale uzinelor stației. Preotul, în veșmânt de slujbă, îi aștepta 'n ușa și cununia a și 'nceput îndată. Vențel nu știu din ce pricină, s'a așezat într'o straniță din fața altarului și n'a luat tot timpul ochii dela Carlin. De sus, din geamurile albăstriei ale bolții altarului cădea însă, ca 'nnadins, o lumină dulce peste chipul înalt și mlădios al tinerei femei, care, în rochia ei albă ca zăpada, cu pletele negre tivite de vâlul alb și lung, părea, în bătaea albastrului dela geam, ca un chip de marmură, ce stă falnic în fața preotului. Nu, așa de frumoasă, nici n'o văzuse, nici n'o visase, nici nu și-o 'nchipuise Vențel pe Carlin. Și, în vreme ce preotul îi așeză celor împreunați pe viață cununiile pe cap, Vențel, ca fulgerat, a ridicat mâniile la obraji și, cu buzele 'ncețate de spasmele sufletului său îndurerat, a scos numai cât vorbe: «Dumnezeule, ce-am făcut?»

Când s'au apropiat martorii căsătoriților de altar, ca să-i felicite, Vențel dispăruse dela locul său. Nu știu nimenea să spună ce se făcuse omul. Singură Carlin băgase de seamă

momentul, când a părăsit stranița și, văzând cum se strecură grabnic printre femeile și copiii adunați, a făcut o mișcare ce semănă mai mult a leșin. Dar a trecut și asta și iată-i acum pe toți, ieșind din biserică. Când ce să vezi? O mulțime de lucrători și slujitori dau în minutul acela goană spre stație, de unde răsună un fluerat ciudat de mașină, fluerat, nu știu cum, răgușit și sălbatic, întrerupt mereu, ca și cum erau semnale de alarmă. Un tren de manevră, ce se pusese tocmai în mișcare, stă oprit de mașiniști în mijlocul șinelor, și acum mecanicul îndreptă mașina în direcție întoarsă, împingând încet și cu băgare de seamă vagon după vagon îndărăt, spre peronul gării. Innaintea ciocului cu grătare al mașinei s'a zărit un colț de baltă de sânge, apoi o grămadă de membre omenești, oase și cărnuri strivite în chip groaznic, de nu se 'nțelegea nimic deslușit, și apoi iar o baltă de sânge și nimic mai mult...

Erau rămășițele nefericitului Vențel, care-și făcuse singur sama.

DOI PRIETENI

DOI PRIETENI

Eră prin anul 1878. O primăvară nespus de timpurie îndemnă lumea la excursiuni și, cum cădeau vacanțele Paștilor noastre ortodoxe, am dat frâu unui dor ascuns inimii mele și am făcut o călătorie la Viena. Acolo mă așteptau demult doi tovarăși sufletești, cum n'am mai avut de atunci. Unul îmi eră preten de acasă, din târgulețul Storojinețului unde ne cunoscusem din fragedă copilărie. Eră fiul boierului locului, neuitatul Constantin Flondor, care urmă dreptul în Academia tereziană. Celălalt eră fostul seminarist Ilarion Muntean, care, săturându-se de teologie, se pregătiă la universitatea din Viena pentru profesorat. Imprejurarea, ce ne legase pe noi atât de mult, încă fiind la Cernăuți, eră că umblam tustrei la un francez, bătrânul Emnery, de ne spoiam așa cu niște lecții de stilizare franceză și ceva curs de literatură, lucru mare de tot peatunci, la noi, la tineretul din Cernăuți. Flondor, ca băiat cu dare de mână, aveă și o bibliotecă frumușică și de

aiciă întâlnirile noastre dese, cari însă au luat sfârșit, odată cu plecarea prietenilor la Viena.

Li-am scris, că sunt hotărât să ies însfârșit din sălbaticul urșilor, cum eră poreclită Bucovina, și, după ce ne-am înțeles, prin scrisori destul de lungi, cum și când trebuia să plec, am luat trenul și am sosit, în gara de nord a Vienei. Aici m'au luat în primire amândoi prietenii, de m'au dus, nu mai știu unde, la o gazdă, în oraș, unde am stat ca acasă. Decât ce să stau, că nici nu deschideam dimineța bine ochii, și ei mă și 'nhățau din nou și mă purtau pe la câte trebuiau văzute, încât nu mă prindea gazda decât doar pela miezul nopții. Cumcă unul din cele d'întâi locuri, unde m'au dus eră societatea «România Jună» nu'ncape nici o 'ndoială, cum și că al doilea loc de tabără românească nu putea fi decât vestita cafenea a lui Troidl. Dar pe unde n'am fost dus și introdus de neobosiții mei prieteni? Și, când se 'ntâmpla să aibă unul din ei câte o treabă sau ceva, mă stăpâneau cu schimbul și nu mă slăbiau un minut.

Dar înfine, după ce ne mai potolisem, a venit ziua, mai bine zis sara, ce nu voiu uita-o nicicând. Eră Sâmbăta spre Inviere și făcuserăm un plan întreg să petrecem noaptea până 'n zori, mai ales că 'n Duminica Invierii, cu trenul de după masă, aveam chiar să plec

acasă. Am mâncat de cu vreme la faimosul Dreher,—dacă nu mă 'nșel,—și am mers apoi la operă, unde tocmai cânta vestita trupă italiană cu celebra Nilson, tenorul Massini și basistii Faur și Rokitanski. Costache Flondor pusese, nu știu prin ce relații delicate, mâna pe o lojă de curte, care ne ameția de parfumată ce părea. Munteanu, vesel în sara aceea, cum nu-l văzusem niciodată, era și el deochiat pela lojele apropiate, că nu luau sticlele dela gene niște doamne de familie, cu cari părea să fie cunoscut. Și atunci, îmi aduc aminte, că m'am uitat și eu puțin la teologul nostru de altădată și am băgat de seamă ce mult se schimbase și încă 'n bine. Fața sa blândă, ceva palidă, țărămurită de o barbă neagră ca mura, făcea să seamene a cap de Hristos, ce era 'n stare să 'nduioșeze o lume, necum să placă unei femei. Și, alături de acest tânăr din popor, chipul sburdalnic al neuitatului meu Costache Flondor, cu ochii vioi, nasul său aristocrat, puțin coroiat, cu buzele vecnic zâmbitoare și neistovite în vorbe săgalnice și observări pline de duh. Nu pot să-i uit pe amândoi, cum mi se păreau de dragi și neprefăcuți în aceea sară, ca și cum eră scris, ca să nu-i mai văz în înfățișarea aceasta.

Și ne-am dus de acolo drept la capela grecească, unde încă 'nnainte de ceasurile două-

sprezece, mai nu încăpea om în strâmtul naos. Erau mulți Români de față, dar și mulți străini, veniți așa de priveliște. Slujba Învierii cu corul minunat, care cântă în palasutelor de lumânări aprinse, îl aud încă astăzi și se răspândise prin sufletele noastre, ca un fel de amorțială dulce, ce părea că ar voi să ne pună pe oftat și pe plâns. Sau erau poate aducerile aminte de cei de acasă, cari făceau învierea 'n depărtare, pe la bisericuțele lor sătești, dar destul că, la al treilea *Hristos a 'nviat*, ni s'au umezit ochii cam la tustrei și vedeam bine lacrimele, ce se rostogoliau de sub pleoapele 'ntunecate ale lui Munteanu. În adevăr, când mă gândesc ce triste au fost întâmplările, venite 'n urmă, în rândul întâi peste bunul meu Ilarion, îmi vine să cred, că erau preșimțiri negre, ce ne sbuciumau sufletele deopotrivă.

Ne-am desmeticit însă repede, ducându-ne cu oul roș al arhimandritului în buzunar, într'un local de petrecere, unde răsunetele muzicej lumești n'au întârziat să ne 'nvioareze. Și, cu vorbe și glume de tot felul, ni-au trecut ceasurile ca minutele, încât ne-am trezit cu ziua mare. Și, văzând așa, nu știu după al cui îndemn, ne-am pus într'o trăsură și am făcut o primblare 'n Prater, pe răcoarea dimineții. Și, luând-o dealungul Dunării, am sorbit ca însetați văzduhul bălsamiu al pri-

măverii, ce-și arată puterea din crângurile mbobocite și împrejmuite cu ierbișuri pline de flori.

Trecuse primăvara, trecuse și o bună bucată din vară și iată că într-o sară, nespus de plăcută, ne-am văzut tustrei prietenii iarăși, strânși la olaltă, însă acasă la Cernăuți. Eră 'n grădina lui Rosenfeld, unde niște lăutări din Botoșani înduioșau lumea cu ariile frumoase românești. Am trăit din nou acea noapte neuitată de 'nviere, petrecută la Viena, înșirând, una după alta, aducerile aminte plăcute, și Constantin Flondor mai ales făcea mult haz pe socotiala 'ntâmplărilor de atunci. Ilarion Munteanu însă părea 'ngândurat și abia dacă surădea la izbucnirile de veselie ale tânărului nostru tovarăș. Ne explicăm lucrul acesta prin faptul că prietenul nostru se găsea 'nna-ntea ecsamenului său ultim de profesorat. Eră însă altceva la mijloc, și am aflat-o dela el, încă înaintea de a ne despărți. Eră ofițer în rezervă și chiar în ziua aceea primise chemare la oaste. Regimentul bucovinean, din care făcea și el parte, se află pe atunci cu garnizoana 'n Viena, ceea ce nu prea l-ar fi strâmtorat pe Munteanu; dar eră vorbă, că tocmai mămăligarii noștrii,—așa le spuneă lumea soldaților regimentului 41, cu bentițele galbene pe la guler și mâneci,—să fie trimis și el colo, în Bosnia, unde 'mpărăția austriacă se pregătia să

mai cuceriască o țară cu neamuri străine. În adevăr, că, până s'ajungă amicul nostru la Viena, să vadă ce este, știrea s'a și adevărit. Că nu mai departe decât în ziua de 8 August, regimentul nostru a și fost imbarcat pe vapoare, și Munteanu, în loc să se prezinte la examenul său, la universitate, a fost pornit pe Dunăre, spre Semlin, iar în urmă pe râul Savei spre Brod.

Munteanu nu s'a 'mprotivit câtuși de puțin acestei schimbări de lucruri cam supărăcioase, deși avea el un înger păzitor puternic, care ar fi putut să-l mântuiască, ușor de pacostea chemării 'n miliție. Dovadă, că nici nu ajunsese bine la Brod și iată că s'a pomenit numit, din ordin înalt de tot și fără să fi cerut așa ceva, ofițer de etapă în garnizoana Brodului. Fire ambițioasă, Munteanu, pe lângă că nu da expedițiunii 'n Bosnia nici o importanță, socotind-o, ca și lumea cealaltă, numai cât un fel de manevră, văzându-se odată pe drum, par'că nu-i părea tocmai lucru curat, să se sustragă așa, nu știu cum, dela datoria sângelui, mai ales că era și prima sa chemare de rezervist. Și a făcut-ce a făcut și a refuzat să rămâie la Brod, cedând locul unui camarad însurat și cu copii.

Să mai zică cineva, dacă nu-i sfântă vorba, că omul, când ti stă scris în cartea soartei un lucru, nu scapă de el cu nici un chip! So-

sit la Saraievo, regimentul 41 ia parte la expediția contra populației turcești răsvrătite, care, ajutată de trupe otomane, se opunea cu 'ndârjire ocupațiunii Austriacilor, făcându-și tabere puternice la Bandin și Senkovich, cam în partea de răsărit a Seraievului. Văd însfârșit toți, că nu mai e șagă, ci războiu în toată puterea cuvântului. La 21 Septembrie lupta se 'ngroașă, și iucrurile se 'neurcă tot mai tare. Regimentul 41, ce formă aripa stângă a corpului, intră 'n foc, atacă înălțimile dela Mlady, și vitejia Bucovinenilor biruiește, după o bătae sângeroasă, liniile turcești, încât îi pune pe dușmani pe goană. Isbânda aceasta îi plătită cu multe vieți omenеști. Intre căzuți sunt și ofițeri, și cel d'întăiu, al cărui nume răsună jalnic, prin rapoartele telegrafiate în lumea de afară, este Ilarion Munteanu.

Ce nu se face pentru vitejii, căzuți în serviciul patriei, mai ales când mai pare să fie nădejde, ca viața să li fie scăpată? Măcar că aveă soldul stâng zdrobit cu desăvârșire, sărmanul Munteanu a fost dus cu grijă mare chiar îndată la spitaiul din Brod, și nu de destul cu atâta, căci tot acel puternic inger păzitor a vărsat lacrimi și la picioarele tronului, încât bietul rănit a fost adus, din porunca chiar a împăratului, la Viena. S'au încercat toate, decât nici iscusința celor mai făimoși doctori, nici lacrimile fierbînți ale celor cari îl iubiau,

n'au fost în stare să șteargă, din cartea nemiloasei soarte, ce era scris dinainte. Ilarion Munteanu a murit, și țărâna-l acopere demult, demult.

Și iar au trecut luni și zile și s'a 'mplinit anul dela noaptea de Paști petrecută la Viena. Și, cum mă 'ntorceam din Italia, m'am abătut prin Viena, chiar în sara 'nvierii, așteptat de amicul meu costache Flondor, pe care-l vestisem din Trist depre sosirea mea. Ploaea rece, ce biciuia străzile Vienii, ne-a 'mpiedicat să cercăm orice ieșire 'n sara aceea. De 'nvierea din anul trecut nici nu se pomenia măcar. Și totuși gândurile mele, ca și acele ale prietenului meu, se 'ndreptau în aceleași părți tainice ale sufletelor noastre, numai că nu ne spuneam nimic. Lipsia cel d'al treilea dintre noi, lipsia, și golul dintre noi îl simțiam crud, suferind în tăcere.

Bietul Costache era de altfel cam tăcut prin faptul, că nu se simția bine. Imi spunea, că, d'un timp încoace, suferă de stomah, și pricina boalei sale o căută 'n mâncarea institutului terezian și speră, că, prin strămutarea sa, într'o casă particulară, își va veni 'n fire. Asta însă nu l-a 'mpiedicat, să-mi ghiciască gândul, și, a doua zi, cu toată vremea reă, ne-am dus împreună la cimitir, la St. Marx, să depunem, pe mormântul neuitatului nostru Munteanu, câte o lacrimă fierbinte. Și cu asta

ni s'au ușurat oarecum inimile, și eu, fără să mai zăbăvesc, am și părăsit Viena, încă 'n aceeași zi, oprind cu tot dinadinsul pe Costache, să mă petreacă la gară. Îmi eră, nu știu cum, par'că teamă de acel răniș bun tânguios, ce se obicinuieste la ușa deschisă a vagonului.

A trecut apoi încă câțva timp și eră cam prin luna lui Cuptor, când iată că luai hotărîrea, să vizitez, împreună cu niște tovarăși de studii, Ardealul. Prinsesem să cutrier o bună bucată din țara frumoasă a fraților noștri și trecusem în cele din urmă 'n Banat, la Mehadia, unde aveam de gând să fac popas mai mare. Dar aici m'am văzut ajuns de o scrisoare, ce mă urmăria de câteva zile din poștă. 'n poștă. Mi se aducea o veste, ce m'a făcut să las băile lui Hercule 'n sama lor și să plec pe unde venia mai aproape 'napoi, spre casă.

Vestea eră, că bunul meu Costache Flondor se află acasă, la Strojineț, bolnav pe moarte. Se 'ntoarse atins, deja de niște friguri ascunse, întâi la Cernăuți, și de acolo a fost adus acasă, la moșie. Greșiala aceasta din urmă au plâns-o bătrânii săi părinți ani în urmă, neputând în nici un chip să-și explice cum de fusese atât de orbi, încât să nu vadă, că, oricât de mare i-ar fi fost bolnavului îngrijirea de acasă, ajutorul doctorilor

la tifosul complicat în care dăduse, totuși îi lipsia, tocmai când trebuia să-l aibă mai tare.

Când am sosit la Strojinet și am dat fuga la curtea Flondorenilor, lui bietul Costache i se făcuse mai bine și mamă-sa, cât și bătrânul tată plângeau de bucurie, că bolnavul a învins, — cum spuneau ei, — criza și se socotea scăpat. Il scoaseră, după sfatul medicului, chiar afară, în balconul larg al catului de sus, unde și avea Costache odăile sale, și așa, întins pe patul său, se uita cu nesat în zarea depărtării stăvilite de dumbrăvile și pădurile frumoase de stejar, ce înconjurau moșia. Și m'a zărit de sus, cum m'apropiam de curte, salutat de lătratul cânilor de vânătoare, cari mă cunoșteau. Am dat fuga treptele 'n sus și, cu toată împotrivirea doctorului, i-am strâns slăbitului meu prieten de copilărie, cu patimă, mâinile fierbinți.

Fără să știu de ce, dar pentru mine fața galbenă a lui Costache avea pecetea netăgăduită a morții. M'am cutremurat, în sufletul meu, de jalea și mila, ce-mi făcea acest suflet de om nobil, care se topia văzând cu ochii. Și o știu și el bietul, cum că viață nu avea; căci, odată patul adus în odaie, a isbutit cum a putut, de a îndepărtat pentru un moment pe cei din jurul său și mi-a făcut o mică spovedanie, pe care n'o voi uita nici

când. Fiecare vorbă a sărmanului Costache îmi picura pe inimă, ca ceara fierbinte, și numai cât seninătatea sufletească, cu care-mi spunea toate, doar de m'a stăpânit, să nu izbucnesc în hohote de plâns. Turburat adânc și ținând la subsioară cutia de catifea cu scrisori și suveniruri mici, pe care avusese grijă s'o pecetluiască dinainte, am părăsit pe sărmanul meu Costache, pentru ca să nu-l mai văd niciodată. Dându-mi însărcinarea sa din urmă, pe care am și îndeplinit-o cu credință, bietul băiat se liniștise și mai mult, așa că, la părăsire, par'că nici nu părea bolnav. Se uită ținută după mine, cu ochii veseli și parcum îmbujorat la față, încât cei din casă erau cuprinși de bucurie sigură, cum că toate s'au schimbat în bine.

O sărmanii! Eră o licărire a ultimei sbuciumări de viață omenească, ce svâcniă în văpaea din urmă, spre a trece la liniștea de veci. După două zile senine a urmat apoi o noapte plină de chinuri pentru cei din jurul bolnavului, și, la revărsatul zorilor zilei a treia, nefericitul tânăr și-a dat obștescul sfârșit, la vârsta de numai douăzeci și doi de ani. Ce am pierdut prin el, care-mi fusese amicul cel mai sincer din câți am avut, nu pot să spun. Dar Bucovinii i s'a smuls, în această nobilă ființă, cu atâtea însușiri sufletești și

daruri de cumintenie, un om, care eră să fie de mare vază și cumpănă 'n destinele patriei noastre. De el, ca și tovarășul nostru bun, căzut în Bosnia, țara mea a avut nevoie, dar n'a avut parte. Fie-le la amândoi țărâna ușoară!

— FINE —

TABLA DE MATERII

	Pag.
Prefața	5
Amintiri și schițe critica D-lui I. Irimescu Căndești	7
Duănea Pulheria	11
Inviat din Morți	27
Șmil mere-murate	45
Smintit	61
Cum era să mă fac catolic	75
Căprarul Bicu	91
Dezertorul	107
Pânea de toate zilele	127
Dragoste târzie	137
Doi prieteni	159

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥
॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

SCRIERILE LITERARE ALE LUI EM. GRIGOROVITZA:

Chipuri și Graiuri, sub tipar editura Soccec & Co.

Dela hotare, " " " "

Cum era odată, va apare

Schitul Cerebucului, " "

Peatra Muerii, " "

Povești răslețe, Biblioteca pentru toți.

SCRIERILE LITERARE ALE D-ului MIHAIL LUNCIANU

Apărute:

- „*În Sărbători*“ tipăritura II, Lei 15, 1920. Premiat de
Academia Română în 1921 cu premiul Toncoviceanu.
„*Zile Senine*“, tipăritura II, Lei 15, 1921. Premiat de
Academia Română în 1915 cu premiul Adamacki.
„*Însăilări*“, tipăritura III, Lei 13.50, 1921. Premiat de
Academia Română în 1915 cu premiul Adamacki.
„*Clacă și Robot*“, tipăritura IV, Lei 15, 1921. Reco-
mandat pentru premiere Academiei Române în 1922
la premiul Gh. Chițu.
„*Sfârșituri*“, tipăritura II, Lei 16, 1922.
„*Mucenicii Neamului*“, tipăritura I, Lei 15, 1922.
„*Teama de viață*“, traducere după H. Bordeaux, 1922.

Sub tipar și în lucru:

- Povești*, a doua tipăritură.
Din umbra satelor, povestiri și nuvele tip. II.
Războiul cel mare și sfânt.
Râncurele, povestiri și nuvele, prima tipăritură.
Într'un sat, icoane dela țară, prima tipăritură.
Pe când curgea sângele, schițe, povestiri și nuvele din
dosul frontului, prima tipăritură.
Moșnenii, nuvele istorice și sociale, prima tipăritură.
Locuri umblate, descrieri de localități, note de drum.

În extrasuri:

- Lacruci*, icoane dela țară, Biblioteca Minerva, No. 117,
a doua tipăritură.
Povestiri și icoane, din viața dela țară, Biblioteca
Steaua, No. 38, a doua tipăritură.
Icoane, Biblioteca pentru toți, No. 613, a doua tipă-
ritură.
Postelnecu Cumpănă, Biblioteca peșterii No. 340, a
dona tipăritură.
Analogie, editura Casei Școalelor

BIBLIOTECA
CENTRALĂ
UNIVERSITARĂ "CAROL I"
BUCUREȘTI